De kronijk van Antwerpen. Deel 1. 1 januari 1770 tot 31 december 1785

Jan Frans van der Straelen en Jan Baptist van der Straelen

Editie A. van Berendoncks

bron
Jan Frans van der Straelen en Jan Baptist van der Straelen, *De kronijk van Antwerpen. Deel 1. 1 januari 1770 tot 31 december 1785* (ed. A. van Berendoncks). Maatschappij ‘Voor God en 't Volk’, Antwerpen 1929

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/stra131kron01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. en NWO

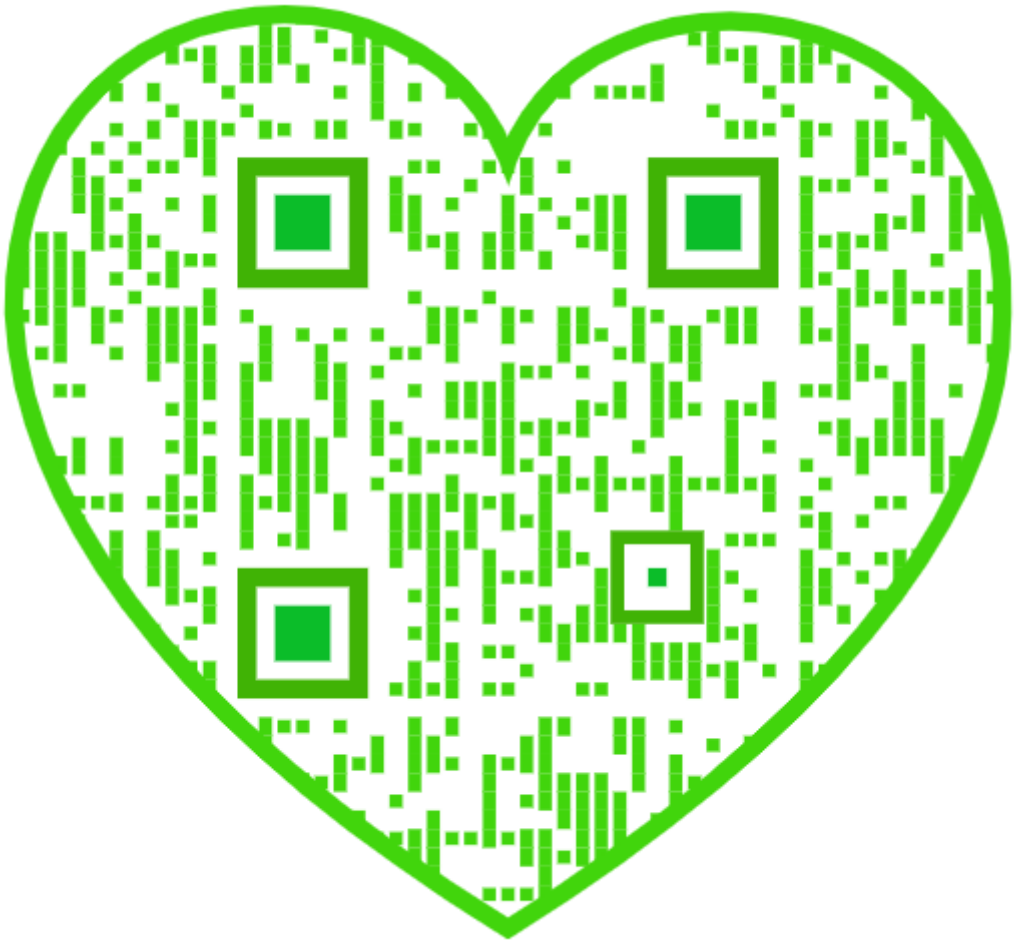

De kronijk van Antwerpen 1770-1819 Door de Van der Straelen's

Inleiding. De schrijvers en hunne kronijk

Antwerpen heeft in den loop der tijden tamelijk geregeld zijn annalisten en zijn kronijkschrijvers gehad. Menige dezer annalen en kronijken zijn ook in druk verschenen. Maar voor den zoo belangrijken tijd van de Brabantsche en van de Fransche revolutie, hadden we tot hiertoe niets in druk dan het zakboekje van den stoofmaker Jan van Aerssen, een 30 blaadjes schrift vermeldende de ‘principaelste gebeurtenissen voorgevallen binnen Antwerpen sedert 1794’ (tot Maart 1796).

Wanneer in vroeger eeuwen aan kronijken werd gedaan, dan was het door intellectueelen, door secretarissen van de stad, door een Bollandist als Papebrochius. Zouden we het nu enkel met het werk van den stoofmaker der Steenhouwersvest moeten stellen?

Kronijken worden vooral gehouden in tijden van beroerte; aldus in den Spaanschen tijd, die van Jan van Wesenbeke, die van Godfried van Haecht, die van Bertryn; of in nog oudere tijden de ‘rolle van de quaye wereldt’ van 1477, en in jongere het ‘daghverhael van het oproer in 1659’ enz. Zou-

den we nu voor de zoo beroerde tijden van het einde der XVIIIde eeuw geen omstandig verhaal van een ooggetuige hebben?

Dat het zoo lang heeft geduurd eer we van het Fransche juk waren verlost, is de oorzaak geweest dat het opgeteekende niet het licht zag; maar opgeteekend was het wel.

Zelfs heeft Antwerpen in die jaren een flinken kronijker gehad, of juister twee kronijkschrijvers, en de kritiek op de uitgaven welke we hiermede inzetten, zal uitmaken of we juist voor deze periode niet de volmaakste der kronijkschrijvers van allen hebben gehad.

We bedoelen Jan Frans Van der Straelen en zijn zoon Jan Baptist.

Jan Frans Van der Straelen werd geboren te Antwerpen op 6 Juli 1731. In 1766 werd hij aangesteld als wijkmeester van de eerste sectie der stad. In 1771 werd hij drossaard van de heerlijkheid van het Kiel, in 1776 bovendien griffier van de politiekamer en in 1781 schout en drossaard van 's Gravenwezel.

Bij de Brabantsche revolutie stelden de Staten van Brabant Jan Frans Van der Straelen aan tot kapitein van de patriotten van het Kiel die de verbinding tusschen het kasteel van Antwerpen en de Oostenrijksche troepen te beletten hadden.

In 1790 werd hij door de Staten om zijn gedrag plechtig vereerd.

Met de Franschen zou het rad der fortuin gansch omslaan. De drossaard werd van al zijn ambten ontheven.

Hij overleed op 15 Juli 1801.

Jan Frans Van der Straelen was door volks- en vaderlandsliefde den weg der geschiedenis opgegaan. Hij had zich oude boeken aangeschaft waar hij maar kon, en was zelf begonnen met de gebeurtenissen des tijds op te teekenen.

En nu was het werkelijk of in de jaren voor de Fransche revolutie, er een tijdvak in liquidatie was. Wat er aan

oudheden in die jaren is op de markt gesmeten is ongelooflijk. De jaren van 1770-1790 zijn jaren van stille maar gestadige beeldstormerij bij omzetting van mode, van denkwijze, van levensbeschouwing. Oude monumenten worden afgebroken of verbouwd. En het is midden die liquidatie dat we Van der Straelen vinden als kind der traditie, dat schreit om de dwaasheid zijner stadsgenooten, maar pieteitsvol opraapt in zijn schort de puinen van wat vernield wordt, om het thuis aaneen te kussen.

Want al wat Van der Straelen vernielen of wegvoeren zag, dat teekende hij op als moest er binnen kort een verrijzenis komen, en een herstelling van de oude orde.

Maar die verrijzenis heeft de man zelf niet mogen beleven.

* * *

Hij leefde echter voort in zijn zonen.

Als drossaard was Jan Frans in 1794 bij het herstel van het Oostenrijksch bewind, opgevolgd geworden door zijn oudsten zoon Jan Antoon, die bij de Augustijnen te Antwerpen en daarna aan de Hoogeschool te Leuven gestudeerd had. Hij zou echter evenals zijn vader, uit zijn ambt worden gezet. Na den storm wordt hij tot vrederechter gekozen en komt naast Werbrouck in functie als ‘adjoint au maire’. Hij overlijdt reeds in 1803.

Jan Frans had een tweeden zoon, Jan Baptist, geboren te Antwerpen op 17 Maart 1761. Opgroeiend in de boeken en gravuren van vaders tresoor, ontwikkelde hij letter- en kunstzin.. Jan Baptist werd door vader naar de Academie van Schoone Kunsten gestuurd waar hij, na de teekenlessen, de schilderschool volgde van André de Quartemont, en zich specialiseerde in de gravuur. Ons Museum Plantin-Moretus heeft een St-Franciscus naar Van Dijck door J.B. Van der Straelen (Collectie Terbruggen).

Maar de zware gebeurtenissen der revolutiejaren kwamen

den kunstcultus verstoren. Jan Baptist werd de diepvoelende maar stille toeschouwer van alle het wee dat er nu over het land kwam. En alles wat hij zag gebeuren heeft hij naar vaders voorbeeld maar met nog meer bezorgdheid voor het historisch-juiste, in schrift gesteld. Geen vensterraam, geen zerk, geen huis of kluis die werden te niet gedaan of Van der Straelen schreef op hoe het er vroeger was gestaan en gelegen, wat er gebeiteld of gebrand was op het verdwijnende. Op alle de koopdagen der Nationale goederen was hij aanwezig om de kunstschatten en geestelijke goederen - al historische getuigen - die onder den hamer kwamen, met het adres van hun eersten nieuwen eigenaar te noteeren.

Maar Jan Baptist heeft niets uitgegeven. Over hem is dezelfde weemoed gekomen als over onze Kempische Jongens van den Boerenkrijg. De nieuwe wereld van na het eindelijke verlossingsjaar 1814, en dan van na 1830, verstond de ziel niet meer van de menschen uit de pruikentijd van het oud regiem.. Men had te veel met de revolutie gecoketteerd om die oude trouwe vaderlandsliefde te waardeeren.

Daarom heeft Jan Baptist, - die tot 1847 leven zou - niets uitgegeven. Jan Frans Willems, die hem had begrepen, mocht uit de nota's van Van der Straelen al halen wat hij wilde, maar Willems werkte op tijden waarvoor Van der Straelen wel bewondering had maar minder dokumentatie. Wat Van der Straelen verzameld had, werd gedurende zijn le ven zoo goed als niet benuttigd, scheen nooit meer te zullen worden geschat. De verzameling die hij meestendeels had gevormd tijdens zijn verblijf in de 3de wijk nr. 1368 (Jodenstraat 44) voerde hij mede met veel zorg bij zijn herhaaldelijk verhuizen (1818, 1827, 1830, 1837), maar bij zijn afsterven was er nog niets van die schatten in druk verschenen. Toen lag alles opgeborgen in het hoekhuis der Pruynen- en Lange Nieuwstraat.

Jan Baptist is gestorven op 2 Januari 1847. Uit zijn hu-

welijk met Maria-Theresia Christiaenssens was hem een dochter geboren, Catharina-Josephina die in 1830 Pieter Moons had gehuwd. Aan dezen schoonzoon gingen de litteraire schatten en historische aanteekeningen van Jan Baptist over. Moons was gedurende de eerste jaren van de *Provinciale Commissie der Graf- en Gedenkschriften,* de zeer ijverige schatbewaarder, in wiens huis zelf de zittingen plaats hadden. Hier kwamen de puinen der revolutie, opgerakeld door de Van der Straelen's voor het eerst tot het licht en de vereering. Weldra ondernam Moons de uitgave van twee 'Geschiedenissen' in handschrift bereid door zijn schoonvader, die van de *Sint-Lucasgilde* en die van de *Kamers van Rethorika,* waar dan nog bij kwam de *Geslachtslijst van de Plantijnsche Familie.*

Moons stierf echter midden zijn historischen arbeid, wanneer hij voor goed de nalatenschap van de Van der Straelen's was in het licht aan 't brengen. (1860).

Het was een zijner dochters, Marie-Louise, die den advokaat Theodoor van Lerius had gehuwd, welke de oude papieren erfde. Reeds in 1842 had van Lerius een studie gepubliceerd van kunsthistorischen aard, gewijd namelijk aan O.L.V. kerk. Het was de inzet van een langen. schier ononderbroken studiearbeid. Hij benuttigde daarbij de nota's van Van der Straelen, maar wat geen kunstgeschiedenis was bleef onaangeraakt. Van Lerius had zich sterk gespecialiseerd. Hij was het niet die den schat tot zijn volle recht zou brengen.

Wanneer Theodoor nu stierf, - 21 April 1880 - besloten de familiën Moons en Van Lerius tot den verkoop van de enorme massa kunstschatten die door de vier voornoemde geslachten hier waren vereenigd en nagelaten. De archivarissen Génard en Goovaerts maakten de tafels ervan op. En de ellendige verspreiding begon.

Door het archief der stad werd er gelukkig menig belangrijk stuk en koopnummer opgekocht, maar methodisch is toch niet verzameld geworden wat er van de Van der Straelen's aan

geschiedkundigen arbeid voorhanden was. De schriften van de twee kronijkschrijvers geraakten in verschillende handen, en wie van de zaak wist mocht het ergste vreezen.

Door het stadsarchief werd evenwel ingekocht een ‘Cronijke van Antwerpen’ in handschrift door J.B. Van der Straelen. Het zijn vier dikke bundels opteekeningen loopende over de jaren 1785-1817. Ze werden door de stad niet min dan 750 fr betaald. (1886). (Cataloog, deel V, nr. 74).

Génard had er van gezegd:

‘Cet important travail complète une lacune considérable dans les annales de la ville d'Anvers. Grâce aux annotations de l'infatigable historien qui méritent d'être imprimées, il sera possible de reconstituer l'histoire d'une des époques les plus troublées de notre passé.’

Aangekocht door de stad, diende er toch weder de aandacht op dien schat getrokken om hem tot waarde te brengen. Het was Lodewijk Mathot die het opnam. In 1894 legde hij de *Commission Royale d'Histoire* een nota voor over de kronijk van 1785-1817, waarbij hij verwees naar Génard's oordeel: ‘L'appréciation élogieuse de ce manuscrit flamand, n'est pas outrée; c'est une oeuvre d'un mérite rare et unique en son genre. Si la *commission* voulait entreprendre la publication de cette intéressante chronique, elle rendrait un service signalé à l'étude de l'histoire nationale’.

Maar een werk in het Vlaamsch was toen noodzakelijk een lokaal en al te weinig nationaal werk. Zoo wekte Mathot ook al te weinig belangstelling, en bleef de arbeid van de Van der Straelen's voor andermaal 30 jaren vergeten.

Wanneer we nu in 1926 onze studie publiceerden over *De Kronijken van Antwerpen*[1] riepen we de aandacht op deze schatten welke op het Stadsarchief steeds op benuttiging wachtten. Het was of men schrik had van dat kleine geschrift

(1) *Antwerpsch Archievenblad,* 1926, blz. 25 en vgd.

en die vele kleine papiertjes die het geheel wel een wanordelijk uitzicht geven al is dit in der werkelijkheid niet zoo. Nog niemand had zich sinds 1894 om den schat bekommerd.

Nu kwam echter in 1928 de koopdag der nalatenschap Donnet, en daarin vonden we een der gedeelten van de Kronijk van de Van der Straelen's terug die in 1886 bij den verkoop van Lerius was in private handen geraakt. Het liep over de jaren 1770-1785 en vermeerderde dus met 16 jaren de tijdsruimte der gezamentlijke opteekening. Het werd in 1886 verkocht aan M. Van den Bergh voor 38 fr. De stad kocht het in 1928 voor 60 fr. en volledigde aldus hare kostbare Kronijk.

We konden ons echter niet neerleggen bij de gedachte dat dit alles weder voor lange jaren kon onder het stof geraken. De Antwerpenaars die belang stellen in de geschiedenis mochten toch wel eindelijk over die periode waarin zooveel ouds en zooveel kunstschatten te loor gingen, waarin ook zulk een groot gedeelte van hunne oude stad een ander aanzicht kreeg, een klaar en objectief relaas hooren. De welwillende ondersteuning van een Antwerpschen Mecenas en de trouwe ontcijferingsarbeid van den heer A. Van Berendoncks hebben het ons eindelijk mogelijk gemaakt het eerste deel dezer Kronijk te publiceeren.

Dit eerste deel schijnt ons het werk van Jan Frans, de vader, herschreven in het zuiver door zijn zoon Jan Baptist. Het is soberder gehouden dan het vervolg. We meenen ons niet te bedriegen wanneer we rekenen dat de Kronijk in haar geheel wel 8 boekdeelen zooals het voorhandene bevat. Maar het belang ervan vermindert niet. Met immermeer schranderheid van geest en historische stiptheid, - met verlies misschien wel van ietwat synthetischen zin die bij den vader breeder was ontwikkeld, - is de opteekening doorgezet geworden. We hopen dan ook dat we niet alleen dit eerste deel maar opvolgentlijk ook de andere zullen mogen publiceeren.

dank zij de belangstelling van de Antwerpenaars in de eerste plaats, en van allen die iets over hebben voor vaderlandsche geschiedenis.

Zeggen we nog dat we den tekst zonder eenig commentaar weergeven, ook in de eigen schrijfwijze des tijds. Alleen waar de zin onleesbaar werd door verkeerden zinbouw, gevolg van schrabbingen enz., hebben we eenige orde bij gebracht. Wat onzeker was is als zoodanig aangeduid geworden. De naamregister verschijnt bij het laatste gedeelte van het werk. Hier houden wij het bij een zaakregister. Kritische bemerkingen zullen ten andere graag worden aanhoord om er ons profijt mee te doen bij de uitgave der volgende deelen. Maar de oude tijd zal hiermede voor ons herleven, gelijk de Van der Straelen's hem hebben beleefd en aangevoeld.

F.P.

Antwerpse geschiedenisse of Cronijke van hetgene gebeurt is zoo binnen als ontrent de geheele Stad, sedert den Jaere 1770

Anno 1770

9 Januarij na middag, is binnen dese Stad, in de Refugie der abdije van St. Bernaerts op den Oever, overleden den Eerw. heere Edmondus De Vylder, abt van die abdije, na seer godvruchtiglijk ontfangen te hebben de laeste H.H. Sacramenten; hebbende de Abbatiale weerdigheid bekleed den tijd van 30 jaeren, tot den ouderdom van 83 jaeren; 62 van Professie, 58 van Priesterschap en 13 van jubilé; hij heeft voortijds gedeputeerden geweest der Staeten van Brabant, 12 jaeren agtervolgende.(1)

Per limam splendent
D.O.M.
ac sepulturae suae
sic poni desideravi
Edmundus de Vylder
Abbas XXXV
oet. 83, prof. 62, sac. 58, Iub. 13
ord. Brab. deputatus 12 an
qui senectute gravatus
reddit terrae
quod suum erat
et animam Creatori suo
adjudicium 9 Jan. 1770.
Si benefecit, bene habuit

(1) In de Choor der Abdij van St. Bernards, op eenen zerk van witten marmer onder de wapens staet:

orate ut qui pacifice
vixit et rexit
aeterna.
R.I.P.

4 Februarij smorgens, is sijne Serenissime Hoogheid Nicolaus Leopoldus, Prins van Salm-Salm, en van 't H. Rijk, Ridder van het Gulde Vlies, Hartog van Hogstraeten, enz. enz. op sijn kasteel te Hoogstraeten overleden in den ouderdom van 69 jaeren 10 daegen, als sijnde geboren binnen dese Stad op 25 Januarij 1701; was sedert 1741 door haere K.K.A. Majest. Maria Theresia begunstigt met het gouvernement van het kasteel deser stad en onderhoorige forten.

5 Meert begost alhier den Jubilé, vergunt aen alle Christi geloovige door syne Heyligheyd Clemens XIV in sijne verheffinge tot den H. Apostoliken Stoel van Roomen, om den goddelijken bijstand en hulpe te versoeken tot eene salige en gelukkige bestiering van de kerk. Desen jubilé word geeijndigt op 18 Ditto.

Desen namiddag word den wijn van Eer opgedraegen den Heer de Crumpipen, Cancelier van Brabant, door de heeren van 't magistraet deser Stad, geseten in koetsen, voorgegaen door de Stadsboden draegende de wijnkruyken, binnen de Refugie van St. Bernaerts, alwaer hij de stemmen ging opsaemelen voor den keus van eenen nieuwen Abt.

12 Meij, vernam men alhier, dat haere Maj^{t} Maria Theresia den Eerw. heere Norbertus Bruijndoncx gebortig van Berlaer benoemt had tot abt der Abdije van St. Bernaerts aen de Schelde, na 22 jaeren Prior geweest te hebben.

17 Deser, wird, door de capel-meesters van venerabel capel

in de Cathedraele, onder koninglijk geluij, gehouden de plegtige uitvaerd, met uijtdeijlinge van aelmoessen, tot laeftenisse der ziel van wijlen sijne Sereniss[me] hoogheijd den Prins van Salm-Salm, als medebroeder van het oud Artsbroederschap van 't Alderheijligste Sacrament. De capel was rondom versiert met zegeteekens van wapenen, rouwsiraden en latijnsche treuren lofdigten, alsook den autaer opgeluijstert in 't silver met den wapenschild, waer boven stond:

Legitime certavit
Ideoque coronabitur!

29 Junij voor middag, wird den wijn van Eer, volgens gewoonte door het Magistraet in corpora, geseten in koetsen, en voorgegaen door de stadsboden, draegende de wijnkruijken aen de Posterije, opgedraegen aen den heer Thomas Plunckett, Lieutenant generael, door haere K.K.A. Majest. benoemt sijnde tot gouverneur van den kasteele deser stad en onderhoorige forten.

30 Deser, wird sijne Excell[tie] door de officiers van 't garnisoen op den kasteele en door de voornaemste bewoonders van 't selve, met witte brandende flambeeuwen ingehaelt en vergeselt in de parochiale kerke aldaer, alwaer den Te Deum onder de herhaelde salvos van 't canon, gesongen sijnde; geeijndigt wird de plegt van besitneming van 't gemeld gouvernement.

29 October heeft onsen Bisschop, Henricus Gabriel Van Gameren, alhier geweijd; met den titel van Peter Veraert, de nieuwe hergote klok voor de Cathedraele, naest de groote, wegende 8412 ponden. Op de selve leest men als volgt:

Franciscus Engelgrave
ecclesiae Cathedralis
B.M.V.

decanus et thesaurarius
aediles
Ferdinandus Van Pruysen
Philippus Vermoelen
Petrus Pick
Edmondus Cambier
me fieri curaverunt anno 1770. Illustrissimus
ac reverendissimus Dominus Henricus Gabriel episcopus Antverpiensis
benedixit et titulo patrino decoravit me.
G. du Merij me fecit Antverpiae †.

30 October heeft sijne voornoemde Doorl. Hoogwt, in St-Jacobskerk alhier, geweijd de nieuwe groote hergote klok wegende 6010 ½ ponden; een tweede onder den titel van Jacobus Minor, bevoegt met het afbeeldsel van O.L.V., wegende 4619 ponden, beijde door mildaedigheid der parochianten; eene derde, wegende 1145 ponden, onder den titel van St Jan-Baptist, gegeven door eenen weldoener. Op deze klokken leest men, te weten op de eerste, onder St Jacob:

Door heer Gaspar Wouters, vrindelijk beden en vermaen,
die hij, als goeden herder, aen sijne schaepen heeft gedaen,
wird ick door parochiaens mildheydt hier omhoog verheven
als men schreef, eenduysent, sevenhondert, en tienmael seven.

Misericordiam domini in aeternum cantabo. Fusus sum per Andream III.
Anno 1770. Soli Deo labor et gloriae.

Tot Loven bij meester van den Gheyn, ben ick hervormt en bereijt;
door heer bosschop Henricus Gabriel ben ick gebenedeyt;
aen mij wird den naem van Jacobus als patroon gegeven,
om tot luyster van den Godsdienst en de Stad te sijn verheven.
Wij, parochianen versoeken niet anders voor onsen loon,
als beschermt te worden door U, o Jacobus onsen patroon.

Op de 2de:

Ex liberalitate Parochianorum
aediles
Balthasar De Neuf, St S. Van den Cruyse
J.L.M. Herrij, J.G. Gile, H. Van Heùrck.

Na d'ander zijde:

Illus D. Henricus Gabriel
episcopus Antverp. me benedixit
1769
† G. du Merij me fecit Antverp.

Op de 3de:

Van den Godsdienst ben ick den voorlooper,
Daerom is mijnen naem Jan den dooper.
Den gever onbekend maer Jacobs vrind,
Versoeckt door hem den loon dien hij verdient.
Heer meester van den Gheijn heeft mij gemaeckt,
en dus van Loven ben ick hier geraeckt. Anno 1770.

18 November wird, onder het geluij van deze drij klokken, eene plegtige Misse van dankbaerheyd gesongen onder groot musiek; en daer naer den Te Deum door den Eerw^{en} heere Gaspar Wouters, pastoor der zelve collegiale en parochiale kerk, met uitdeelinge der almoessen.

Den *1sten December 1770* is alhier, in het klooster der E.E.P. Minderbroeders, overleden den zeer Eerw. pater Wilhelmus Smits, geboortig van Nievelaer in Gelderland, bijgenaamd den Nederduytschen Hieronymus, als overzetter van den bijbel.

Een man, wonderwel ervaeren in de Hebreeuwsche en andere Oostersche taelen, denwelken, binnen het convent der E.E.P. Minderbroeders Recoll., een musaeum ingevoert heeft; en door de weldaedige bescherming van wijlen Zijne Eminentie Tho-

mas Philippus d'Alsace de Boussu, Cardinael Artsbisschop van Mechelen, Primaet der Nederlanden, zestien boekdeelen in 8° der Nederduytsche overzettingen van den bijbel heeft in 't licht gebragt, opgeklaert met zeer geleerde aanteekeningen en scherpzinnige waernemingen; waarvan het 17^{e} deel als geboren na zijns vaders dood ten jaere 1772 is aen den dag gebragt en door desselfs eersten discipel, den seer Eerw. geleerden Pater Petrus Van Hove, gebortig van Rethy, volmaekt.

Deezen seer geleerden Pater is, in de regelkapel ofte capittelhuys van zijn klooster, vóór den altaer, onder eenen witten marmeren steen, met dit opschrift, begraven.

D.O.M.
A.R.P. Guil. Smits
S. Theol. Lic. bis Jub.
Prov. P. Def. totius
Ords. S.P.N. Franc.
Scriptor ac jubilarius
Obijt 1° X^{bris} 1770.
R.I.P.

4 December. Zijn alhier gekosen voor almoesseniers D'h^{ren} Cornelius Claessens en Ignatius Hellin.

19 Deser, van ontrent 5 uren smorgens tot bij middag, heeft eene geweldige stormwind, tusschen overvloedige slagregens merkelijke schaede veroorsaekt aen torens, gevels en schouwen, vensters en daken, alsook op de stadsvesten, plantagien, en in sommige landen menige swaere boomen uytgerukt; veel wooningen, schueren en stallen, tot den grond toe, vernielt; eenen boot in de haeve door de baeren omgeslaegen zijnde, is de schipper jammerlijk onder de golven versmoort; dog sijn sone al swemmende met den riem, wird door den spoedigen bijstand aen wal opgehaelt.

20 December, is den spijker der graenen voor de chijnsen alhier omgestelt, als volgt: terwe de viertel f 5,7, rogge f 3,16 1/3.

1771

31 Meert, vertrok Gustavius, Konink van Sweden, met den Prins Adolphus, sijnen broeder na Brussel, de Cathedraele en andere gebouwen besigtigt hebbende.

16 April vertrok er een bataillon van 't Regiment van Murray van 't kasteel na Brussel.

4 Augusti wird alhier, in de kerk der abdije van St Salvator, gesegt Peeter Pots, seer treffelijk geviert, de 100 jaerige jubilé van het Broederschap van de XXXVI Heyligen. De Misse wird om alf elf, onder uytmuntende musiek, gesongen door den Eerw^{sten} heere Petrus De Laet, abt der selve abdije; daer naer de processie na gewoonte.

Na noen wird gepredikt door den Eerw^{en} heere Josephus Van Lamoen, Canonik der Abdije van St. Michiels; daer naer het Lof.

Maendag, ten 10 uren, wird gesongen de Misse, en savonds, om alf zeven, het Lof door den Eerw^{en} heere Benedictus Van Heck, religieus der zelve abdije en tresorier der kerke.

Na middag, alf zes, het sermoon door den Eerw^{en} Pater Petrus Antonissen uijt het order der Eerw^{e} Paters Predikheeren.

Dynsdag, de Misse en Lof door den Eerw^{e} heer Dominicus De Kerpen; Provisor der abdije. S'avonds het sermoon door den Eerw^{en} Pater Franciscus Coekelbergh, Minderbroeder.

Woensdag, de Misse en Lof door den Eerw^{en} heere Robertus De Koninck, religieus der abdije. Na middag het sermoon door Pater Pipinus a Sancta Maria, L.V. Broerer.

Donderdag de Misse en Lof door den Eerw. heer Placidus Moerkints, supprior der abdije. Na middag het sermoon door

den Eerw^en^ Pater Cornelius Dewael, Procurator der Augustijnen.

Vrijdag, Misse en Lof door den Eerw^e^ heere Joannes De Pester, Religieus de abdije; het sermoon, door Pater Joannes Philippus Cop, Prior der Beggaerden alhier.

Saterdag, de Misse en Lof door den Eerw^en^ heer Petrus Van den Perre, Directeur van 't Broederschap. Het sermoon door den Eerw^en^ Pater Henricus à Sancta Anna, Carm. Discalc alhier.

Sondag, wesende het sluijten, wird de Misse gesongen door den Eerw^en^ heer Albericus Eenens, Prior der voors^e^ abdije. Na middag het sermoon door den Eerw^e^ heere Joes Bapta Mercie, Capelaen der Cathedraele; daer naer het Lof door den heere Prelaet; sluytende de solemniteyt deser Jubilé met eene processionele reductie van 't Hoogste en de Reliquien langs de volgende straeten: Peeter Potstraet, Suijkerruije, Suijkerstraet, Hoogstraet, Vlasmerkt, 't Pand, Klaverstraet en langs de Peeter Potstraet na de kerke alwaer den Te Deum gesongen wird.

18 Augusti wird alhier Processie van Devotie gehouden met biddag, om van den Almogenden afte smeeken de helderheyd der locht, soo noodzaekelijk voor den oogst.

6 October, wird met groote plegt gevierd in de kerk der Eerw. P.P. Predikheeren alhier, het 200 jarig jubilé van het Broederschap van den H. Rozenkrans, over de gedenkenisse van den Zeeslag onder Don Juan van Oostenrijk a^o^ 1571 wordende geeijndigt op Sondag 13 Ditto. De kerk was seer konstig versiert met sinnebeelden etc. Den eersten dag wird de Misse, onder groote musiek, gesongen door sijne Doorl. Hoogw^t^ Henricus Gabriel van Gameren, Bisschop deser Stad.

4 December, feestdag van de H. Barbara en gewoonelijken dag van den keus der aelmoesseniers. Na de Misse en Te Deum

heeft den seer Eerw. Franciscus Engelgrave, Choor Deken der Cathedraele en oud-aelmoessenier sedert 1721, gehouden sijne 50 jaerige jubilé. Ten selven daege sijn gekozen D'h^{ren} Henry Van den Steene en Joannes Carolus van Heurck.

8 Ditto Savonds, om 10 ure, is inde abdije van St. Michiels alhier, overleden den Eerw^{sten} heere Antonius Varendonck: abt der selve abdije, na ontvangen te hebben de H.H. Sacramenten. Hij was geboren binnen dese stad, 30 October 1708, bachelier formeel in de H. Godtsgeleerdheyd; na vele jaeren eersten Provisor geweest te hebben, is, op 8 September 1762, benoemt tot de Prelature, geinstalleert op 16 Ditto, en op 21 der selve maand gemeijterd door Sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop, inde capelle van 't Bisschoppelijk Seminarie, binnen deser stad, geassisteert door de Eerw^{sten} heeren Joes Bapta Sophie, abt van Grimbergen en Siardus van Nieuweneynde, abt van Tongerloo.

Den heere Prelaet heeft den bouw van het Prelaetsquartier op den Bas-court gestelt, en het selve quartier seer versiert en bermaekt.(1)

(1) Hier heeft de schrijver een blanco gelaten, in de hoop dit later te kunnen invullen met documentatie over de versiering van het Prelaetsgebouw; daarvan getuigt, een kleine, ingestoken fiche, waarop staat:
'Inscryptie op den bouw van den Prelaet, versiert met syn wapen en wat ampels.
Gulde nis.
Spijker.'
In de plaats van dit blanco heeft hij later het volgende geschreven:
'Eene ordonnantie deser stad, van 21 Juny 1771 luijd aldus:
Alsoo men gaet werken in den soo genaemden Blouwen Toren, gestaen op St Joris-poort-vest, ontrent de poort, om, de tonnekens, gevult met poeder in behoorlijken staet te stellen; ten eynde van dezelve daer uyt na 't kasteel te transporteeren. Soo word verboden, om alle ongelukken te voorkomen, van te gaen of te passeeren, 't zij beneden of boven op de vesten, ontrent gemelden toren ter distancie, daer eenige planken of andere teekens zullen gesteld zijn.'

'Op 5 September is wederom gepubliceert de ordonnantie van 3 Sepb^{er} 1764, verbiedende de extraordinaire illuminatiën en vercieringe aen de beelden der Heyligen, staende aan de huysen en op de straeten; waerdoor meer ongeregeldheden als devotie geschied op poene van 25 gls.'

1772

*3 Januari*j heeft de heer de Crumpipen, Cancelier van Brabant, de stemmen opgesaemelt inde abdije van St Michiels, ten bijwesen van den Eerw^{sten} heer Joes Bapta Sophie, abt van Grimbergen en vicaris generael der orde van Premonstreyt in dese Nederlanden, voor de keus van een nieuwen Prelaet.

Van *15 tot 17 deser* was er soo overvloedig veel sneeuw gevallen binnen dese Stad.

22 deser reden den Edeldom met sledden na de Donck, vergeselt door Sijne Seren^{me} hoogheid den Prins Maximiliaen van Salm Salm, Ridder van 't Gulde Vlies, en den Prince Franciscus, sijnen broeder; s'avonds om 7 uren wederkeerende, met brandende flambeeuwen, tot het bal en avondmael gegeven door den Baron de Proli.

20 Deser, na middag om 4 uren, reden de sledden andermael, ten getalle van 36, langs St Joris-Poort, keerden savonds wederom tot avondmael en bal, door den Edeldom gegeven op de Schilderskamer boven de Borze.

Siet hier wat menigte van sneeuwe beelden, tusschen 27 Deser en 1 February binnen dese stad gemaekt door die van de Academie en liefhebbers van de konste: op de plijn der Borse,

Schaldis, ter hoogte van 24 voeten en Thetis van 17 voet. In de korte Nieuwstraet in 't huys van Jouff^e^ Wed^e^ Borrekens, eenen Schaldis van 30 voeten; in de Raepstraet eenen leeuw verasschende eenen wilden hengst, lang 10 voeten; over dese staet tegen de Waeg: den roof van Hyppodanoe inden centaurus strijd, hoog met de pedestael 18 veoten; inde Horestraet eenen Hercules hoog 10 voeten; op de Veemerkt, Schaldis, hoog 13 ½ voeten; en Samson, verscheurende den Leeuw 10 voeten; in de Kaesstraet, Andromeda aen de rotsen geketent, hoog 14 voet; in de Peeter Potstraet, op den hoek der Horestraet in thuys van Dh^e^ Beerenbroeck koopman: Flora hoog: 12 voet; inde Hoogstraet bij de Vlasmerkt: Saturnus met een kind en cybele, 10 voeten; op de Vlasmerkt in thuys van den heere De Heuvel de Bouwel: Venus met haer soontien; opden Oever in de herberge, het groen huys bij Jouff^e^ Schrijvers: Bacchus, staende in een wijngaert en wijn, hoog 24 voeten; op de binnenplijn van de Munte: een Suijlnaeld waer aen het borstbeeld van Sijne koningl. Hooght Carolus Alexander, hertog van Lorreynen en Bar, gouverneur generael deser Nederlanden; in de Cloosterstraet een werk van 10 à 12 voeten op de elementen van twee kindekens van 4 voet; op de Schoenmerkt, in 't huys van den Baron de Proli: Hercules, scheurende den mond van den Leeuw, 15 voet; inde korte Gasthuijsstraet een Dolphijn met een matrooske; Hercules den Leeuw onder sijne voeten vertrappende en verscheurende; op de Paddegragt, in 't huys van jouff^e^ de wed^e^ van den Gere, een Schaldis van 20 voet, met twee kindekens op peterstalen; inde Hobokestraet in 't huys van Jouff^e^ Judocus Hubertus Selgoom de Breuseghem: Europa verontrust, 9 voet, weggevoert wordende voor den stier; op den Wapper, een Fonteyn op Dolphynen, met een Triton, hoog ontrent 16 voet, in de Arembergstraet eene fonteyne met twee spelende kinderen, hond en swaen, hoog 8 voet. Bij St Joris Poort op den hoek van den muer van 't

Schermershuys eenen Hercules rustende op sijnen knotsstok. hoog 15 a 16 voeten; in de Roode straet: Boreas in sneeuwwolken, hoog 18 voeten; op de Vischmerkt: Triton en Neptun; in de Keyserstraet een sphinx; en meer andere die ick voorbijgaen, tevreden sijnde met de besonderste alhier aengebracht te hebben, en alle de welke wel haest sijn verdwenen met den vollen doey sedert 7 february.

20 February sijn de kunstenaeren, ten getalle van 90 van beijde geslagten, onthaeld geweest door den adel en besondere bewoonders tot een avondmael en bal op de kamer der Oostendsche Compagnie, boven deser stads Borse; en den adel van heyde geslagten, ten getalle van 130 persoonen heeft van hun Bal en avondmael op Schilderskamer, hun geselschap gaen vereeren met hunne tegenwoordigheyd; gelijk Sijne Seren^{me} hoogh^{t} Maximilianus Prins van Salmsalm, Hertog van Hoogstraeten enz., met de prinsen Franciscus en Guilielmus, Doncheer van Luyck en Straetsborg, ook gedaen hebben. Men heeft over en weder de salen onder elkanderen gedanst; sanderdags heeft de konstvergaedering alnog hun bal komen vernieuwen. De voornaemste konstenaers sijn in 't vervolg begunstigt geworden met silvere madaillen tendien eynde te Brussel geslaegen.

23 Meert wird den wijn van Eere door het magistraet opgedraegen aen sijne Sereniss. hoogheyd Georgius Adam, Prins van Sterhemberg, Ridder van 't Gulde Vlies en andere, minister van haere K.K.A. Majesteit in het hotel van Hoogstraeten. Hij heeft insgelijks ontfangen de complementen van onsen heere Bisschop, van den Choor Deken der Cathedraele en van den gouverneur van het kasteel en andere.

6 April, om 4 uren smorgens, wird de tijding gebrogt in de

abdije van St Michiels, dat haere K.K.A. Majesteyt, Maria Theresia, benoemt had tot Prelaet der selve abdije: den Eerw^{en} heere Marcellus De Vos, in plaets van wijlen den Eerw^{sten} heere A. Varendonck.

Marcellus De Vos is geboren binnen dese stad op 15 September 1706 en genaemt Jacobus Petrus, zone van Petrus Joannes De Vos en van Isabella Clara Herreyns, is geprofessit in dese abdije 18 December 1728, wird supprior 8 December 1741; Prior, 24 Juny 1752, Pastor in Meer, 7 february 1754. Land Deken van het District van Hoogstraeten 18 Augusti 1755; en eyndelijk verheven tot Prelaet der vermaerde abdije van St Michiels binnen dese stad.

25 April heeft den heer Plunckett, Lieutenant generael en gouverneur van het kasteel, den eersten steen geleijt in de binnen gragt der vest van het selve, aen het nieuw werk dat de vereeniging der Schelde met het kasteel zal ruijmer maken buijten Kroonenborg poort; waerom de Kroonenborg poort voor eenigen tijd gesloten bleef, hetwelk door het magistraet, bij advertentie van 27 Meert laest, gewaerschouwt was; als ook dat, om die reden, den doorgang langs het kasteel door de poort van secours wird toegestaen; soo nogtans, dat de gene, daer langs passeerendre met eenige wagens, karren enz., niet en sullen mogen voorbij rijden, maer sullen verpligt zijn agter een te blijven; voorders dat niemand sal mogen passeren met brandende pijpen.

30 April is den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, nieuwe Prelaet der abdij van St Michiels, aldaer plegtiglijk geinstalleert; op welken dag aldaer zijn geweest, pragtige illuminatien, zoo op den toren, als boven den voorgevel der kerk en daerontrent.

Op *Sondag 3 Mey* is den nieuwen Prelaet in de kerke der

Pasterije van Leliendael, orde van Premonstreyt, tot Mechelen, seer plegtiglijk gemijtert door den heere Artsbisschop van aldaer, geassisteert door de Eerw^{ste} heeren Joes Bapta Sophie, abt van Grimbergen en Siardus van den Nieuweneynde, abt van Tongerloo.

Siet hier de wapen van den heere Prelaet.(1)

30 Mey wird gewaerschouwt wegens het Magistraet, dat alle de gene honden zijn houdende, de impositie van eenen gulden sjaers voor iederen hond sullen betalen ten comptoire van den 20sten pennink, bij placcaert van de Mejesteyt van 10 February 1772, alhier bij de leden geconsenteert zijnde.

6 Juny, daegs voor Sinxen, savonds om 9 uren, zijn aen Sijne Doorl. Hoogw^{t} Henricus Gabriel van Gameren, Bisschop deser stad, bij voorsorg en volgens sijn verlangen, bedient de H.H. Sacramenten der kerke voor de sieken, door den heere Franciscus Engelgrave, Choor Deken der Cathedraele, in welke kerk men houd drij openbare biddagen, ten bijwesen van de magistraet in corpora, om van Godt af te smeeken de behoudenis van dien goeden opperherder.

9 Juny. Zijn de openbaere biddagen inde Cathedraele geeyndigt en worden vervolgt inde andere Parochie kerken en in die der Cloosters. Sijne Doorl. Hoogw^{t} bevond sig beter.

17 Juny is de weth verandert die gestaen hadde sedert primo Mey 1766.

Borgermeesters

M^{her} Carolus Fred. Van de Werve

Jon^{r} Joann. Aug. Van den Cruyce.

Schepenen.

(1) Hier weer heeft de schrijver een blanco gelaten met het doel daar later de wapens van den Heer Prelaet te schilderen.

M^her^ Joannes Franciscus Knijff, tot 177-, in sijne plaets Jon^r^ Phil. D. Herry, oud schepene.
Jon^r^ Josephus Antonius Meyers.
Jon^r^ Balthasar Joannes De Neuf.
Jon^r^ Josephus Nicolaus Martini.
Jon^r^ Ivann. Aug. Van den Cruyce.
Mr Ludovicus Joannes Goris.
Joannes Baptista Verdussen obijt 13 Oktober 1773 in sijne plaets
Jon^r^ Jacobus Dellafaille.
Mr Cornelis Kannekens.
Jon^r^ Jacobus Josephus De Pret.
Jon^r^ Joannes De Wael.
Jon^r^ Joannes Franc. Van Gameren.
Jon^r^ Joannes Carol. De Labistrate.
M^her^ Rumoldus Jos. Torfs.
Jon^r^ Norbertus De Tarvaignes.
Jon^r^ Paul. Jos. Van der Aa.
Jon^r^ Joannes Carolus van Heurck.
M^her^ Norbertus Bom.
M^her^ Aloysius Franciscus Mens.

23 Augusti vierden de gebueren, seer treffelijk, in het begin van het Klapdorp, hetwelk soo konstig als luysterlijk opgeciert was, ter oorsaeke der verheffing van den Seer Eerw^e^ heere Gerardus Govardus Van Eersel, Proost van het capittel van St Baafs tot Gend, tot Bisschop der zelve stad. Dese straet was van de andere afgepaelt, door vier arken, met beeldwerken opgeluystert: voor den huyse, alwaer den heere Bisschop geboren was, en alwaer sijnen broeder Dh^r^ Joan. van Eersel actuelijk in woond, was eene gedenksuijl opgeregt verciert met desselfs wapen en sinnebeelden, dewelke s'avonds verlicht was tot op 't hoogste toe, gelijk ook de huysen, zoodat de straet pragtiglijk verciert en verligt was tusschen synphonien, musiek, vuerwer-

ken, sinnebeelden, gedigten en jaerschriften, worden de gebueren int vervolg treffelijk getracteert.

Den heere bisschop was geboren binnen dese stad op 28 December 1713. Sone van Laurentius Van Eersel en van Cor[ne]lia Christiaenssens, van sijne jonkheyd uijtschijnende door sijne beqaemheyd, wird ten jaere 1734 Primus van Loven uytgeroepen, word Licenciaet soo inde H. Godtsgeleerdheyd als inde Rechten, word Canonik gradueel der Cathedrael van St Baefs tot Gend, en was nauwelijks in besit gestelt, 5 October 1742, of den heere Bisschop maekte hem sijnen Arts Diaken, juge en Examinator Synodael enz., en word ten jaere 1765 door hare K.K.A. Majesteyt benoemt tot Proost van het zelve capittel, waer van hij besit neemt 27 Mey van 't zelve jaer. Den heere Bisschop van Gend: Maximilianus Antonius van der Noot op 27 September 1770 overleden zijnde, word hij door haere voornoemde Majesteyt, bij brieve van 14 December 1771, tot opvolger benoemt voorgestelt in 't consistorie tot Roomen gehouden, 30 April daer, en nam besit bij procuratie 5 Augusti 1771; gemijtert 9 der zelve maend in de Cathedraele van Gend door Sijne Excellentie den heere Artsbisschop van Mechelen, geassisteert door hunne Doorl. Hoogw^{den} G.R.G. Caimo, Bisschop van Brugge en I.J.H. de Wavrans, Bisschop van Ypre; en doende s'anderdags sijnen solemnelen intré.

4 December zijn alhier volgens gewoonte de aelmoesseniers gekosen, te weten Dh^{ren} Joannes Baptista Bruyens en Jon^{r} Jacobus Jos. Xav. Bosschaert.

14 Deser wird door Syne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop de klok der parochiale kerke van de H. Walburgis, nieuw hergoten door den iever der kerkmeesters en de mildaedigheyd der parochianen en andere weldoeners, wegende 3800 ponden, genoemt Franciscus, ten bijwesen van Jon^{r} Joannes Augustinus

deser stad; opde selve staet: Johannes Visschers, M. de Grooff, S.F. Van Strydonck, I.B. de Craecker, And. Van den Ghein me fecit a^{o} 1772.

Leeger onder het Beeld van St Walburgis staet: Red: adm: praen: ac amp: dnus: Franc: Engelgrave F.V.L. ecclesiae cat: B.M. Virginis Decanus - praen. Dominus socs: aug: Van den Cruyce consul.-

18 December is den Spyker der granen voor de chynsen alhier omgesteld, te weten: terwe, de veertel f 5,15 2/3; rogge f 3,11 1/3; W. gerst f 4, -; S. gerst f 3,15; B. haver f 3,18; V. haver f 2,10; boekweij f 2,10; S. saet f 7,15; evie f 4.18; evit f 1,10; B. tarwe f 5, -; boonen f 3,5; erten f 2,15.

1773

9 Februarij wird van Stadswegen geordonneert, dat alle degene die den sneeuw of eijs uijt hunne (huysen?) op de straet brengende, het selven moeten uijt spreyen, sonder hoopen te maeken.

18 Meert is, na het geluij der nieuwe klok der Parochiale kerk van de H. Walburgis ten 11 u. voornoen, onder uijtmuntende musiek, door den Eerw. heere Joannes Antonius Galle, Pastor der zelve kerk, gesongen eene plegtige Misse van Dankbaerheijd met den Te Deum, soo voor de particuliere als andere weldoenders der Parochie, de welke door iever voor den luyster van den Godsdienst hebben gelieven te bevoorderen dit kostbaer werk. Onder andere van: Schilders, Beeldsnyers, Graveurs en anderen.

17 Meij wird St Joris Port gesloten gehouden, omdat de

groote houte brugge, buijten de zelve, moest vernieuwt en hermaekt worden; en tot gemak, wird er van Stadswegen, eene houte brugge geleyt over de Herentalsche Vaert, om alsoo met alle soorten van voituren, langs de buijten werken, in dese Stad te komen, langs de Kipdorp poort.

19 Mey wird alhier, seer luysterlijk geviert, in de Cathedraele het 100. jaerig jubilé der instellinge van het Broederschap van Dobbele Liefde genaemt: de 14 Dagsche Berechtinge, welkers 50ste jaer, ao 1723. insgelijks solemnelijk geviert was. De kerk en kapel van het H. Sacrament waren seer luysterlyk versiert; sanderdags, wesende den Feestdag van de Hemelvaert ons Heere, wird de Misse, onder uijtmuntende musiek, gesongen om 11 uren door den heere Bisschop deser stad; ten 5 uren na middag, wird het sermoon gedaen door den seer Eerwen heere Jacobus Thomas Josephus Wellens; doctor in de H. Godtsgeleertheyd en Rector magnifiek der universiteyt van Loven, wordende deze feest op 28 Ditto gesloten, alswanneer de Misse gesongen wird door den seer Eerwen en Edelen heere Eduardus Josephus Van Mechelen de Barthout, artsdiaken der Cathedraele, alsook het lof; het sermoon door den Eerw. heere Joannes Carolus Gelys, eersten Provisor der Abdije van St Michiels; daer naer de Processie langs den kleynen Pont, gevolgt door den Te Deum.

31 Deser, wird met grooten luijster geviert het 100. jarig jubilé van het Broederschap van het H. Sacrament, in de Parochiale kerke van de H. Walburgis, met octave. De kerk was luysterlijk opgesiert met kostelijke tapyten, figuren, ciraden enz.; wordende desen jubilé gesloten: 7 Juny.

9 September, wird in de Parochiale kerke van St Andries alhier, door den seer Eerwen en Edelen heer Franciscus Engel-

grave: Choordeken der Cathedrale, de nieuwe hergote klok gewijd onder den titel van den H. Apostel Paulus.(1)

(1) De schrijver geeft in een bijvoegsel, later opgesteld, meer uitleg over deze nieuwe klok; hij schrijft:
Op 30 Meij, (hij vergeet het jaar) wijnig na 10 uren 's avonds, is den toren der kerk van St Andries, binnen dese stad, met groot gedruys ingestort, zonder eenig ongeval veroorsaekt te hebben; hetwelk als een mirakel mag gehouden worden, aengezien eene uur te voorent, de kerk vol volk was, aldaer gekomen zijnde om de Benedictie, die in 't octave van het H. Sacrament volgens gewoonten, 's avonds in alle Parochiale kerken gegeven word, bij te woonen. Den toren dan wederom opgemaekt sijnde, dog niet op de oude plaatse, maar boven de groote kerkdeur, gelijk men tegenwoordig ziet, was ten jare 1763 volbouwt, alswanneer het kruis geweyd sijnde op 14 Sept. van gemeld jaer daer opgesteld is. Dan is voorgenomen dezelve kerk geheel te restaureren, alsook de choor, die geheel klijn, slegt en niet dieper als de sey kapellen was, te vergrooten en uyt den grond nieuw op te bouwen, hetgeene door veele goede aelmoessen, namentlyk van Dhr. Paulus Durand, dien bezonderen weldoender dezer kerk, zoo verre gebrogt is dat dezelve ten jaere 1766 reeds opgebouwd was en dat het kruys daeren 14 September van dit jaer gestelt is; ten jaere 1768 is het sacristy daer aen gebouwt en in 1769 wird den nieuwen vloer in dezelve choor gelegd en eyndelijk is den altaer ingesteld waer aen de Misse van Dankbaerheyd den 7 December 1769 door den Heer Bisschop deser stad solemnelijk is geschied. Den 13 Oktober 1766 wierden in den hof van 't Schermershuys alhier, door G. Dumery, klokgieter van Brugge, vijf klokken voor de Parochie van St Andries gegoten. Deze zijn op 28 Meert 1767 in deeze kerk door Zijne Doorl. Hoogwt Bisschop van Antwerpen geweyd en den 11 April daer naer, om 11 uren voor noen wird, onder het geluy van deeze nieuwe klokken, aldaer, door den Zeer Eerw^{en} Joes. Frans. De Bruyn, Canonink der Cathedraele, eene plegtige Misse van Dankbaerheyd gesongen om den hemelschen zegen over alle weldoenders af te smeeken.
Op deze klokken staet:

1° Illus D. Henricus Gabriel, Episcopus Antv. nos benedixit.

2° Ampl. D. Franciscus Engelgrave, F.V.L. Eccliae B.M.V. Decanus.

3° Rev. adm. D. Joes. Frans. De Bruyn, Eccliae Cath. Can. Grad. Paenit. Sermin. Episc. Praes. et hujus Eccliae Prov.

4° Joes. Bapt. Verdussen, scabinus et hujus Eccliae Provisor.

5° Paulus Josephus Durant, hujus Eccliae Benefactor.

6° Deeze klok ten jaere 1771 geborsten zynde, is anno 1773 wederom door de zorg der kerkmeesters te Wommelgem door F. Simon hergoten; op dese klokke staet:

Na dat men mij gegoten had..... 1766.
Ging mijne stem door g'heel de stadt.
Ik was al eerder in het graf.... 1771.
Als wel den gever, die mij gaf..... Paulus Durant.
Die naer een jaer of iet wat meer
Gestorven is al in den Heer.... 1773.
De kerkmeesters van desen tijd,
die hebben my dan opgelyd,
Dat ik weer spreken zoud mijn stem,
Mij lieten gieten t'Wommelgem,
Onder de bescherming van
den Eerw. heere Guil. L. Van Dongen.
F.M.L. Pastor St Andreae
ende als kerkmeesters waren:
J. Dargo, Deod. Nys, Norberta.
Metdepenningen, H.J. Verhagen.

14 September is alhier, in 't hotel van Hoogstraeten, gelegen tegenover de Pastorye van St Andries, smorgens om alf 7. overleden, Sijne Sereniss^{me} Hoogheyd: Maximilianus, Prins van Salm-Salm en andere, bij gevolg van eene waterzugtige ziekte, en naer ontfangen te hebben de H.H. Sacramenten. Hij was in Houwelijk met de Princesse Maria Louisa Eleonora van Hesse-Rhinfels-Rotenburg. Zijn lijk is overgevoert na de collegiale kerke van Hoogstraeten, om begraven te worden in den grafkelder van dit Doorlugtig Huys.

20 Deser smorgens, om 7 uren, sijn de commissarissen wegens haere K.K.A. Majesteyt Maria Theresia, hier binnen gereden en hebben sig vervoegt na de drij Huysen der societeijt Jesu; de kerken en scholen wirden seffens gesloten, waer naer

den segel wird geleyd op de effecten; en voorders waer mede de commissarissen zijn gelast, namentlijk alhier de Heeren Van den Cruyce in 't Professiehuys, gemeynelijk genaemt: de groote Jesuiten; Sanchez d'Aguillar, in het collegie, geseyt: klijn Jesuiten in de Princestraet; en Damis in het convict in 't Kipdorp alle drij Raedsheeren van den Souvereynen Raede van Brabant, waer bij wegens onsen Bisschop was gecommiteert, den seer eerw^{e} heere Wouters, Canonik der Cathedraele en secretaris van gemelde Sijne Doorl. Hoogw^{t}. Diergelijke commissien wirden volvoert in al de collegien of huysen der gemelde Societeijt, ten getalle van 21 in de verscheyde Provincien deser Nederlanden, bij gevolg der Pauselijke Bulle van 21 July van desen jaere, ende opene brieven van de Majesteit van 13 en 15 September daer naer alhier gepubliceert heden 20 Deser.

Sedert *4 October* zijn uyt het collegie der gewesene Jesui-

ten, de philosophen en meesters der scholen niet Priester zijnde, na huys vertrokken; alle in 't nieuw gekleed en voorsien met eene geldgifte.

23 October zijn de gewesene Jesuiten voor het grootste gedeelte uyt hun clooster vertrokken, gekleed zijnde in het zwert, als andere Priesters, zullende jaerlyks voor pensioen genieten.

Onder deze Paters, hebben altijd groote verstandige mannen geweest, die uijtschenen in geleerdheyd, gelijk de menigvuldige treffelijke werken, door hun in 't licht gegeven, ons doen zien. Sij hadden ook eene besondere maniere om de christelijke Leeringe aen de jongheyd in te boesemen, dewelke sij met grooten yever onderwesen, in hunne kerk en in verscheyde capellen deser stad.

Sij doceerden de Latijnsche en Grieksche taelen en andere wetenschappen, in hun collegie, met sulken iever en neerstig-

heyd, dat sij altijd seer treffelijke en bequaeme studenten in hunne scholen hadden, waer van er verscheyde de eerste plaetsen in de universiteyt van Loven hebben bekomen.

In het convict, hetgene als een derde clooster binnen dese stad was, woonden vele seer treffelijke jongelingen, zoo van dese stad, al van andere plaetsen; die, benevens de andere studenten van dese Paters, de sekere wetenschappen leerden in het collegie.

Na middernagt van *15 tot 16 November* was het alhier seer grooten watervloed, soo dat de nederstad wird overstroomt tot na de opperstad toe, door de opbortelingen der onderaerdsche waterleydingen, tot soo verre, dat het water, indringende langs de voren en sijde deuren der cathedraele kerke, den middelbeuk tot voor het oxaal van de choor, eenige palmen diep onderwater stond, waerdoor verscheyde serken opgeligt, den vloer hier en daer weggespoelt en ingezonken zijn.

Desen jaere is het sinneloos huys seer vergroot en bijna geheel nieuw herbouwt, op welken nieuwen bouw de volgende inscryptie gestelt is:

> Den bouw vernieuwt A^{o} MDCC. LXXIII...
> Als Dienende Aelmoesseniers waren:
> Joann. Guil. Le Grelle.
> Joann. Franc. Van Hal.

Joann. Bapta Buyens.
Jon^{r} Joseph De Broëta.

Ten jare 1769 hadden de aelmoesseniers eene som gekregen van 100,000 guldens tot vergrooting van den bouw van 't sinnelooshuys.

4 December sijn alhier voor de aelmoesseniers gekosen: Dheeren jon^{r} Georgius Franciscus Goubau en jon^{r} Joannes Baptista Ullens.

24 Deser is den spijker der granen alhier omgestelt voor de chynsen; te weten: terwe de veertel f 5,1; rogge f 2,16; W. gerst f 2,16; S. gerst f 2,9; b. haver f 2,2; N. haver f 1,16; boekwey f 2,2; saet f 6,18; evie f 4.5; evit f 2, -; b. terwe f 4,10; boonen f 2,18; erweten f 2,10.-

1774

Snagts tusschen *9 en 10 February 1774,* is alhier in de abdye van St Salvator, geseyt Peeter Pots, overleden, na de H.H. Sacramenten ontfangen te hebben: den Eerw^{sten} heere Petrus De Laet, Abt der selve abdije. Op synen zerk liggende in den ingang der choor deser kerk, staet onder de wapen:

Odore et Splendidore
D.O.M.
Quod corrumpi potuit
hic deposui
F^{r} Petrus de Laet
abbatiae hujus
abbas IX
Vixi ann. 66 rexi 19.
Obiit 10. Feb. 1774
R.I.P.

20 february en de twee volgende dagen heeft het Broederschap onder den titel van de Bedrukte Moeder Gods Maria, ingestelt onder den Paus Clemens X, in de collegiale en parochiale kerke van St Jacobs, geviert het 100 jaerig jubilé der instellinge. Den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, abt van St Michiels, heeft den eersten dag de Misse gecelebreert. De capelle was seer luysterlijk versiert met sinnebeelden en schilderwerken.

7 Meert is in de kerk der Eerw. Paters Predikheeren begost de viering van 't 500 jarig Jubilé ter eere van den H. Thomas van Aquinen. Den eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, abt van St Michiels dede de hoogmisse. De choor was seer luysterlijk versiert.

Saterdag, 26 deser, is den Eerw^{en} heere Petrus Josephus Le Begge geinstaleeert als choor Deken der collegiale en parochiale kerke van St Jacobs, in plaetse van den Eerw^{en} en Edelen heere Joannes Baptista Van Gerven, overleden 14 deser.

23 April heeft den heer de Crumpipen, cancelier van Brabant, met Sijne Doorl. Hoogw^{t} Henricus Gabriel van Gameren, Bisschop deser Stad, en den Eerw^{sten} heere Norbertus Bruyndonckx, abt van St Bernaerts, de stemmen opgesaemelt tot den keus van eenen nieuwen Abt van St Salvator, geseyt Peeter Pot, in die abdije.

13 Mey smorgens wird de proeve tendeele genomen der volbouwde sluys buyten de Kronenborgpoort, ten bijwesen van den gouverneur van het kasteel, en onder grooten toeloop van volk.

21 Mey smiddags wird de tyding gebrogt, in de abdije van Peeter Pots, dat den Eerw. heere Petrus van den Perre, gebortig deser stad, tot opvolger van wijlen den Eerw^{sten} heere De Laet benoemt was.

29 Juny, heeft het Broederschap der H.H. Apostelen Petrus en Paulus, in de parochiale kerke van St Joris, geviert het 200 jarig jubilé, synde ingestelt in dese kerke ten jaere 1574.

Smaendags 25 July, Syne K. Hoogheyd Maximilianus, Artshertog van Oostenyk, Broeder van den Keyser, alhier verwagt wordende, wird gepubliceert en aengeplakt, volgens resolutie van den maendagschen Raede, ingevolge orders van den hove, een waerschouwing waerbij stiptelijk verboden wird, alle soorten van vieringen of vuerwerken, ten tijde dat Sijne K.H. binnen dese stad soude verblyven, op pene van 100 patacon.

Omtrent 9 uren 's avonds arriveerde syne gemelde koningl. Hoogh^{t}, van Mechelen, binnen dese stad langs St Joris Poort, hebbende in sijne koets den Prins Georgius Adam van Sterhemberg, minister aen het Hof van Brussel, vergeselt door den grave van Lamberg, generael De Ferraris en den heer de Crumpipen. Den artshertog reed na de abdye van St Michiels, wordende aldaer opgewacht door Sijne Doorl. Hoogw^{t} Henricus Gabriel van Gameren, Bisschop deser stad, door den seer Eerw. en Edelen heere J. Engelgrave, Deken der cathedraele, door het Magistraet, gouverneur van het casteel en andere van het garnisoen, benevens den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, Prelaet der selve abdije. Den Minister en het gevolg namen het logement bij den Baron de Proli, admirael der Schelde, maer den grave van Lamberg bleef bij Sijne K.H. inde Abdije.

26 July smorgens, hoorde den Prins al vroeg de Misse inde kerk deser abdije, gecelebreert wordende aen den hoogen autaer door den heere Prelaet; en om alf 7 voerde hij van 't Bierhoofd over na het Vlaams hoofd in eene Plijt overdekt met een pavilloen bekleed met tapijten en versiert met vlaggen; rijdende van daer langs de besonderste plaetsen van 't Land van Waes na St Nicolaes en is om 7 uren savonds weergekeert

na dese stad; heeft sig dan vervoegt na het casteel nemende het avondmael bij den gouverneur; ondertusschen was de schoone verlichting op het sop van den toren der Cathedraele ontstoken, van het kruys af tot aen de hoogste piramiden.

27 Deser, smorgens, vervoegde hij sig uyt de abdije, geseten in de koets van den graeve Van de Werve en van Vorsselaer, om 10 uren na de Cathedraele kerk onder het geluy der groote klok, wordende aldaer aen de groote kerkdeur onthaelt door de heeren Dekens en Dignitarissen, en hoorde inde choor de Misse, gecelebreert door den heere Deken, onder groot musiek; besigtigde daernaer het merkweerdigste deser kerk; vandaer vervoegde hij sig met sijn gevolg na de werf en na de Parochiale kerk van Ste Walburgis, na de kerken der Eerw^{de} Paters Predikheeren en Minderbroeders; en vervolgens wird hij onthaelt binnen de Collegiale en Parochiale kerk van St Jacobs onder het geluy der groote klok.

Ontrent 12 uren smiddags vervoegde den trijn sig na de Accademie of schole der Teekenkonst boven de Stadsborse, alwaer de leden der zelve ende die van St Lucasgilde sig bevonden. De dekens der zelve gilde hadden den theater, van ouds gedient hebbende voor de Rethorike spelen der Violieren, nu genaemt: den Olyftak, na hunne vereeninge, gestelt in 't vertoon van het paleijs, met verscheijde verbeeldingen aengaende de schilderkonst.

De professores en andere treffelijke schilders hadden aldaer op de saelen ten toon gestelt eenige van hunne werken; den Prins wird daer onthaelt door: Jon^{r} Jacobus Jos. De Grez, hoofdman; Jon^{r} Jean De Wael, opperdirecteur, beyde schepenen in de Weth, en Dh^{r} Jacobus Vander Sanden, secretaris deser academie. Na alles besigtigt te hebben, vertrok men vandaer en besigtigde voorts de kerk van de Eerw^{e} Paters Augustijnen en die van de L.V. Broeders en het cabinet van Dh^{r} van Lancker, opde Meer, en vervoegde sig om 2 uren na het Stad-

huys, sijnde aldaer op de groote staete-kamer de tafel gedekt voor 33 personen. De capelmeesters van de capelle van het H. Sacrament inde Cathedraele, hebben aen den Prins vertoont het register van hun Broederschap, waerin van ouds sig eygenhandig geteekent hebben, verscheyde souvereynen Prinsen van het huys van Oostenryk, Spagnien, Artsbisschoppen, Bisschoppen en Prelaeten. De Prins heeft terstond sig eygenhandig in dit register ingeschreven gelyk ook den Prins van Sterhemberg, Minister van den keyser aen het Hof van Brussel. Syne K. Hoogh^{t} voormiddag ook gesien hebbende de manifacturen der inschildering van cattoenen en lynwaeten, ging na middag besigtigen het konst cabinet van den Eerw^{e} en Edelen heere Knijft, Canonik grad. der Cathedraele. Ten 5 uren was het bal, geopent op de commedie-sael op Tappesiers-pand, alwaer seer veel geld ontfangen is ten profijte van den armen. Den Prins vervoegde sig met den grave van Lamberg van dese redoute na sijn appertement inde abdye, en het gevolg en eenige genoodigde namen het avondmael bij den Baron de Proli.

28 July smorgens om alf 9 uren, hoorde den Artshertog met syn gevolg de Misse inde Parochiale kerk van St Andries, onder groot musiek, gecelebreert wordende door den Eerw^{e} heere Guil. Lud. Joan. Van Donghen, Pastor der zelve kerk, en is om 9 uren vertrokken in post na Mechelen.

27 Augusti is den Artshertog Maximiliaen, om alf 9 uren, andermael binnen dese stad geweest; komende van Brussel met sijn gevolg, aen de Posterije van peerden verandert hebbende, is met sijn gevolg het quaert voor 9 uren vertrokken, en heeft sijne reys vervoordert na Holland.

2 September is andermael vernieuwt en herpubliceert, de ordonnantie van 3 September 1764, verbiedende de extraordinaire illuminatiën en vercieringen aen de beelden der heylige,

staende aen de huysen en op de straeten, waerdoor meer ongeregeldheden als devotie geschied, op pene van 25 guldens.

11 September is den Eerw^sten heere Petrus van de Perre, abt der abdije van St Salvator, geseyt Peeter Pots (op 6 July geinstalleert sijnde) gemeytert binnen het Artsbisschoppelijk palijs, door Sijne Excell^ie, Artsbisschop van die stad, Joannes Henricus Graef van Frankenberg en Schellendorff ter assistentie van de Eerw^e heeren Prior en Provisor der selve abdije.

12 September smiddags 't quaert voor een ure, kwam den Artshertog met sijn gevolg wederom binnen dese stad gereden van sijne reijse van Holland, nam maeltijd bij den Baron de Proli, en vervoorderde sijne reys na Brussel om 2 uren.

14 Deser: Feest van de H. Kruysverheffing, begost de 100 jaerige jubilé der instelling van het Broederschap van het H. Kruys inde kerk der Eerw. Paters Beggaerden, welke kerke luysterlijk verciert was, gelijk ook de daer ontrent liggende huysen.

4 December sijn alhier voor aelmoesseniers gekosen: Jon^r Carolus Jos. Van Havre en Dh^r André Van de Sande.

23 Deser is den Spijker der granen voor de cheynsen alhier omgestelt als volgt; te weten: terwe de Viertel, f 5,15; rogge f 3,15 1/3; W. gerst, f 3,14; S. gerst, f 3,12; B. haver, f 2,6; V. haver f 1,19; boekwey f 2,14; saed f 6, -; evie, f 4,9; evit f 1,5; B. terwe f 5,5; boonen f 2,19; erwten f 3.-.

Dit jaer sijn de oude lindeboomen, staende op de Brabantsche koremerkt, uytgedaen en verkogt; van stadswegen, de merkt opgehoopt en in 't vierkant met steenen paelen beset.

1775

4 Januarij is het schip aen boord hebbende het standbeeld van Sijne K. Hoogh[t] Carolus Alexander, Hertog van Loreynen en Bar, gouverenur generael deser Landen, gegoten sjinde te Manheim. voorbij dese stad gevaeren, na Brussel, om aldaer gestelt te worden op de Place Royale.

21 January namiddag om 3 uren, heeft Sijne Doorl. Hoogw[t] Henricus Gabriel van Gameren XVI[de] Bisschop deser stad, de laeste H. Sacramenten ontfangen, aen hem bedient door den seer Eerw[e] en Edelen heer Franciscus Engelgrave, Deken der Cathedraele.

26 Deser smorgens om 5 uren is den heere Bisschop overleden; hij was geboren te Saventhem, 25 Mey 1700; zone van den heere Jacobus Ferdinandus Van Gameren, en van vrouw Anna Lucretia Coram. Primus van Loven uytgeroepen in het castrum 1719; agtervolgens begeeft sig opde godtsgeleerdheijd in 't Pauselijk collegie, wort onderregent in 't castrum, daernaer, te weten in 't jaar 1723, professor in de selve Pedagogie. Ten jaere 1724 offerde hij voor de eerste mael het H. Sacrificie op alhier in de kerk der Facons, op welken tyde sijne tante, vrouwe Anna Maria Coram, aldaer Priorinne was en haere jubilé deed. Wird licenciaet en op 19 Augusti 1732 Doctor in de H. Godtsgeleerdheijd, en nog geen jaer daer naer word aenveerd in 't strikt collegie dier wetenschap; bekomt de professors lesse ‘Eloquentia Christiana’, met de daer aen gehegte canonikdye der 2e fondatie in St Peeters kerk aldaer; daer naer professor ordinaris en Canonik der eerste fondatie; ten jaere 1731, President van het Savoye Collegie; 1757: President van 't groot Collegie; word eyndelijk door haere K.K.A. Majesteijt Bisschop van Antwerpen verklaert ten jaere 1758.

Op 9 September van 't volgende jaer tot Ipre gemytert door Sijne Doorl. Hoogw^{t} Guilielmus Delvaux, Bisschop van die stad, geassisteert door de Bisschoppen van Gend en Brugge; en is op 8 October 1759 alhier ingehaelt.

Op 26 Januarij overleden sijnde heeft op den volgenden dag binnen sijn paleys ten toon gelegen, en is op 28 Deser begraven in den Bisschoppelijken grafkelder in de Choor der Cathedraele, alwaer men op sijnen zerk leest.

D.O.M.
Et aeviternae memoriae
Ill^{mi} ac Rev^{mi} D^{ni} Henrici
Gabrielis Van Gameren
Epi. Antv. XVI. vic. aplici
Dioec. Busc. in part. cathol. etc.
Qui apud Lovan. primus in Art.
et S.F.D. Eximius
acumine ingenii
praesentia doctrinae
facundia linguae celeberr.
sibi fecerat famam: ac dein
ad hanc cathedram evectus,
et forma gregis factus,
tanta cum providentia tanto
cum fructu dioecesi huic
XVI fere annis profuit
ut aeternum sui reliquerit
desiderium
Obit XXVI. A^{i} M.DCCLXXV
aetatis LXXVI
R.I.P.

8 Februarij na middag om 3 uren begost de plegtige lijkstatie van wijlen Sijne Doorl. Hoogw^{t}, onder het geluy van

alle de klokken deser stad. De religieusen der biddende orders gingen vooruyt, de heren Pastors met de geestelijkheyd van alle de Parochien, de capittels van St Jacobs en van O.L.V.; voor de lijkbaere wird gedraegen den wapen schilt, de bisschoppelijke gewaeten: myter, staf en andere, alle overkleed met rouwfloers. Den tryn wird gesloten door het magistraet, de aelmoesseniers, kerkmeesters, capelmeesters en menig andere genoodigde, en also uyt het paleys langs de voornaemste straeten na de choor der cathedraele, alwaer de vigilien wirden gesongen. Sanderdags om 10 uren heeft den seer Eerw^{e} en Edelen heere Franciscus Engelgrave Deken en vicaris generael van 't openstaende Bisdom, de Misse gecelebreert onder groot musiek, ten bijwesen van 't capittel, van de weth, vande reguliere geestelijkheyd en eene groote menigte volk.

Na 't eynde van de plegtige Diensten, wird door den uytmuntenden en seer Eerw. Pater Vincentius Herfs van 't order van den H. Dominicus, Doctor regent in de H. Godtsgeleerdheyd inde universiteyt van Loven, daertoe benoemt wegens de selve faculteyt, uijtgesproken de Latijnsche lijkoratie.

19 Deser wird alhier gehouden wegens het capittel en vicarissen generael des openstaende Bisdoms, een plegtige biddag, om eenen weerdigen Bisschop te verwerven.

4 October hebben de seer Eerw. heeren vicarissen generael des Bisdoms deser stad een mandement uytgegeven, waerbij blijkt, dat de Eerw. Paters Robertus Arbesser en Eusebius Prummann. Minderbroeders recolletten der Provincie van Oostenrijk, vice commissarissen van het H. Land, ootmoedelijk versoght hadden om, ingevolge van seker breve van Sijne Heyligheyd Clemens XVI, en opene brieven van de keyserinne Maria Theresia, te mogen doen binnen dese stad en andere catholieke steden en dorpen, soo van dit Bisdom als van het catholiek deel van het Bisdom van 'S Hertogen Bosch, eene

generaele collecte tot troost ende onderhoud der religieusen en catholieken die in Palestina, onder de Turken, Godt dienen; en voor het opbrengen van swaere lasten, bewoonen en bewaeren der H. Plaatsen daer onsen Zaligmaeker voltrokken heeft het werk onser Verlossinge. Om welke te ondersteunen wirden alle Paters Predicanten en Landdekens aengemaent om mede te werken tot opsaemeling van milde aelmoessen.

18 Deser wirden de oude boiseringen, tegen de mueren ronden de borse staende, aldaer publiek verkogt in verscheyde koopen om door de koopers afgebroken te worden. Dese hadden uytnemende schoon geweest, geheel van schrijnhout gemaekt sijnde rondomme banken tot gemak der kooplieden: en aengesien deselve in soo slegten staet waren gekomen door den den ouderdom, was er geresolveert die te verkoopen en eenige steene banken tegen de mueren te stellen, inplaets der vorige boiseringe.(1)

14 November is alhier, door den stormwind en baeren der Schelde, gebroken de brugge en pijlwerk van de houtkaye; 's avonds het water op nieuw wasschende, heeft den geweldigen wind, vermengt met donder en bliksem, eenen springvloed veroorsaekt, in bijna gelijke hoogte als dien voorgeval-

(1) Ten jaere 1531 wird dese borse begost en, volgens aenteekeningen van eenige liefhebbers der historie, heeft men op 11 July daer aen beginnen te graeven aen de lange Nieuwstraet in het hof 'van der List'. Op 23 Februarij 1583 is dit treffelijk gebouw verbrand, dog ten selve jaere van Stadwegen wederom herstelt, gelijk de inscriptie aldaer na de suyd sijde, nog in wesen synde ons bewijst, luydende aldus:

Hac mercatorum Basilica cum febr.. Die
XXIII. A^{o} C I □. I. □. LXXXIII fortuito conflagrasset incendio
Eodem. A^{o} à S.P.Q.A. restaurata fuit Phil. Schoonh.
et Pet. Alost. coss.

Men heeft aldaer voortijds nog eene andere inscriptie gelesen, dewelke Swertius in sijn 'Monum. Sepulc. Brab.' pag. 41. ons verhaelt.
Dit vermaerde gebouw word ondersteunt door 50 pilaeren van blauwen steen, uytgehouden op eene verschillende wyse, draegende 46 bogen, konstig gewelft, hebbende vier doorgangen. Was breeder, als de doorgangen inde Israëliet- of Clarastraet gemaekt sijn.
(Op de borse, aen de suyd sijde aen den pilaer, siet men eene ysere galg om de fraudeleuse bankroetiers met de koorde te straffen, maer men gelooft dat sij nog maegd is.
Siet voorts l'Observateur Belgique, pag. 25

len is in Meert 1715, en dengenen van 15 tot 16 November 1773, welken men geheugt den grootsten te zijn.

20 Deser heeft alhier sijne 50 jaerige jubilé als religieus der abdij van St Michiels geviert, den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, abt der selve abdije. Den heer jubilant heeft om alf 11 uren de plegtige Misse gesongen, onder uytmuntende musiek, ter assistentie van de Eerw^{ste} heren Norbertus Bruyndoncx, abt van St Bernaerts als diaken; Petrus van den Perre, abt van St Salvator, geseyt Peeter Pots, als subdiaken; Gisbertus Halloint, abt van Averbode, ook jubilaris, en Franciscus Genère abt van Perck. De choor was luysterlijk verciert met tapijten. Die Prelaeten en alle overste der religieuse, verscheyden heeren Pastors, soo van 't Artsbisdom van Mechelen als van hetgene van Antwerpen, en meer andere heeren, wirden, na den godsdienst, ter maeltyd onthaeld. Den refter was daerenboven luysterlyk opgeciert.

4 December sijn voor aelmoesseniers gekosen: Dh^{ren} Joannes Josephus Bertels en Franciscus J. Pauwels.

22 Deser is den spijker der graenen voor de chijnsen, alhier omgestelt als volgt: terwe de veertel f 4,16 2/3; rogge f 3,6;

W. gerst f 2,17; S. gerst f 2,6; B. haver f 2,10; V. haver f 1,10; boekwey f 2,7; saed f 5,10; evie f 4,1; evit f -,18; boonen f 2,18; B. terwe f 4,7 en erwten f 4,5.

Dit jaer sijn de lindeboomen, op St Michiels bolwerk, van stadswegen verkogt, en inde plaets jonge boomen geplant.

In dit jaer ook waeren het lijnwaet en kostelijke ornamenten der kerken van de Jesuiten, bij soumissien, te koop. De gene, voortkomende van het professiehuys, college en convict deser stad; degene van 't collegie van Mechelen en van Lier, waeren in 't collegie ofte klijn Jesuiten, alhier geplaetst. Tot deselve wirden geensints toegelaten als: geestelijke persoonen, ofte die commissie van capittels, abdyen, kloosters, parochiekerken of kapellen hadden; ofte degene er present aen eene kerk van doen wilden, konden, van 15 September 1775 tot 19 September, daer naer, van deselve, inspectie nemen en, voor de geene sij eenen offer wilden doen, was alhier den Not^{s} Beltens aengesteld. Na den 19 September zal het gouvernement laeten weten, welke offers goedgekeurd sijn; het welk de koopers gehouden sijn eene maend daernaer te betaelen te Brussel, bij den auditeur generael: De Lannoy. Men sag gedrukte lijsten van deese kostbaere gewaeden en lijnwaet uytgedylt worden.

1776

28 Januarij, begosten de ongemeene, groote ysschollen, sig vast te stellen vóór de werve; eenen boot na 't Vlaems hooft vaerende, met de postmael en drij man, geraekten om 11 uren voor noen vast tusschen de ijsschollen, maer drij schippers met eenen ysboot hebben hun tot op 't vast ijs gebragt, en, na gevaerlijk gearbeid te hebben, ontrent 2 uren, die mannen we-

ten af te haelen uyt den vast gevrosen boot, en hun gered om 4 uren savonds uyt soo een gevaerlijk noodlot, terwijl eene menigte van jonkheyd reeds bestond, om over het ijs na de Vlaamsche wal te loopen.

29 Deser sag men reeds eenige tenten, tot herbergen gesteld, op de Schelde; en om 10 uren eene menigte horne vee daer over komen, van de Vlaamsche wal. Savonds wirden twee vrouw persoonen en een jongeling gelukkiglijk gered, de welke het ongeluk hadden van met een aen een gehaekte schippersgang aen de Engelsche kaye door het ijs te vallen. Sanderdags, 30 January voor middag is, ontrent de sluys van de Vlaemsche wal, eenen jongeling verdronken, willende eenen anderen helpen, die daerdoor gered is.

31 Deser sag men op de werve eene logie timmeren, behangen met tapijten, langs welke men de Schelde sag en waer men caffé en liqueur schonk; na middag hebben eenige kuypers-gasten opde bevrose rivier eene tonne gekuypt en formeelyk vergaedert.

Men sag daer duysende menschen van alle staeten sig opbegeven en wandelen na 't Vlaemsche hoofd en triumphant wederkeerende met een riet in de hand; andere reden op schaetsen langs de effen baenen tusschen de opgehoopte ijsschollen als bergen, en langs eene menigte van tenten, alwaer men bier, brandewijn en andere schonk, en verscheyde vreugden sag bedrijven: wafels bakken en kremeryen verkoopen, synde als een kermis. De schippers hadden aen de werve houte bruggen gemaeckt, om gemakkelijk op de Schelde te gaen; men sag aen de selve hunne vlaggen en wimpels waeyen.

1 February na middag sag men daer op te peerd rijden en verscheyde stielen doen, totdat de reviere sanderdags namiddag, het water wasschende, aen 't drijven geraekte aen 't bier-

hoofd; een getal volk met een deel van eene tente dreef ontrent smiddags op die scholle tot bij 't Vlaemsche hoofd, alwaer alle de persoonen gelukkiglijk wirden aen land gehaelt en men sag welhaest de tenten verhuysen, hebbende nogtans die der schermersgilde aldaer bestaen, hun bestemt schermspel te volbrengen. En alsoo namen alle dese vreugden een eynde.

18 Meert begost men de pavijden der Borse op te breken na de oost-zijde, om nieuwe te leggen; den toren met den sonwyser, staende ter Noordseyde wird ook vernieuwt.

24 Deser arriveerde het eerste transport inde militaire school, onlangs alhier gestigt in het professiehuys der gewesen Jesuiten, door haere K.K.A. Majestijt, onder de bescherming van sijne K.K. Carolus Alexander, Hertog van Loreynen en Bar, gouverneur generael deser Nederlanden, bestaende in seker getal kinders van officiers of cadetten, en van onderofficiers of soldaten; de eerste, te weten de cadetten, worden onderwesen, behalven de tael van hun land, inde hoog Duytsche en Latijnsche, inde universele historie, genie, mathematique, en exercitie militair, schermen, te peerd rijden, dansen, enz.

De kinders van onderofficiers en gemeene, leeren de hoog-Duytsche en Fransche taelen, de cyfferkonst, ook de militaire exercitie, en musiek, enz.

De kleedsels sijn uniform, blauw-laken kleederen met roode omslagen en kraegskens, lange blauwe broeken tot opde schoenen. De officiersjongens draegen hoeden en die der soldaten mutsen van 't selve laeken met roode omslagen.

Dese accademie of schole is gestelt onder de Directie van den generael commandant der trouppen van haere Majesteyt inde Nederlanden Baron de Bulow; den commandant van 't huys is Dheer Jamar de Liboys, Lieutenant colonel in dienst van haere gemelde Majesteyt. Het tweede transport arriveerde 1 April en het derde 15 ditto. Op de steenen van eene groote gote, ley-

dende het water van dit huys na de ruye,, welke gote op 23 Mey 1778 schijnt gekuyst te sijn, staet:

Jamar
de Liboys, 1er
commandant
de l'academie 1le
royale militaire
Etablie le 1er
9bre 1775.
General
des armées:
Baron De Bulow
Le 1er Nbre 1775.
Net le 23me May 1778.

N.B. Tot gedagtenis der stigtingen voor de militaire kinderen en voor de moeders weduwen tot Antwerpen als gesegt, en tot Meessene bij Ipren, in Vlaenderen opgereght, is er ten jaere 1776 een en achtkantigen silveren gedenkpenning in de munt, tot Brussel, geslaegen, voerende langs de eene syde het borstbeeld van sijne koninglijke Hoogheyd Carel Alexander, hertog van Loreynen en Bar, gouverneur deser Nederlanden, beschermheer van dese stigtinge, met dit omschrift:

Car. Alex. Loth. Dux Belg. Proef.

Langs d'ander syde staet:

Instituendis
militum filiis
et matribus
viduis alendis.
Aedes. attributae
Antverpiae et
Messiniaci
M.DCCLXXVI

20 April savonds ontfangen de heeren vicarissen generael des vacerende Bisdoms deser stad, de tijdinge der verheffinge van den uytmuntenden Heer Jacobus Thomas Josephus Wellens, gebortig deser stad, tot opvolger aen wylen Syne Doorl. Hoogw^{t} Henricus Gabriel van Gameren, als Bisschop van Antwerpen.

1 Mey is de weth deser stad verandert, hadde gestaen sedert 7 Juny 1772.

Borgermeesters.

Jon^{r} Joann. Aug. Van den Cruyce.

Jon^{r} Joan. De Wael.

Schepenen.

Mher. Carolus Fred. Van de Werve.

Jon^{r} Hermanus Jos. Van Parijs, obiyt 7 September 1778, in sijne plaets Mher. Rumold. Torfs.

Jon^{r} Alphonsus Van Halmale, in sijne plaets Jon^{r} Jacobus Della Faille.

Jon^{r} Josephus Antonius Meyers.

Jon^{r} Balthasar Joannes De Neuf.

Mher Ludevicus Goris.

Mher Cornelius Kannekens.

Jon^{r} Joannes De Wael.

Jon^{r} Joanna Franc. Van Gameren.

Jon^{r} Josephus Albertus Linden.

Mher Antonius Janssens, obiyt 1779, in sijne plaets.

Jon^{r} Phil. Henry.

Jon^{r} Henricus Hellin.

Jon^{r} Joannes Car. De Labistraete.

Jon^{r} Joannes Carolus Van Heurck.

Jon^{r} Josephus De Broëta.

Jon^{r} Petrus Franc. Van Schorel.

Jon^{r} Joan. Baptista Della Faille, heer van Waerloos. Franciscus Bauduin.

19 Mey wird alhier inde parochiale kerk van St Joris geviert het 100 jaerig Jubilé der instellinge van 't Broederschap der Vierthiendagsche Berechtinge.

4 Juny smorgens kwamen binnen dese stad, Sijne Excellentie, den heere Busca, Artsbisschop van Emesa in partibus, Nuntius van den H. Stoel aen het Hof van Brussel, en sijne Excellentie Joannes Henricus Graef van Franckenberg en Artsbisschop van Mechelen. Na het merkweerdigste alhier besigtigt te hebben, namen de maeltijd bij den heere oud-Borgehmeester van de Werve en vertrokken savonds.

5 Deser, om 2 uren na middag, is van Breda hier binnen gekomen Willem V, Prins van Oranje en Nassaun, Erfstadhouder van de vereenigde Provincien, met sijne egtgenote, Frederica Sophia Wilhelmina van Pruyssen. Logeerden in 'Brussel' opde Meer, en naer het merkweerdigste besigtigt te hebben, sijn sanderdags om 6 uren smorgens vertrokken langs Brussel na Maestricht.

15 Deser wird alhier, na 't eyndigen der vesperen in de Cathedraele, het H. Kruys uytgestelt en den 16; wesende den eersten dag der jubilé, vergunt door Sijne Heiligheid Pius VI, ter oorsaeke van het 75ste jaer, ofte het H. Jaer. Dese jubilé sal stuyten den 15^{en} December toekomende.(1)

16 Juny om 3 uren na middag, wird de processie begost om te besoeken de Parochiale kerken van St Walburgis, St Joris en St Andries, om alsoo te vervolgen met de andere Parochien.

(1) Den 16 Juny begost den Jubilé van Pius den VI en wird gesloten 15 December daer naer. Gedurende welken tijd, soo de seculiere al reguliere geestelijken met hunne respectieve broederschappen, van weke tot weke vervolgens 15 mael processiegewijs moeten besoeken zoo de Cathedraele als de Parochiekerken van St Walburgis, St Joris en St Andries.

28 Deser, wird belooft van stadswegen eene premie van 100 patacons, aen degene die den uytvinder konden aenbrengen van de valsche geruchten, binnen dese stad uijtgestroyt, als of er persoonen gevonden wirden die de kinders van de straeten wegnamen, de selve mede voerden en om hals bragten. Welk valsch gerucht veroorsaekt eene groote stoornisse en onrust binnen dese stad, waardoor de vremdelingen inde stad komende, souden konnen worden geinsulteert, gelijk alreeds gebeurt is op 22 Deser na middag, ontrent het groen Kerkhof, met alleen te hebben geinsulteert sekeren vremdeling, hem voor dusdanig uytscheldende en met steenen werpende, dat hij genoodsaekt was in seker huys te vlugten, hun voorders attroupperende voor 't selven huys, onder menigvuldige scheldwoorden en dreygementen.

Worden insgelijks verboden alle attroupperingen en bijeenrottingen op de straeten, merkten of elders, op pene van instantelijk geapprehendeert te worden ten gevangene Steene.

14 Augustus wird wegens het magistraet geadverteert (alsoo bevonden wird, niettegenstaende de resolutie collegiael van 19 April 1759, dat de kraemen geplaetst wirden tegens de intentie en inhoud van gemelde resolutie, maar dat ook menigvuldige geringe kraemen gestelt worden, soo inde Borsestraet als op de Meer, (alwaer ook een groote quantiteyt van potten en aerdewerk gestelt word) dat sij bij provisie, ten tyde der vrije Jaermerkten, goed gevonden hadden tot het stellen der kraemen aen te wysen de volgende plaetsen, te weten: de Borse, de Handschoenmerkt, sonder toegang te beletten tot de kerk en huysen; de Groote Merkt voor de potten en aerdewerk.

Ten selven dage, naer middag, om 4 uren, heeft den Seer Eerw^{en} en Edelen heere Franciscus Engelgrave, Deken van het capittel Cathedrael, als procuratie hebbende van Sijne Doorl. Hoogw^{t} Jacobus Thomas Josephus Wellens, Bisschop

deser stad, tot besitneming van 't selve Bisdom, onder het geluij der groote klok en spelen van den beijaerd, onthaeld in het capittelhuys, alwaer, in de tegenwoordigheyd van de heeren Borgermeesters Joan. Aug. Van der Cruyce en Jean De Wael als aensogte getuijgen, voorgelesen sijnde de procuratie ende Pauselijke Bullen met den placet van de keyserinne daerop gevolgt; den heere Deken inden naam van den heere Bisschop heeft gedaen de gewoonelijke geloofsbeleydenisse en den eed met open deuren, onder grooten toeloop van volk; waer naer den h^re^ Deken, in plegt gewaet, geleyd sijnde door het volle capittel na het hooge choor, onder musiek en gesang, besit nam van den Bisschoppelijken troon. Dan de kerk rond geleyd sijnde en wederkeerende in het capittel huys, wird aldaer ook besit genomen, en dese plegt geeijndigt met de wederseydsche complimenten.

2 September en de volgende dagen wird alhier in het collegie der Jesuiten de verkooping van het silver der kerken van die vernietigde huysen der stad, als ook van eenige andere, gehouden, op verscheyde conditiën, onder andere dat alle de stukken per maet verkocht worden; dat de weerde van 't silver gestelt was te weeten den onderkeur op f 2,15 wgt d'once, den nieuwen op f 3 en 6 oorden ook wgt. Den ouden titel van 't goud op f 36 wgt. d'once en den nieuwen op f 39,9,6. ook wgt. Naer dese verkooping wird er voortgegaen tot de verkooping van 't lynwaert en ornamenten der kerken, waer van den offer in 't vóórjaer gedaen, niet geagregeert en hadde geweest.

3 September wird van stadswegen gewaerschouwd van, ter occasie der inhaelinge van den heere Bisschop, niet te vueren, geene fuseen, pennekens enz. af te schieten op pene van 25 guldes.

Sondag 8 September savonds is Sijne Doorl. H. onsen nieuwen bisschop, van Mechelen binnen dese stad gereden, sijnde aldaer op heden inde choor van St Romboutskerk gemeytert door den heere Artsbisschop van aldaer, geassisteert door de Hoogw^{ste} Heeren Josephus Hubertus de Wavraris, Bisschop van Ipren en Govardus Gerardus Eersel, Bisschop van Gend.

Sijne Doorl. Hoogw^{t} was geboren binnen dese stad op 3 September 1726. Sone van den heer Jacobus Theodorus Wellens, en van vrouw Isabella Maria van Pruyssen, overleden 19 Mey 1748; hoorde sijne klyne scholen bij de Paters Augustijnen in dese stad; sijne dialectica in 't nieuw Collegie tot Loven en sijne philosophie inden Valk aldaer, alwaer hij op 14 November 1745 Primus word uijtgeroepen; word Canonik te St Jacobs alhier, 18 Mey 1751, Professor in den Valk op 31 July 1752; licenciaet inde H. Godsgeleerdheyd en inde beyde rechten in de universiteyt; op 11 July 1754. President van St Anna college; op 3 Augusti 1756; word Docter inde Godsgeleerdheid, 1765; President van 't Hollands collegie, Professer ordinaris, Canonik der tweede fondatie van St Peeters, aldaer Docter regent der H. Godsheyd, verscheyde mael Rector magniefiek der gemelde universiteijt, en eindelijk benoemt tot het Bisdom deser stad, opengevallen bij doode van Sijne Doorl. Hoogw^{t} H.G. Van Gameren, goedgekeurt in 't consistorie van 15 July lest, door Sijne Heyligheijd; in besit gestelt, 14 Augusti lest, gelyk boven geseyd is, eyndelijk desen morgent tot Mechelen gemijtert; en dede op Maendag 9 September sijnen intré binnen dese stad op de volgende maniere: om 3 uren na middag begosten de klokken te luyden, en ontrent alf 4, vertrok den trijn uyt de parochiale kerk van St Joris. De Minimen, Capucienen, Beggaerden, Augustynen, Lieve Vrouwe-Broeders, Minderbroeders en Predikheeren gingen voor uyt; de sielbestierders der vrouwe cloosters, dan de seculiere geestelijkheyd, de Pastores van Tersieken, Victorinnen, St Elisabeth gasthuys, der Parochien van St Laureys, in-

de Markgrave leije; van St Willebrords, van St Andries, St Joris, St Walburgis, met de geestelykheijd, dan het capittel van St Jacobs; de Canoniken, de twee Plebaenen en alle de geestelijkheijd van 't capittel Cathedrael gingen dan voor Sijne Doorl. Hoogw^{t}, die gekleed was in 't pontificiael. De Edele heeren Jacobus Theod. Wellens, vader; en Ludovicus Anton. Joseph. Wellens, eenigen broeder van syne Doorl. Hoogw^{t} en eenige der naeste vrinden volgden; dan het magistraet in corpora.

Van St Joris kerk af, waeren de Gasthuysstraet en Huydevettersstraet wederseyds met masteboomen beplant en met festons tot bogen gemaekt, verciert. Op de Meer, over de Huydevettersstraet, stont eene suylnaeld, ter regter hand stond de Antwerpsche maegd, haeren inboorling verwillekomende; ter linker hand de maegd van Loven, beweenende haer verlies. Van daer was de Eyermerkt alsoo oock beplant en met piramides opgeciert, gelyk de Melkmerkt, tot op de groote Merkt toe, waer langs den trijn, onder het geluy der groote klok en spelen van den beyaert, inde kerk gong, alwaer den Te Deum opgeheven wird door den heere choor Deken en gesongen onder groot musiek.

Om alf 7 wird den wijn van Eere door het magistraet na het Bisdom gedraegen door de stadsboden, alwaer de weth sig vervoegt had.

Voor de poort van 't Bisschoppelijk paleys, was opgeregt eenen segenboog. Wederseyds in nichen stonden de standbeelden van Geloof, Hoope en Liefde; boven was de maegd van Antwerpen, houdende inde regte hand de wapen van den Paus, en met de slinke: opheffende eenen olijftak; aen d'ander sijde de maegd van Loven, met het wapen van die stad, hebbende in de regte hand een wierookvat en in de slinke een lauriertak. Te midden was eene suylnaeld, waer boven den mijter en staf; in 't midden der selve was het wapen van den Bisschop.

De Schoenmerkt was aengesloten door eene ark, waer boven de trompetten en timballen wedergalmden, daer was het ook met masteboomen beplant gelijk ook aen 't Groen Kerkhof. Het seminarie was ook luijsterlijk opgeciert; voor de poort begost eene areade, daer boven sat Pallas als godin der wijsheyd. Dese arcade, met groene en bloemachtige gronden en gewassen, eyndigden in 't diep verschiet met den verligten naem in 't cieffer van den Bisschop. De suijlnaeld en 't opperste van den gevel, die desen jaere geheel herbouwd is, waeren ook geillumineert. Savonds om 10 uren wird het vuerwerk aldaer afgestoken vertoonende het wapen van sijne Doorl. Hoogw^{t}.

Sanderdags, voor middag, heeft sijne Hoogw^{t} de complimenten ontfangen van den gouverneur en officiers van 't kasteel, alsook die van den Adel. Desen avond wird binnen het seminarie een fray vuerwerk losgebrand, alsook om alf 10 een ander inde Hoogstraet, voer 't huys van sijnen vader, bij wie hij het avondmael nam, en welke straet ook beplant en konstig geillumineert was.

Den derden avond nam den heere Bisschop het avondmael bij sijnen broeder Jon^{r} Ludovicus Ant. Jos. Wellens aen 't Groen Kerkhof, sijnde aldaer opnieuws geillumineert, en alwaer, gelijk ook opde oude Kooremerkt een groot vuerwerk wird afgestoken. Voor de poort van desen huyse, was, gelijk een tonnell, waer op, door standbeelden wird uytgedrukt, de oorsaek en den hemelschen segen inde studien, deugden en verheffing van Sijne Doorl. Hoogw^{t}.

In de Renderstraet was, aen eene pyramide, het wapen vertoont, langs alle kanten in couleuren van glaesen verligt. De Schoenmerkt en Meerbrug waren ook wederom opnieuw verligt.

Te midden de Schoenmerkt stond eene suijl, hoog: 63 voeten; het sop was bekroont door eene gulde opvlammende vaes, daerbij wird ook een vuerwerk afgestoken.

De Huydevettersstraet was ook wederom gants geillumineert

door lanteernen. Den 11sten wird aldaer ook een vuerwerk losgebrand. Op de Schoenmerkt, naest de Cammerstraet was den grootsten triumphstaek: aen den voet een bouwkonstig batiment, alle kanten opgepronkt door lofschriften en schilderwerken, en verciert met ontrent 1500 lanteernen in verscheyde couleuren.

Het diep verschiet der scholen der Eerwe Paters Augustijnen vertoonde eene bloeijende en vrugtbaere hovinge, opgeciert met figuren; ten eynde was het wapen van Sijne Doorl. Hoogwt geillumineert; voor de poort eenen triumphstaek.

De abdije van St Michiels, alwaer den heere Nuntius gelogeert heeft, die van St Salvator, geseyt Peeter Pots. alle de mans- en sommige de vrouwcloosters, hadden hunne gevels en poorten verciert door illuminatien, lofdichten enz. In 't verschiet der poort van de Minderbroeders sag men de Schelde met vaerende schepen, hetwelk veel aandagt verdiende.

Vrijdag 13 September wird er nog een vuerwerk afgestoken in 't Kipdorp, alwaer wederom heel de gebuurt op 't konstigste geillumineert had, hetwelk den heere Bisschop met sijne tegenwoordigheyd vereerde.

27 Deser smorgens, sijn hier binnen gereden: sijne Excellentie den Artsbisschop van Mechelen, en den Artsbisschop van Camerijk, namen den maeltijd bij onsen Bisschop en sijn savonds wederom gekeert na Mechelen.

30 Deser savonds wird den vuervogel geschoten op de Meer vóór het Hollands cafféhuys, opgeregt sijnde door particulieren, na voorgaende permissie van 't magistraet hiertoe bekomen te hebben; en waer genoodigt waeren alle vremdelingen en inwoonders tot het afschieten van den selven met vergunning van eenen silveren caffijpot, wegende 56 oncen, alles op de conditien daer van synde, den selven in 't quaert voor 10 uren

savonds afgeschoten, wordende den prijs sanderdags om 11 uren in 't gemeld caffij huys behandigt.

Dit schieten heeft, door onvoorsigtigheijd, groote ongelukken veroorsaekt; sekeren vuerpijl nederslaegende, en de andere, in 't park liggende, aenstekende, hetgene eene geweldige uytbuldering en groot vuer maekte, waerdoor er menige van de medeschieters, sig in 't gemeld park bevindende, hetgene met planken afgesloten was, soodanig gequetst wirden door het vuer en andersints, dat er verscheyde van gestorven en gebrekkelijk gebleven sijn, het welk seer grooten schrik en desorder heeft veroorsaekt, soo onder de omstaenders als medeschieters; siende dese ongelukkige, soo droevig gestelt door het branden, wegdraegen.

11 November begost de staete vergaederinge tot Brussel, waerinne onsen Bisschop voor de eerste reijse heeft sitting genomen.

Snagts, *tusschen 20 en 21 November,* heeft het Scheld met het eerste quartier der maene en westnoordelijken stormwind, de nederstad onder water geset, totdat het om alf 1 begost te vallen. Desen vloed is 4 à 5 duym leeger geweest als dien van 14 November 1775; maer heeft alhier geene merkelijke schaede gedaen. Den ouden bouw voor den armen dienende, vlak te wind staende, is door de afstroomende golven, tot den grond toe, ingevallen.

4 December sijn alhier voor aelmoesseniers gekosen: Dheeren Jacobus J. Dierxsens en Jon^{r} Petrus Anton. Coget.

15 Deser is alhier met de plegtigste godsdiensten inde Cathedraele, de Jubilé van het H. Jaer gesloten; den heere Bisschop heeft daer inne geofficieert.

28 deser is den jaerlijkschen spijker der graenen en andere specien alhier omgesteld voor de chijnsen te weten: terwe de veertel, f 4,7 1/3; rogge f 2,16 1/3; W. gerst f 2,15; S. gerst, f 2,10; B. haver, f 1,17; V. haevr f 1,15; boekwey f 2,3; saet, f 6, -; evie f 3,17; evit f 1,1; boonen f 6, -; erweten f 5,10; sparie saet f 3,5.

1777

9 Januarij nam S.E. den marquis De Vogheira generael commandant der troepen in dese Nederlanden, in plaets van wijlen S.E. den Baron De Bulow, inspectie van de K.K. Accademie Militair, binnen dese stad geplaetst. Den heer Steinbach, Lieut. Colonel, is aldaer aengesteld als commandant in plaets van den heer Jamar de Lybois, ook Lieut. Colonel.

17 Meert 1777, wird de andere heiligt van de stadsborse opgebroken om nieuwe paveyden te leggen, te weten: de west sijde, daer wirden vier blauwe steene banken tegen de mueren gestelt. Het welfsel was ook geheel voorsien en veele ciraden ontnomen gelijk ook de verciersels boven de gangen, uytgenomen de wapens die gelaeten wirden.

19 Deser savonds van 7 tot 8 uren was 't een seer onstuymig weder geweest met donder en bliksem.

29 Meert smorgens om 4 uren, is op het Kiel, buyten dese stad, overleden: Cornelis Wuyts, hovenier, inden ouderdom van 104 jaeren en 6 maenden. Hij heeft tot zijne laetste siekte gegaen en gestaen en tot de laetste uur sijn verstand behouden. Deszelfs suster is nog kloek en gesond in den ouderdom van bijna hondert jaeren en sijnen soon, ook hovenier heeft reeds hooge jaeren herijkt en is even kloek van lichaemelijke gestalte.

16 April wird van stadswegen verboden alle attrouperinge op de straeten, vesten, merkten enz., alsmede het worpen van steenen, groesen en vuyligheyd op pene van gesteld te worden opden gevangene Steene en gestraft te worden als stoorders van de gemeyne ruste; dat gene besonderlijk geschiede alsoo de jongens en persoonen sig al verscheyde reysen hadden vergaedert, ten eynde van onder hun of tegens andere te vegten.

De staete vergaedering geeyndigt synde, is onsen Bisschop Jacobius Thomas Jos. Wellens vandaeg van Brussel op reyse gegaen na Weenen, en voorts na Roomen.

In dese maend April wird de parochiale kerke inde Markgrave-leye afgebroken, om eene nieuwe, grooter en ruymer, te maeken, alsoo de selve te klijn was om alle parochianten, van tijd tot tijd vermeerdert sijnde, te bevatten.

Op *16 Mey* na middag om 3 uren wird den eersten steen geleyd van de nieuwe kerk, in den naam van 't capittel, door den seer Eerw^{en} en Edelen heere Franciscus Engelgrave, Deken van 't capittel Cathedrael binnen dese stad en Vicaris van het Bisdom, ten bijwesen van Dh^{r} Guilielmus Jos. Verdussen, Pastor der Markgrave-leye en van Dh^{r} Carolus Franciscus De Fraux, ingenieur-major, en eene menigte van volk onder musikael geschal en blijde toejuijching der parochianten. Men leest tot memorie daer van op drij witte marmeren steenen, wederseyds den hoogen autaer, dit volgende; eerst na den kant 't Evangelie:

Nomine Capituli
Cathedralis Antverpiensis
primarium hujus Ecclesiae Lapidem,
Adm: rev^{dus} Ampliss. ac praenobilis
Dominus D: Franciscus Engelgrave
ejusdem Capituli Decanus
Episcopatus ac Vicarius generalis

Solemniter posuit
decimo septimo cal: Juny
M.DCC.LXXVII

Na d'ander sijde, nevens het sacristye:

Sub Rvdo admodum
Dno G. Verdussen
hujus parochiae Pastore
ac
Gaspare De Ridder
et Andrea Van den Branden
hujus Ecclesiae Edituis.
Templum hoc delineavit
extruendoque praefuit
Anno M.DCCLXXVII
D^{s} Carol^{s} Fran^{s} De Fraux
in militarium caesareae suae
Majestatis architectorem
Cohortae Major.

Gedurende den tijd dat dese kerk gebouwt wird, wirden de goddelijke Diensten verrigt in eene houte capelle, te dien eynde opgetimmert voor de hofstede: ‘Ter Beken’ toebehoorende aen Dh^{r} Dela Rocca d'Emeris, en voor die van Dh^{r} Boghe, tegens over de gebouwt wordende kerk en Markgrave-leye; de klok om den godsdienst aen de gemeynte aen te condigen hong in eenen boom daer nevens.

Dese kerke daer naer in staet gebrogt sijnde, wird voorsien met drij marmeren autaeren. De schilderije van den hoogen autaer, verbeeldende de martelie van den H. Laurentius, is geschilderd door Jacobus Van Bael, gebortig deser stad.

19 Mey is hier doorgereden den Hertog van Chartres, reysende onder den naem van Grave van Joinville, na Holland komende van Brussel, alwaer hij op 16 deser gearriveert was.

Omtrent desen tijd wird alhier opgeregt den nieuwen ingang der kerk van St Jacobs in 't Kipdorp, en verciert met een schoone poort, tot luyster van het huys Godts, en door mildadigheyd van besondere weldoeners.

Inde Cathedraele kerk waeren twee marmeren autaeren gestelt, te weten den autaer van O.L. Vrouwe, op 't stoksken; sijnde van de hoveniers, en dengenen van St Antonius, wesende eersten inden omgang na de Noordsijde, sijn beijde gekomen uijt de sodaliteyt der gewesen Jesuiten alhier.

30 July begost alhier het algemeijn gebed in de Cathedraele voor de vrugten des lands en de helderheijd des logts van den Almogenden af te smeeken, sullende vervolgt worden in de andere kerken van dese stad en Bisdom.

Sedert Sondag, 6 Deser, hadden de seculiere en reguliere priesters, op mandement van den seer Eerw. en Edelen heere Engelgrave, Choordeken en Vicaris generael (mits de afwesentheyd van onsen Bisschop) reeds begost te dien eijnde te lesen, in 't H. Sacrificie der Misse, de collecte; en in de loven den psalm, miseriatur nostri, met de selve collecte.

Sondag 3 Augusti is Sijne Doorl. Hoogw^{t} Jacobus Thomas Josephus Wellens van sijne reyse gearriveert; te gemoet gereden sijnde door desselfs vader en broeder, alsook door den heere Choordeken, en sijn savonds binnen het Bisschoppelijk paleys gearriveert.

Hij was op 16 April lest van Brussel op reys gegaen en op 2 Mey smorgens, tot Weenen gearriveert, van waer hij op 14 Ditto langs Venetien, daer hij op 20 ditto arriveerde, na Roomen alwaer hij binnen quam, 27 der selve maend Mey; (na tot Florence sijn respect betoont te hebben aen hunne Koninglijke Hoogheden den Groothertog en Groothertogin van Toscanen) den heer Ghelini, Artsbisschop van Rhodes en gewesen Nuntius aen 't Hof van Brussel, heeft sijne Doorl. Hoogw^{t} seer vrindelijk onthaelt, en daegs daer naer vergeselt na de Vaticaensche Hoofdkerk, waer den Paus met het Sacro-collegie, met grooten luyster officieerde inde Vesperen van H. Sacramentsdag.

30 Ditto wird hij savonds ten gehoor geleijd bij den Paus, met wie hij in een langdurig gespreek geweest heeft. Wederkeerende van Roomen is op 9 July tot Milaenen gearriveert en op 3 Augusti in volkomen gesondheyd al wederom binnen dese stad gekomen.

17 Augusti, kermisdag, is alhier, in plaetse van omgang, processie van devotie gehouden, den heere Bisschop heeft de Misse gedaen en het Alderheyligste gedraegen in dese processie, langs den gewonen tour, om den almogenden Godt te danken voor het gunstig weder.

22 der selve maend, wird de capelle van den H. Judocus, geseyt de Bontwerkerscapelle, geseculariseert sijnde, gestaen inde Wolstraet, met de plaetse waer op sijn 13 huyskens of separate wooningen, gelegen agter de geseyde capelle, en uytkomende met eenen gang daer nevens in de voors^{e} Wolstraet, ten wijkboeke desr stad bekent vol. 20 fol. 252, ende daer toe alnog eene nieuwe opgebouwde huysinge, genaemt de Drij Sneppen, gestaen in de geseyde Wolstraet nevens de voorsegde capelle westwaerts, alle toebehoorende aen het ambacht der Peltiers binnen dese stad, publiek verkogt ter Vrijdagsche markt, door den gesworen roeper Joannes Van Lemens, opde conditien daer van sijnde, berustende onder den Notaris C. Gerardi alhier, en waer van koopers geworden sijn Petrus Josephus en Maria Clara Moyses, inwoonders deser stad voor de somme van f..... wisselgeld, die daerinne op 6 September van den selven jaere, voor Schepenen deser stad, door den voorseyden Joannes Van Lemens als Deken van 't selven ambacht, gegoeyt en geerft sijn. Dese capelle, waerin altijd de Goddelijke diensten verrigt wirden, de jonkheyd in de Christelijke leeringe Sondags door de P.P. Jesuiten en naer hun door anderen onderwesen, gelijk in dier gelijke capellen nog geschied, worddes sedert voor een pakhuys gebruykt.

Sedert de maend Juny was den inkom der Schelde in 't St-Jansvliet seer hermaekt, lang in seer slegte gesteltenisse geweest sijnde; op 18 September wird daer eene nieuwe baille gehangen.

1 Oktober smorgens, om alf negen, wird in Besnijdenis choor inde Cathedraele gesongen eene solemnele Misse. De studenten ten dien eynde vergaedert sijnde inde scholen van 't coninglijk collegie, opgeregt in het collegie der gewesen Jesuiten inde Princestraet, van waer sij aengeleyd sijnde met twee standaerden, verciert met de keyserlijke wapens, gegaen sijn, met de bestierders en meesters, na de Cathedraele alwaer den heer Principael ten alf 9 de Misse, onder treffelijk musiek, heeft gesongen, ten bijwesen van den Bisschop, Choordeken, eersten Borgermeester.

4 Deser heeft Dh^{r} Poijart, leermeester der Rhetorica, een latijnsche oratie gedaen, toepasselijk op 't begin van van de stigting der nieuwe scholen, ten bijwesen van den Bisschop, Choordeken en capittel der cathedraele en van het magistraet.

14 October wird van stadswegen gewaerschouwt dat niemand de stadswerken, boomen, plantagien, staende op de wallen van de vesten, dijken, straeten of elders binnen dese stad, vermogten te beschaedigen, schorsen af te pellen, of eenige takken af te kappen.

31 Deser is het convict der gewesen Jesuiten binnen dese stad, gestaen en gelegen in het Kipdorp ontrent de Roode straet, ten wijkboeke deser stad bekent: vol. 18 fol. 39, etc^{a}, wesende eene seer groote erve, met sael, kamers, keukens en voordere gebouwen, met plaetse en hof of groote plijn, uytkomende inde klijn St Annastraet, publiek verkogt ter Vrydagsche merkt, opde conditien daer van berustende ten comptoire

van den Notaris Frans Bernard Beltens, alhier, als ontfanger der goederen van de gewesene Jesuiten en waer van kooper geworden is Jon^{r} Cornelius, Jos. Osij, voor de somme van f..... wisselgeld, die daer ingegoeyt en geerft is bij transport van haere majesteijt en sijne acceptatie van 17 February 1778, hebbende aldaer in 't vervolg eenen nieuwen bouw gestelt gelijk den selven heden gesien word.

Dese huysinge heeft eertijds toebehoort ende wooninge geweest van Jon^{r} Antonius van Straelen, Heer van Mercxem en Dambrugge, Borgermeester deser stad inde jaeren 1555, 56, 57, 61, en 65; welkers naem den toren, staende opde huysinge inde klyn St Annastraet, alnog behouden heeft, gemeynelijk genaemt wordende Straelens toren; op 't hoogste van desen toren siet men eenen vergulden draek, draeijende met den wind; waeruyt ik gisse dat dese huijsinge te voren heeft toebehoort aen de Familie Van Draek, en aen dese is gekomen door het huwelijk van vrouwe Anna Draek, vrouwe van Mercxem, dogter van Heer Willem Draek, ridder, heer van Mercxem, met heer Goossen Van Straelen, ridder, ouders van den voren gemelden Jon^{r} Anton. Van Straelen.

De gemelde huysinge in 't Kipdorp hadden dese Paters verkregen bij transport van Jean Van der Meeren aen Eerw. Pater Joes Baptista Ricard op 15 July 1652, ten behoeve van het convict der Societeyt Jesu gedaen. Tot dit convict behoorden nog verscheyde andere huysen, waer van sij er eenige, gelegen inde Roosestraet hadden geincorporeert, en eenige verhuerden, vier sijn er den selven 31 October, in vier verscheijde koopen verkogt geworden; waer van er drij gelegen sijn inde gemelde Roosestraet en het vierde in 't Kipdorp nevens het convict westwaerts, genaemt de halve maen.[(1)]

(1) Het Engelshuys, eertyds het Hof van Liere, is gegeven door dese stad aen de P.P. Jesuiten tot het houden van hunne schole.

De stad had dit huys, a^{o} 1544 bekomen, de eerste verkrijgbrieven van dit huijs ten behoeven der stad sijn van 5 Mey van gemeld jaer 1544.

De stad had dit huys, a^{o} 1544 bekomen; de eerste verkrijgbrieven van 18 Oktober 1558. De stad heeft dit gemelde huys, op versoek der P.P. Jesuiten en ingevolge de autorisatie van sijne Hooghd, aen de Paters gegeven bij resolutie der weth, de dato 11 April 1607; welke Paters daer in den 12 der selve maend April en jaer 1607 gegoyt sijn. Bij de goedenisse en resolutie collegiael blijkt, dat het collegie van de Jesuiten, genaemt: het Engelshuijs, aen hun door de stad is gegeven, alleenlyk tot gebruik, om aldaer hunne schoole te houden en met dese expresse conditie in verbis. ende of in toekomende tijden, dewelke Godt behoeden wilt, de voor^{s} Paters ophielden van in de voorsegde huysing hunne schole te houden en de jonkheyd aldaer te leeren, gelijk sij als nu in de tegenwoordige school sijn doende, ende gelijk hun deselve huysing tot dien eynde, ende geen ander, word gegunt en gegeven, dat in dien gevalle de stad, als proprietarisse van de voornoemde huysinge, die wederom naer haer sal nemen, als haer eygen goed, sonder ter saeke van aflossing van de renten mitsgaders van de reparatien en de veranderingen aen d'een of d'ander huysinge alreeds gedaen ofte doen, 't waere onder deksel van amelioratien ofte andersints, gehouden te sijn.

1 December om 9 uren voornoen wird, in 't collegie der gewesen Jesuiten inde de Princestraet alhier, verkogt eene groote partije alderhande soorten van houtwerk, van beddekoetsen, knielbanken, en schapraeyen, tafels enz.

4 Deser sijn alhier voor almoesseniers gekosen Dheeren: .....

Ten selven daege wird in 't convict der gewesen Jesuiten, in 't Kipdorp publiek verkogt: een groote partije houten kassen, schapraeyen, knielbanken, boiseringen, tafels, stoelen, eenen autaer, eenige figueren en decoratiën, een klok enz.

10 Deser en volgende dagen wird in 't collegie der gewesen Jesuiten, inde Princestraet, nu genaemt, koninglijk collegie,

verkogt eene groote partije wolle en stroije matrassen, hoofdpeulen, oorkussens en sargien; item eene groote partije koperwerk en tinnewerk, met eene groote partije lijnwaet, soo ammelaekens, servetten, als bedden, slaeplaekens; item boiseringen van cathalogen, autaeren, met twee orgels en eenen beijaerd, enz.

19 Deser is den spijker voor de chynsen alhier omgestelt als volgt: terwe, f 4,13 2/3; rogge 2,10 2/3; W. gerst f 2,10; haver f 1,17; boekwey f 2,16; saet f 6, -; evie f 4, -; evit f 1,10; boonen f 8, -; peerdeboonen f 2,18; erweten f 6,5; B. tarwe f 4,4; sparie saed f 3, -; alles par veertel.

1778

15 Mey wird van stadswegen verboden van opde sondagen en heyligdagen vóór 10 uren voornoen, bloemen, fruyt, konijnen, duyven en levende vogels te verkoopen, gelijk van ouds verboden was geweest.

19 Deser is de hertogin de Chartres hierdoor gereyst na Holland.

24 Deser is inde parochiale kerk van de H. Walburgis gesloten de novene van 't half jubilé, tot eeringe der Reliquien van den H. Joannes Nepomucenus, aen dese kerk gegeven door de keyserin, Maria Theresia, ten jaere 1753. Die novene wird ingesteld met de plegtige Godtsdiensten, gecelebreert door Sijne Doorl. Hoogwaerd^{t} J.S.J. Wellens, Bisschop deser stad, dagelijks vervolgt wordende door de heeren Canoniken der Cathedraele ende gesloten door den seer Eerw^{e} heere Frans A.S. Bruynincx, artspriester en officiael. De kerk was seer konstig verciert met schilderwerken, sinnebeelden enz.

12 Junij wird, van stadswegen, verboden op sondagen of heyligdagen op de publieke straeten met schollen te koop te staen, ten sij na 10 uren voor noen, endat alleenlijk aen hunne huysen, idem op de Duyvenmerkt, Ossemerkt, en in de Schermersstraet te beginnen van het Schermershuys tot aen den hoek oostwaerts, mitsgaeders buyten dese stadspoorten, voorbij het buyten hekken, ook met genoegsame distantie van de huysen.

24 Deser arriveerde alhier op 't casteel, het tweede Bataillon van 't Regiment van Vierset, uyt Vlaenderen gekomen sijnde.

Vandaeg wesende het sluiten der octave van het H. Sacrament, heeft onsen Bisschop de H. Communie tot de sieken gegedraegen in de Schoon-berechting der Cathedraele gelijk hij in 't begin, 17 deser, ook gedaen heeft.

Om desen tijd wird er in O.L. Vrouwe capelle, in de Cathedraele, eene nieuwe orgel gemaekt, ter oorsaeke der aenstaende jubilé; de oude orgel afgebroken synde, was gemaekt op de Gottische wijse over 200. jaeren, eenigen tijd na de Beeldstormereije, in 't jaer 1573. Ten jaere 1572, 10 Februarij, hadden de meesters deser capelle met sekeren Mr Gillis Brebos een accoord aengegaen, wegens het vernieuwen en veranderen van d'orgel.

Vrijdag, 14 Augusti, met de vesperen, begost in de capelle van O.L. Vrouw, in de Cathedraele, het 300 jaerig jubilé van 't lofweerdig Broederschap, aldaer ingestelt in 't jaer 1478. Saterdag 15 Deser, wesende de feest van de Glorieuse Hemelvaert van Maria, geschiede om 11 uren de solemnele Misse door den heere Choordeken der Cathedraele; ten 5 uren het sermoon door onsen Bisschop, en daer naer het lof door den vóórseyden heere Deken. Welke octave sal worden gesloten op Sondag, 23 Deser, met de solemnele Misse om alf 7 te celebreeren door den Heere Bisschop. De processie van Devotie sal uytgaen, volgens gewoonte, ten 11 uren, en savonds het lof

door Sijne voornoemde Hoogw^{t}, en daer naer den Te Deum Laudamus.

Den autaer en capelle waeren luysterlijk verciert, hebbende daertoe seer veel geld besteed. Den troon, hangende in dese octave in den grooten beuk der kerk, was met dese gelegenheyd nieuw gemaekt door den beeldhouwer, Guill^{mus} Van der Kieboom, en bekostigt door de kerkmeesters en waer onder het beeld op gewoonelijke maniere, voor de eerste reyse geplaetst wird.

18 Augusti, na middag, wird, op de kasteelplyn, door de gilde van den jongen handboog, den vogel geschoten, ter gelegenheyd van dese jubilé, waer mede verscheyde silveren prijsen te winnen waeren.

23 Deser wird, in de Cathedraele, begost den algemeijnen biddag, om den goddelijken segen over de wapenen van onse souvereyne te verkrijgen, die sig genoodsaekt vind de wapens op te nemen tegen den koning van Pruijssen, om haere staeten te beschermen. Wird alsoo vervolgt het geheel Bisdom door, ook in 't katholiek deel van S'Hertogen Bosch.

25 en 27 Deser heeft men alhier gehouden, openbare ondervraegingen aen de studenten van 't koninglijk Collegie, in de de latijnsche en grieksche taelen, cyfferkonst enz.

29 en 31 Ditto bij de Eerw^{e} Paters Augustijnen opde selve wyse, sijnde in plaets der tonneelspelen, die jaerlijks op 't eyndigen der studiën gespeeld wirden, soo door de studenten van dese Paters als van degene van de Jesuiten, alsnu verandert in ondervraegingen, dewelke alsnu voor de eerste reyse in beyde dese collegien verricht wirden.

19 October is op 't kasteel deser stad overleden vrouwe

Maria Dalton, gesellinne van Dheer Thomas Plunkett, gouverneur van 't selve kasteel, haer lijk wird op 22 deser overgevoert na de kerk der Engelsche Carmelietessen, in 't Hopland alhier, alwaer sij haere begraeffenisse verkosen had, en waer men het volgende, grafschrift leest, in de engelsche taele, onder de wapens, op silver gedreven, gehegt op swerten fluweel, hangende nevens den autaer, ad com Epistolae, het luyd aldus:

> Near this place lies the body of Dame
> Mary Plunkett born Dalton Lady.
> Of the starry cross, wife to his
> Excellency Tomas Plunkett Chamberlain
> to their imperial majesties knight
> of the military order of Marie Therese
> Lieutenant General of their imperial
> Majesties armies and gouvernour of the
> Citadel of Antwerp and. so. on.

She exchanged this live for a better the 19^{the} of october 1778.

26 Ditto wird haer uytvaert gehouden in de kerk van 't kasteel.

4 December sijn alhier voor aelmoesseniers gekosen Dh^{ren} Norbert. Alex. Carpentier en Jacobus Nicolaus Dierxsens.

7 Deser wird alhier van stadswegen verboden van savonds of bij nagte gebruyk te maeken van fakkels, torssen enz., op pene van 100 gulden (waerdoor ligtelijk brand zoude konnen ontstaen, door dien het brandhout meestendeels in de kelders opgestapelt ligt.

Den 18 December is den spijker voor de chijnsen alhier omgesteld als volgt: rogge f 2,16; tarwe f 4,13; gerst f 2,14; haver f 2, -; boekwey f 2,14; sloorsaet f 5,15; evie f 3,18;

evit f 1,4; raepsaed f 5,10; leynsaed f 6, -; kempsaed f 5, -; witte boonen f 7, -; erweten f 6, -; peerdeboonen f 2,18; spariesaed f 3,3; alle per veertel.

Van 29 tot 30 Deser heeft het seer hoogen vloed geweest; en 31 Ditto, swaer onweder tusschen hagel en slagregens, met stormwind, waerdoor hier en daer gatens in de daken en vensters sijn geslaegen; schouwen enz. afgeworpen.

1779

5 Januarij wird van stadswege verboden, eenige wervers vande majesteyt, de gewerfde of eenige andere militaire, met woorden ofte werken te misdoen, op pene van te sullen worden geapprehendeert, criminelijk aengesproken en, sonder oogluykinge, arbitrairlijk gestraft; en integendeel, soo eenige inwoonders door de voornoemde wervers of andere militaire iets misdaen worden, sal de weth, na behoorlijke informatie, daerin volgens gelegentheyd van saeken voorsien.

19 Januarij heeft den generael, grave van Murray, alhier, in de militaire school de revue gedaen.

14 Februarij is het Bataillon van 't regiment van Viersel met vliegende vaendels en slaende trommels van 't kasteel gemarcheert na Duytsland.

17 Mey begost alhier, op 't kasteel, de afdanking der krygsbenden van jaegers, nieuwelings geligt, de kleeding van dese vrije compagnie was groen met roode omslaegen.

26 Deser en volgende dagen, wirden, in 't collegie der ge-

wesen Jesuiten, verkogt alle hunne boeken; behoudentlijk, dat de raere werken, van dese en andere cloosters, wirden uytgesogt om daer naer tot Brussel verkogt te worden. De schilderijen van dese cloosters waeren te vorens in de kerk van dit college door eenen Brusselschen roeper publiek verkogt geworden.

29 July wirden van stadswegen alle huysen en gebouwen, binnen dese stad gelegen, genombreert, ofte geteekent met nombers, geschildert met swerte olieverven, boven de respectieve poorten en deuren; welke nombers niet sullen mogen uytgevaegt, verandert ofte verset worden, op de boete van 12 gulden; wordende daerbij ook verboden de gecommiteerde, ten dien eynde, te misdoen, op boete van arbitrairlijk gestraft te worden na eysch van saeke. Allen hetwelk was bekent gemaekt bij waerschouwinge van 16 July te vorens.

In *Augusti* is alhier gepubliceert, het decreet van sijne koninglijke Hoogheijd, de dato 29 July, waerbij eene ordonnantie van stadswegen uyt den maendagschen raede, en daerbij siet men in 't ligt den herderlijken brief van sijne Doorl. Hoogw^{e}, van den selven deser maend.

De ordonnantie van stadswegen luijd als volgt:

‘Geboden ende uytgeroepen bij mijne Edele en Eerw. heeren den Onderschouteth, Borgermeesteren, Schepenen en de Raed der stad Antwerpen op den 9 Augusti 1779. Alsoo men ondervind dat ni^{e}ttegenstaende de placcaerten van haere Majesteijt en de daerop gevolgde ordonnantien van wegens mijne Heeren van het Magistraet alhier, geëmaneert tot uijtroeijen der bedelrije, deselve in plaetse van te verminderen nog dagelijks aengroeyt, hetwelk voor een groot deels voorts komt uyt eene onduygende ledigheyd, die in eene welgepoliceerde stad niet en mag worden gedoogt; soo is 't dat mijne voornoemde Heeren, om dit misbruyk t' eenemael

weg te nemen, (ingevolge d'intentie en de bevelen van sijne Koninglijke Hoogheyd), ook naer het voorbeeld van verscheyde naerbuerige steden, hebben geordonneert en gestatueert, gelijk sij ordonneren en statueren mits desen de volgende artijken.

I.

Word geordonneert aen alle de vremde bedelaers, 't sij manspersoonen, vrouwen ofte kinderen, mitsgaeders lediggangers, geene poorters ofte poorterssen wesende, ofte geene ses volle jaeren continuelijk in dese stad of cuype der selve gewoont hebbende, van binnen acht dagen naer de publicatie der ordonnantie, dese stad en des selfs cuype te verlaeten, sonder in de selve weder te keeren, op pene van sonder forme van proces, in de gevangenis gestelt te worden, te water en te brood, voor den tijd van vier weken voor d'eerste reyse, ende voor de twee reyse van gegeesselt te worden, ingevolge het gestatueerde bij haere majesteits placcaert de dato 14 December 1765.

II.

Men verbied wel expresselyk aen alle borgers en ingesetenen deser stad, sonder onderscheyd van staet ofte conditie, vremde bedelaers, bedelaeressen ofte hunne kinderen, naer dato der publicatie deser, te logeeren, ofte eenige wooninge, 't sij in huysen, kamers, solders, kelders, pakhuysen ofte andere plaetsen op wat voorwendsel het soude mogen wesen, eenige verblijfplaetsen te besorgen, doen ofte laten besorgen, op pene van vijftig guldens voor iederen persoon, en van eene arbitraire straffe naer gelegenheyd van saeke in cas van tweede overtreding.

III.

De eijgenaers ofte verhuerders der huysen en plaetsen, inde voorgaenden artikel uijtgedrukt, ofte eenige andere hoegenaemt, degene, voor dato deser, aen eenige vremde bedelaers ofte bedelaeressen eenige verhueringe gedaen hebben, sullen dien niettegenstaende, binnen de acht dagen na dato, de selve doen verhuysen en hunne wooninge verlaeten, op pene van 50 guldens ten laste van den verhuerder, en ingevalle van onwilligheyd, van den huerder; sullen den verhuerders des wegens moeten versoeken, de hulpe van d'Heeren Schouteth ofte onderschouteth, den welken sonder forme van proces, het bovenstaende sal doen executeeren. Verclaerende mijne voornoemde heeren voor nul ende van onweerde alle dusdanige hueriedullen.

IV.

En soo, wanneer men naer de acht dagen der publicatie deser, ondervonde, dat iemand contrarie aen dese ordonnantie, eenige huysen, kamers ofte andere plaetsen als voorgeseyt is, souden verhuert hebben aen de voorgemelde vremde bedelaers ofte bedelaeressen, en naergelaeten hebben, van hun de selve te doen ruijmen, en dat sij bedelaers ofte bedelaeressen quamen te overleijden, ofte ook te vertrekken buyten dese stad, agterlaetende kind ofte kinderen, deselve alsoo verlaetende, soo sal den verhuerder van het selve huys, kamer ofte andere plaetse, het verlaetene kind ofte kinderen verpligt wesen te onderhouden ten sijnen koste, ende bovendien vervallen inde boete van 50 guldens.

V.

Word voorts geordonneert aen alle de bedelaers, 'tsij mans,,

vrouwen ofte kinderen, niet wesende vremde bedelaers, en dewelke diensvolgens in dese stad ofte cuijpe mogen verblijven, en in staet sijn van met hunne handen den kost te winnen, dat sij binnen den tijd van 14 dagen naer de publicatie deser, hun sullen hebben te begeven tot eenig handwerk ofte stiel, om hunnen kost te winnen, op pene dat sij, naer het verloop van de voorseyde 14 dagen bedelende, sullen, voor de eerste maele, gestelt worden in de gevangenisse te water en te brood voor den tijd van acht dagen, en de voor de tweede mael, opgesloten in het correctiehuys tot Vilvoorden voor drij ofte meerdere jaeren, volgens omstandigheijd van saeke, om aldaer te werken, beneffens de andere tuchtelingen.

VI.

En opdat de fabricateurs des te meer aengemoedigt worden, om de arme menschen werk te besorgen en daer van niet verweydert souden sijn door de vreese dat hunne goederen ligtelijk konnen worden verset ofte verkogt, soo worden soodaenige versettingen ende verkoopingen verboden op de pene van van daer voore te moeten vergoeden het dobbel der weerde boven de arbitraire straffe naer gelegentheyd van saeke.

VII.

En bijaldien iemand soo onvoorsigtig is, van te koopen van onbekende persoonen, cattoen, gaeren, wol, ofte sijde, ende dat het geviele, dat sulke goederen den verkooper niet en waeren toebehoorende, soo sal den eigenaer de macht hebben van soodanig goed te reclameeren binnen den tijd van eene maend naer de verkooping, sonder den koopprys daer van te moeten vergoeden.

VIII.

Sijn aen dit gestatueerde onderworpen, soo de oude kleerkoopers als alle andere sonder exeptie, ook die van den Berg van Bermhertigheyd en de bergdraegers ofte bergdraegsters, ingevolge van de bevelen van het gouvernement, de dato van 29 July 1779. Bij welk decreet verboden is, aen die van den Berg van Bermhertigheyd, mitsgaeders aen de bergdraegers en bergdraegsters te ontfangen de sijde in mindere quantiteyt als van 25 ponden, ende gaeren, cattoen ofte wolle in mindere quantiteyt als van 50 ponden; welk verbod men bij dese ook is doende aen de oude kleerkoopers van voortaen diergelijke goederen ter Vrijdagsche merkt te verkoopen in mindere quantiteyt als voren, op pene van 25 guldens.

IX.

En opdat t'eenenwege voorsien worde, dat de waere behoeftige deser stad, door hoogen ouderdom, gebrek ofte om andere bondige redenen, buyten staet sijnde om den kost te konnen winnen, besorgt worden soo des behoort, soo hebben mijne voor^{n} heeren, ten dien eynde opgeregt, eene bestieringe, en aen elk quartier deser stad toegevoegt een seker getal van commissarissen, om de behoeftige ingevolge hunne instructien, te besorgen, aen welke commissarissen bij dese ook de macht verleent wordt, van het bedelen te beletten, ende ten dien eynde te gebruyken de serganten ofte andere officieren deser stad.

X.

Doch opdat de behoeftigen, die alsoo sullen worden geholpen, van hunnen bijstand geen quaed gebruyk maeken, soo

word aen hun, op pene van gevangenisse, verboden van het het brood en andere noodsaekelijkheden, die aen hun worden besorgt, te verkoopen, mitsgaeders worden voor nul verklaert alle verkoopingen en beleeningen van alle soorten van kleedsels, dewelke geschieden in de herbergen ofte geneverhuysen, sullende den kooper ofte bepander gehouden sijn het kleedsel weder te geven, sonder eenige actie te hebben tot restitutie van den prijs ofte weerde.

XI.

De bedelaers en de bedelaeressen die, ingevolge het hier boven gestatueerde, niet verpligt sijn dese stad en haere kuype te verlaeten, en de welke buyten staet sijn van hunnen kost met werken te winnen, sullen moeten hunnen naem en wooninge overbrengen in de kamer van den Armen, binnen de acht dagen naer de publicatie deser, tusschen 9 ende 11 uren voornoen, als wanneer men ook sal aenteekenen de kostwinninge, waertoe sij beqaem sijn ofte waertoe sij sig bequaem soeken te maeken.

XII.

De voorsegde commissarissen sullen binnen de 14 dagen naer dato deser, doen een generaele visite, als wanneer sij sullen aenteekenen, degene eenige assistentie moeten hebben, welke assistentie in het toekomende door de commissarissen ten huyse der behoeftige sal worden besorgt, sonder dat sij ten dien eynde aen de huysen der commissarissen mogen komen, sullende ook de uytdeylinge aen de kamer van den Armen komen te cesseren ten dage, soo als bij naerder reglement sal worden gewaerschouwt.

XIII.

En mits de commissarissen, soo als boven gesegt, binnen

14 dagen sullen doen de generaele visite, soo word een ieder des raekende (ook de bedelaers art. 11 hierboven vermeld) gewaerschouwt van sig tevens alsdan bij huys te houden.

XIV.

Opdat de commissarissen te beter souden konnen volstrekken, de devoiren strekkende tot executie van hunne commissie, verbieden mijne gemelde heeren aen eenieder van wat staet ofte conditie hij soude mogen wesen, van aen de voorseyde commissarissen te misseggen ofte te misdoen, op pene van aenstonds gestelt te worden inde gevangenisse te water en te brood ende arbitrairelijk gestraft naer de omstandigheyd van de saeke.

XV.

En alsoo men redelijk acht, om des te beter aen de waere behoeftigen den vereischten bijstand te konnen toebrengen, dat de proeven en de fondatien binnen dese stad niet misbruykt worden door dien dat dikwyls eenen en den selven proevenier, sonder wete van syne collateurs, van verscheyde uytdeylingen, meer als hun noodig is, komt te genieten, soo word bij dese geordonneert, dat alle collateurs van proeven ofte fondatien, (niemand uytgenomen) de welke tot onderstand van behoeftige moeten uytgedeylt worden, sullen gehouden sijn van, binnen twelf dagen naer de publicatie deser, in de kamer van den armen, tusschen 9 en 11 uren voor noens, in geschrifte over te brengen: naem en woonplaetse van elken persoon en hoeveel hij van sulke proeve ofte fondatie is genietende ter weke, maend ofte jaer, op pene dat de twelf dagen overstreken sijnde, het selve sal worden ondersogt en bewesen door het officie, ten koste van den collateur, sullende daerenboven den tegenwoordigen collateur vervallen sijn, voor den tijd van 10 jaeren, van sijn recht van collatie, ten voordeele van de kamer van den Armen alhier.

XVI.

De uytdeelders sullen insgelijks op de pene van 50 guldens moeten overbrengen, hunne respectiefelijke proeveniers, ende hoeveel ieder van hun is genietende, met den naem de collateurs van ieder respectieve fondatie.

XVII.

Dog alsoo d'intentie niet is van daer aen te onderwerpen die fondatien, de welke eeniglijk gedestineert sijn om tot onderstand der familien, sonder kennisse van vremde uijtgedeylt te worden, soo sullen de collateurs der andere fondatien, dewelke van het gestatueerde, bij den voorgaenden artikel 15, vermijnen te moeten geexcuseert worden, bij provisie gestaen, mits binnen de acht dagen, op pene als art. 15 gecommiteert, overbrengende ter secretarije alhier, in handen van den eersten secretaris deser stad, hunnen art. van fondatie ofte eene copije authentiek dier, om de selve gesien, deswegens gereguleert te worden, soo men sal vinden te behooren.

XVIII.

En alsoo men binnen 14 dagen, soo als hier boven is geseijt, sal doen de generaele visite, tot het besorgen van degene die onderstand van noode hebben, soo word aen een ieder des raekende geordonneert, van aen de commissarissen op hunne aensoekingen, in het doen van hunne visiete, te declareeren wat proeve ofte fondatie sij sijn genietende, en van wie, op pene van, bij verswijginge, daervan gepriveert te worden.

XIX.

Voorders word belast aen de collateurs der proeven en

fondateurs 't sij in brood, geld ofte diergelijke, ten voordeele van behoeftigen gefondeert (ingevolge het decreet van wegens sijn koningl. Hooght van 29 July 1779, hetwelk benevens dese ordonnantie, ingevolge desselfs hooge bevelen, word publiek gemaekt), dat zij niet alleenlijk nu, maer ook daer naer, bij elke veranderinge van proevenier, ofte nieuwe collatie, overbrengen den naem en woonplaetse op den voet en op de pene, sooals in art. 15 wordt gesegt.

XX.

Met dit verschil nogtans, dat bij veranderinge of te nieuwe collatie, den collateur de overbrenginge sal moeten doen aen den commissaris der visiete van het quartier van den vorigen proevenier.

XXI.

En om soo veel mogelijk te voldoen aen het voorseyde decreet, en t' eenenwegen aen de noodsaekelykheyd daer men sig in vind om dese nieuwe bestieringe met vrugt te komen voltrekken, soo word bevolen aen de voorsegde collateurs van hunne collatie aen hunne proeveniers te ontrekken, en aen andere te geven, telker reyse, als sij daer toe bij billet, door drij commissarissen onderteekent, sullen wesen aensogt, op pene als art. 15 uijtgedrukt; aen welke pene ook, sullen onderworpen syn de corpora en alle andere, sonder onderscheyd, die sig daer naer niet sullen hebben gereguleert.

XXII.

Wordende daerenboven verboden aen de distributeurs der voor^{se} fondatien van, des behoorlijks vermaend sijnde, aen de oude proeveniers, aen wie door de voorseijde commissarissen de proeve is afgenomen, de uytrykinge dier te doen; op pene art. 16. gestatueert.

XXIII.

En om allen twijffel weg te nemen, en te voorkomen de geschillen, dewelke men dikwijls ontmoet in de verkiesinge van de woonplaets ofte geborteplaets, opsigtelyk tot den onderhoud der Armen, soo is 't dat men insgelijks, in gevolge de bevelen van sijne K. Hoogheyd hier boven beroepen, voor eene onverbrekelijke weth is statueerende.

XXIV.

Dat alle de gene, die hunne geborteplaets verlaeten hebbende, en sig sonder bedelen geneirende, alhier binnen dese stad ten tijde van drij consecutive jaeren vaste woonplaets sullen hebben gevestigt, betaelt hebbende, publieke lasten ende gecontribueert hebbende in de omschrijvingen en settingen, soo haest sij sullen buijten staet zijn om den kost te winnen, sullen recht hebben om van den Armen deser stad onderstand te genieten, bij aldien sij binnen dese stad hunne woonplaetsen hadden in den tijdspip, als sij tot den kost te winnen, onbequaem geworden sijn, andersints sullen sij worden wedergesonden naer hunne geborteplaets.

XXV.

Verklaerende mijne gemelde heeren in alle omstandigheden, daer sij sullen noodig achten te sullen gebruijken, de macht aen hun, van wegens sijne K. Hoogheyd bij het meerberoepen decreet gegeven, van te eijsschen borgbrieven ter concurrentie van f 150 aen de gene, die binnen dese stad willen komen wonen, en van aen dusdaenige, bij faute van diergelijke borge, den woon te weygeren.

XXVI.

Laetende des niet te min bij provisie onverlet de contracten tusschen de kamer van den Armen deser stad en de andere

steden ofte dorpen deswegens behoorlijk gemaekt, verbiedende wel expresselijk voortaen diergelijke contracten te maeken, contraire aen hetgene hier vorens gestatueert, op pene van nulliteijt.

Alle de voors. geldpenen te beheeren naer ouder gewoonte, te weten: een derde aen den heere officier exploitant, een derde aen de stad, en het resterende derde aen den aenbrenger.

Aldus geresolveert ter vergaederinge van den Maendagschen raede gehouden op den 9 Augusti 1779; geparapheert De Wael Vt., onderteekent A. Du Bois dit V. d. Bossche.'

Ziet hier een extract uyt de instructien van de nieuwe bestieringe van den gemeijnen armen deser stad:

1. Men sal de stad verdeijlen in 32 quartieren, en aen elk quartier geven sijnen naem, en de huysen in elk quartier nombreren daerop stellende de letter ofte teeken van het quartier.

2. Men sal de gangen met een besonder teeken onderscheijden, ende huysen in elken gang nombreren.

3. Dese gangen sal men verdeylen en toevoegen aen die quartieren, daer wijnige arme menschen sijn.

4. De bestieringe, gedistingeert van degene der Heeren aelmoesseniers, sal verdeylt worden in drij klassen van commissarissen; te weten: in commissarissen quetteurs, commissarissen der visite, en commissarissen distributeurs, met versoek aen de Heeren Canoniken, de heeren van 't Magistraet, de gevrijde, mitsgaeders aen alle de notabelen, soo geestelijke als wereldlijke, van desen last vrijwilliglijk te aenvaerden, en niet te verlaeten dan met advertentie aen de overblyvende commissarissen en aen den tresorier van den armen, ses weken te vorens. Sullende den dienst soo van den voorn. tresorier, aelmoesseniers als van de commissarissen sijn als volgt:

Aelmoesseniers.

Men sal den dienst lacten gelijk hij nu is, uytgenomen dat men d'aelmoesseniers sal ontlasten van den omgang voor den gevangen man en van de distributie aen de kamer. De aelmoesseniers sullen blijven besorgen als voor dese, soo de doctors, chirurgijns en medecijnen als de kisten, breukbanden, besteden der kinders, enz.

De acht oudste aelmoesseniers sullen alle ses maenden, in April en Oktober doen eene generaele visite in de 32 quartieren, sijnde voor iederen aelmoessenier vier quartieren.

Commissarissen quetteurs.

Elk quartier sal hebben eenen geestelijken en eenen wereldlijken commissaris quetteur en al is 't dat dese bediening maer door eenen kan en diende te worden verrigt, soo worden er gestelt twee commissarissen om malkander behulpsaem te sijn.

Der selver functie is: van alle jaeren in de goede weke, onder hun beyde te gaen in alle de huysen van hun quartier, vraegen eene aelmoesse en ter selven tyd opnemen de huysen, waer de inwoonders aensoeken van met de weke niet te komen, waer van sij eenen leyst sullen maeken. In de andere huysen sal eenen der voorn. commissarissen, alle weken eene quete doen.

Bij aldien in 't quartier schaemele huysarmen bevonden worden van soodaenige gestaetheyd, dat het niet meer en betaemt dat sij door den commissaris distributeur besorgt worden, in dien gevalle sal den commissaris quetteur daer van den bijstand toebrengen.

Elk quartier sal hebben twee commissarissen der visite, eenen geestelijken en eenen wereldlijken; mitsgaeders twee commissarissen distributeurs, ook eenen geestelijken en eenen wereldlijken.

Men sal aansoeken eenen persoon van betrouwen en genoeg-

saeme bequaemheyd, en den selven trachten te verwilligen, van vrijwilliglijk aen te nemen den dienst van tresorier van den armen, welke bedieninge sal bestaen, in te presideren en de scheijvoise te hebben in de vergaederingen.

Verdeeling der quartieren.

A. St Joris quartier.

Van het gasthuijs tot aen St Joris, Poortstraet, de St Jorispoortstraet, de Schermersstraet, Muntersstraet, Kasteelplijn, van de Muntersstraet tot de Begijnepoort, en voort langs den Drink, de Vestkant, tot aen St Jorispoort, St Jorisstraet, Mechelscheplijn, den Rogier.

B. Gasthuys quartier.

Arembergstraet, van de vier Winden tot aen de Gasthuysstraet, Gasthuys, lange Gasthuysstraet, van de Arembergstraet tot tegens het Gasthuys, lange Gasthuysstraet west van de Mechelscheplijn, tot tegens de Houdaenstraet, de Boogkeers, Vlaminksveld, Begijnestraet, Bervoetsstraet, Rochusstraet.

C. Gesond quartier.

Den vestkant van St Jorispoort, voorbij den blauwen Toren tot aen de Bonte Mantelstraet, de Vuijlruij van beyde de seyden, de Gesondstraet, de Arembergstraet, van de vuijlruij tot aen de vier Winden, van de vier Winden tot aen de Tappesierspand west, de lange Gasthuysstraet oost, van de Arembergstraet voorbij den Drijhoek, tot aen den hoek over de Huydevetterstraet.

D. St Martens quartier.

Bonte Mantelstraet, Meyestraet, Papestraet, van de Pape-

straet tot aen den Wapper, de Brabantsche Koremerkt, Sint Martensstraet, Orgelstraet, Tappesierspand noord, Kekelstraet, Kelderstraet, arm Duyvelstraetje, Houdaenstraet, korte Gasthuysstraet, west, van de Houdaenstraet, tot tegens de Everdijkstraet.

E. Schutters quartier.

Vestkant van aen de lange Meyestraet, tot aen het Hopland, Hopland, Lammekensstraet, Wapper, Schuttershofstraet, oost, tusschen de Schuttershofstraet en Jodestraet, de Jodestraet.

F. Rubbens quartier.

Westkant van het Hopland, tot aen de Meerstege, de Meerstege, de Meer, suyd; de Vuylnisstraet, de Colvenierssstraet, de Rubbensstraet, de Huydevettersstraet, oost, van de Meer tot de Jodestraet, Korte Gasthuysstraet, west; van de Everdykstraet tot de Lombaerdevest; de Korte Gasthuysstraet, Oost.

G. Minimen quartier.

Wiegstraet, Meerbrugge, Schoenmerkt, suyd, van de Meerbrugge tot aen de Schrynwerkersstraet, en noordrande, Beddestraet tot over de Meerbrugge, de Eyermerkt, suyd van de Meerbrugge, tot aen de Beddestraet, de Beddestraet, de Meer noord, tot aen de Jesusstraet, de Jesusstraet.

H. Cellebroedersquartier.

Vestkant van de Meerstege, tot aen Kipdorpport, Lange Nieuwstraet suyd, Cellebroedersstraet, Lombaerdstraet, lange Clarastraet, korte Clarastraet, Meijestraet, Pruymstraet, Borsestraet aen de Meer, Borsestraet aen de lange Nieuwstraet.

I. Vlamings quartier.

Eyermerkt suyd, van de Beddestraet tot aen de Keirsstraet, de Keirsstraet, de Melkmerkt oost, van de Eyermerkt tot aen de Kaesruy, St Peetersstraet, Vlamingsstraet, de Eyermerkt noord, de Cathelijne vest, de Israëlietstraet, de Beggaerdestraet, de Beggaerdengang, de Suerstraet, korte Nieuwstraet, lange Nieuwstraet noord.

K. St Jacobs quartier.

St Jacobsmerkt suyd, de Apostelstraet, Parochiaenstraet, St Jacobsstraet, Markgravestraet, Hoogsettersstraet, Kipdorp suijd, Katte vest, Wyngaerdbrugge suijd, de Jesuitenplijn, wijngaerdstraet, Nieuwstraet, Jesuitenruije, Melkmerkt oost, van de Wijngaerdstraet tot de korte Nieuwstraet, den Swaenengang.

L. St Anna quartier.

De Wijngaerdbrugge noord, Kipdorp noord, Paternosterstraet, de Jan van Lierstraet, de Paddegragt west, van aen 't St Jacobsmerkt tot aen de Keyserstraet, Paddegragt oost, de Kattestraet, tot aen St Jacobsmerkt, St Jacobsmerkt noord, tot tegen de Kipdorppoort. den Westkant west, van aen de Kipdorppoort tot aen den Molenberg, ofte klijn Winkelstraet, Paradijsstraet, van aen St Jacobsmerkt tot aen de Kattestraet suyd, de groote St Annastraet.

M. Roose quartier.

Paddegragt, oost van de Hobokestraet, tot aen de Kattestraet, de Kattestraet noord, de Paradijsstraet, tusschen de Kattestraet en Hobokestraet, de kleyn St Annastraet, de Roosestraet, de Ossemerkt, suijd en noord, den Molenberg, ofte klijn Winkelstraet, de Hobokestraet suyd, de Keyserstraet, de Paddegragt west, van de Keyserstraet tot aen de Hobokestraet.

N. Gratie quartier.

Princestraet, Koningsstraet, Gratiekapelstraet, Blindestraet, Amptmanstraet, grooten Kauwenberg, Hobokestraet noord, vestkant, van tegen den Molenberg tot aen den Poedertoren en voords tot aen de Roodestraet.

O. Beggijnequartier.

Klijnen Kauwenberg. groote Winkelstraet, Ossemerkt west, Roodestraet met het Begijnhof, Venusstraet, Brilstraet, Verkensstraet, Mostaertstraet, de Wage, Raepstraet, Gulden Horenstraet, Agterstraet.

P. Capucienenquartier.

De Peerdemerkt suijd, van aen de Roodestraet tot aen het Klapdorp, de Vekensstraet, den Toog, het Klapdorp van de Peerdemerkt tot tegen de Mutsaertstraet, de Mutsaertstraet, het straatje nade Faconsruije, de huysen gelegen op de plijn van 't Essenhuys, de Peerdemerkt noord met het straetje tegens de Capucienen.

Q. Ververs quartier.

Van de Roodepoort tegens de Ankerruye langs den vestkant, tot aen de Slijkpoort, de huysen tusschen Slykpoort en Timmervliet, van op Fleskensdijk tot aen de Verversruye, de Verversruye, van aen de cattoendrukkerije tot aen de Ankerruye, den Kruyphol, de Styfselruye, Capucienestraet, de oude Leeuwenruye, Watermolenbrugge, Faconsplijn oost, Faconsruye.

R. Brouwersquartier.

De Timmervliet, Boerequartier, Graanvliet, Brouwersvliet, de Zeeuwsche Koremerkt, Brouwerstraet, vande Engelsche kaije, tot aen Laureys fort en Slijkpoort.

S. Schippers quartier.

Rouaansche kaye, Schipperscapelstraet, St Peetersvliet, de oude Mannekensstraet, de Vingerlinkstraet, de Klappeystraet, Falconsplein, west, de Blauw Handscheruye, de Magermansvliet.

I. Facons quartier.

Kommekensstraet, Leguytstraet, Faconsbrugge, de Heijl met de Huykestraet, den Dries, de korte en lange Keijstraet, Kalkbrugge tot aen de Predikheerentrappen, de Spuystraet, de Koolsvliet, de Spierinckstraet.

U. Swert Susters quartier.

Klapdorp van aen de Mutsaertstraet tot aen de Koeypoortbrugge, de Koeypoortbrugge, de twee straetjes nevens de Predikheerinnen, de Swert Sustersstraet, Veemerkt tot aen de Predikheerentrappen, de Borgtgragt, de Sauciesstraet, de Haringvliet, Guldenberg.

V. Beenhouwersquartier.

De Koeypoortstraet west, van de oude Borse tot aen de Sirikstraet, de Sirikstraet, de Hofstraet, Koraelstraet, lange en korte Doornikstraet, lange en korte Beenhouwersstraet, Sakstraet, Mattestraet, de Koeypoortstraet west van de Sirikstraet tot de Swert Sustersstraet, de Minderbroedersruye, de Minderbroedersstraet, den grooten Godaert, de Engelsche Borse.

W. Vischverkoopers quartier.

Den langen Godaert, de Koppenolstraet, de Koeypoortstraet oost, de Jerusalemstraet oude Borse, met het Pandstraetjen, de Kuypersstraet, den Vischberg, de Vischmerkt, de Werf, van 't Steen rondom de Borgtkerk, Krabbegat, Palinkbrugge.

X. Boter quartier.

De Wolstraet, lange en korte Mooriaenstraet, oude Waag, Kaesruye, Groote Merkt, Suijkerstraetjen, de huysen rondom het Stadhuys, de Suykerruye, Schipstraet, Appelstraet, Kaesstraet, Silversmidstraet, Branderijstraet, Wisselstraetjen, Schoenmakersstraetjen.

Y. Peeter Pots quartier.

De oude Koremerkt, het straetjen aen den Papuikelder, Swalenstraet, Pelgrimstraet, Hoogstraet, van de oude Koremerkt tot aen de H. Geeststraet en aen de Stoofstraet, het Pand, Boekmaekersstraet, Klaverstraet, Hairestraet, Peeter Potsstraet met de straet nevens het spreekhuijs, Vlaschmerkt, Handschoenmerkt, Maelderijestraet, Blauw Moeselstraet, Torfbrugge, Lynwaertmerkt.

Z. Oude Kleerkoopersquartier.

St Jansvliet noord, Hoogstraet, van St Jansbrugge tot tegen de Stoofstraet en tegen de H. Geeststraet, de H. Geeststraet, Vrijdagsche merkt, Leeuwestraet, Rijndersstraet, Bergstraet, Volkstraet, Korte en lange Pandstraet, Guldenbroederstraet. Sondstraet, St Jans Brugge.

AA. St Bernaerds quartier.

Steenhouwersvest, Voddestraet, Cammerstraet, west van de Steenhouwersvest, tot tegen de Rijndersstraet, Schoenmerkt suyd, van de Cammerstraet tot tegens de Schrijnwerkersstraet, Schoenmerkt noord van de Cammerstraet tot tegens de Beddestraet, Groen Kerkhof, Schrijnwerkersstraet, Bernaerdsbrugge, Lombaerdstraet, Lombaerdevest, Cammerstraet oost.

BB. Munters quartier.

Oever, Muntstraet noord, korte Ridderstraet, het Steeksken, Blauw Boter, Kromme Elleboogstraet, groot Schellekens, St St Jansvliet suijd.

CC. St Andries quartier.

Bogaertstraet, Happartstraet, Augustijnstraet suyd, lange Ridderstraet, Waeijstraet, St Andriesstraet, Pompstraet, Muntstraet.

DD Theunis quartier.

Everdijkstraet, Breedestraet, St Antoniusstraet, Cammerstraet west, van St Antoniusstraet tot de Steenhouwersvest. Sleutelstraet, Ysere Waeg, Augustijnstraet noord, Koppengang.

EE St Jansquartier.

De Boekstegen van de Luysemerkt tot aen St Janstraet, Schuijtstraet, St Jansstraet, Beukelaerstraet, Cloosterstraet, van de Muntstraet tot aen de Lepelstraet, oos, Cloosterstraet van aen den ingang van St Michielskerk tot aen het Steeksken west.

FF. St Michiels quartier.

Klijn Vlierstege, Steenbergstraet, Fontijnstraet, groote Vlierstege, Boekstege van aen St Jansstraet tot aen Kasteelplijn, Prekestraet, Cloosterstraet van aen de Kaeyestraet tot den ingang van St Michielskerk west.

GG. Kroonenborgquartier.

Kroonenborgpoortstraet, Cloosterstraet van de plijn tot aen

de Kayestraet en Lepelstraet, Kaeystraet, Lepelstraet, de Kasteelplijn, van aen de Kroonenborgpoort tot aen de Beggijnestraet. De volgende gangen worden separatelijk besorgt en bevinden hun onder de quartieren EE, FF, en GG.

De gangen onder EE.

in de Boekstege.	{	N^{o}	13	Blijkegang.
in de Boekstege.	{		33	Koordengang.
in de Boekstege.	{		133	Kraenengang.
in de Boekstege.	{		137	Kraenengang.
in de Boekstege.	{		140	Draeyersgang.
in de Boekstege.	{		151	Sterregang.
in de Boekstege.	{		319	Lammekensgang.
Schuytstraet.	{		42	Meirminnengang.
Schuytstraet.	{		45	Kroonengang.
Schuytstraet.	{		52	Leliepoort.
Schuytstraet.	{		105	Engelenplaets.
Schuytstraet.	{		116	St Peetersgang.
Schuytstraet.	{		119	Potbakkersgang.
Beukelaerstraet.	{		263	Leeuwengang.
Beukelaerstraet.	{		266	Moorengang.
Beukelaerstraet.	{		271	Bellegang.
		Onder	FF.	
Vlierstege.	{		85	Belleplaets.
Vlierstege.	{		90	Jesusgang.
Vlierstege.	{		101	Traliengang.
Vlierstege.	{		107	St Andriesgang.
Vlierstege.	{		267	Gang.
Vlierstege.	{		295	Monikengang.
Boekstege.	{		131	Den Blijkhof.

Boekstege.	{	140	Haenengang.
Boekstege.	{	173	St Jacobsgang.

Preekestraet.	{	188	St Annagang.
Preekestraet.	{	191	den Blijkhof.
Preekestraet.	{	215	Peerdegang.
Preekestraet.	{	227	Paternostergang.
Preekestraet.	{	333	Capiteynspoort.
Preekestraet.	{	239	Siroopplakkersgang.

Onder GG.

Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	23	Kraenengang.
Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	27	Gumarisgang.
Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	35	Den Engelengang.
Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	38	Den Duyvelengang.
Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	72	Moldersgang
Kronenborgstraet. Kroonenborgstraet.	{	80	Pompengang.

92 Sonnengang - Cloosterstraet.

128 Gang - Kaeyestraet.

Lepelstraet.	{	161	Smilthuijsengang.
Lepelstraet.	{	163	Peerenboomengang.
Lepelstraet.	{	165	Kommekensgang.
Lepelstraet.	{	209	Koeyboerengang.

233 Maekelaerengang - Cloosterstraet.

Sondag 15 Augusti. Feestdag van O.L. Vrouwe Hemelvaert, is de kerk van 't proffessiehuys der gewesen Jesuiten alhier geopend, dewelke gesloten hadde geweest sedert 20 September 1773; s'morgens sijn aldaer verscheijde Missen gelesen. De officiers en opvoedelingen der Militaire schole, gestigt door de Keyserinne in 't gemelde proffessiehuys, hebben onder het spel van hunne jonge musicanten, ten 8 uren, processieweyse vergeselt het Alderheyligste Sacrament uijt hunne capel

gedraegen door den veldcapelaen, die dan voor de eerste reyse aen den hoogen autaer de Misse leesde; hetwelk dagelijks ge-

continueert wird onder hunnen sang. Wordende dese kerk voortaen genaemt: St Caroli Borremaei.

Ten alf 3 naer noen is, volgens den herderlijken brief van Syne Doorl. Hoogwt, van 22 Februarij lest, in dese kerk, door den seer Eerw[en] heere Petrus Simons van Eupen, Canonik gradueel en penitencier der Cathedraele, geopent de christelijke onderweijsinge bij maniere van Catechismus voor de bejaarde menschen.

In de selve kerk is ook ingestelt, door onsen Bisschop, een Broederschap van Liefde en Bermhartigheyd onder de aenroepinge van den H. Carolus Borremeus, Artsbisschop van Milaenen, waervan de litmaeten, geestelijke en wereldlijke, soo door milde aelmoessen, als door behulpsaeme gedienstigheyd, sullen medewerken, om ook in 't vervolg de arme bejaerde menschen in verscheijde capellen deser stad te onderweysen inde christelijke Leeringe en pligten.(1)

Maendag 16 Deser, wird in het choor der Cathedraele deser

(1) Tot gedachtenis der gelukkige en gewensche heropening der kerk van het professiehuys der gewesen Jesuiten, is in het sacristij der gemelde kerk in 't midden boven de kassen het volgende gesteld:

Illustrissimus ac Reverendissimus
Dominus
Jacobus Thomas Josephus
Wellens
Decimus Septimus Antverpiensium
Episcopus.
Christiana institutione pro adultis
propagata
urbi religionem pauperibus
Eleemosynas,
huic Ecclesiae decus
asseruit.
AEdiles a reaperta Ecclesia XV Augusti MDCCLXXIX
Franc. Bern. Beltens
Joannes Grangé
Guill. Jos. De Wolf.
Jos. Balth. De Vos.

stad door sijne Doorl. Hoogwt ten 11 uren gesongen eene solemnele Misse, ten bijwesen van 't capittel, magistraet aelmoesseniers en commissarissen, daerinne van stadswegen versogt sijnde, om de gratie van den Almogenden af te smeeken, opdat met vrucht mag uijtgewerkt worden de nieuwe bestieringe van den Armen.

17 Deser wird er eene generaele collecte gedaen door het capittel der Cathedraele en door het magistraet, langs dese stad, ten behoeve van den gemeynen Armen.

20 Deser wird van stadswegen gewaerschouwt dat, alsoo de visite tot het opnemen van 't getal behoeftigen en hunne noodsaekelykheijden, meerder tijd vereischt als men hadde gedagt, den tijd bij den 5. art der ordonnantie van deser, aldaer tot het ophouden der bedelaerijen gefixeert op 23 deser, verlengt word tot den laetsten deser loopende maand.

30 Augusti wird bij ordonnantie uijt den Maendagschen raede, onder andere geordonneert en gestatueert, dat niemand naer den 1sten September sal mogen bedelen, dat alle vremde bodelaers als dan buijten dese stad en cuype moeten sijn vertrokken, wordende insgelijks verboden van aen eenige bedelaers aelmoessen te geven opde pene van f 6, -. Siet voorder de ordonnantie.

Sondag 5 September wird alhier in verscheyde capellen deser stad, geopend de christelijke Leeringe of Catechismus voor de arme bejaerde menschen opgeregt door onsen heer Bis-

schop, beginnen ten half. 4 na middag; siet hier de advertentie ten dien eynde alomme aengeplakt, luydende aldus.

‘De christelijke Leeringe of Catechismus voor de arme bejaerde menschen, sal op Sondag den 5 September in verscheijde capellen deser stad geopent worden, en beginnen ten half vier na middag, om voorders te continueeren alle Sondagen, behalvens dat hij in de wintermaenden voor eenigen tijd sal worden opgeschorst.

Desen Catechismus is besonderlijk ingestelt voor arme, die in het openbaer eene aelmoesse willen ontfangen welke aelmoesse bestaen sal in eenen stuyver, die aldaer ter plaetse sal uytgedeylt worden aen alle die van het begin van den Catechismus tegenwoordig geweest hebbende, tot het eijnde toe, sig tot die aelmoesse presenteeren sullen, synde dese schikking aldus bij provisie vastgesteld, tot dat men noodig agte voordere maetregels te nemen. Desen stuijver nogtans, sal niet gegeven worden, ten sij aen persoonen die boven de 18 jaeren oud sijn, en men recommandeert aen de moeders, dat sij hunne jonge kinderen op dien tijd thuis houden.

De arme, die geen publieke aelmoessen willen aennemen, mogen ook tot dien Catechismus komen, sonder iets t' ontvangen, als sij aldus goedvinden; andersints worden worden sij versogt sig te begeven tot de onderwijsinge, die gedaen worden in de kerke van den H. Carolus.

De Huydevetterscapelle sal dienen voor de arme bejaerden, die onderhoorig sijn aen O.L. Vrouwe Parochie, en bij dese sullen sig ook voegen alle diergelijken, die woonen in de quartieren A. B. C D. E. F., onlangs genombreert van stadswege, al was het dat dusdaenige persoonen toebehooren aen de Parochien van St Jacobs of St Joris.

De capelle van St Jacobs sal dienen voor St Jacobs Parochie. De schipperscapelle voor de Parochie van Ste Walburgis.

De capelle van St Lucia voor de manspersoonen van de Parochien van St Joris en St Adries.

De Kroonenburgcapelle voor de vrouwspersoonen van den voorseijde twee Parochien St Joris en St Andries.

In de drij eerstgenoemde capellen, tot dewelke soo mans als vrouwen komen, sullen de mans sitten op den eenen kant, en de vrouwen op den anderen, volgens dat hun sal aengewesen worden. De vrouwen sullen eerst uytgaen, eene voor eene, en in het uytgaen hunnen stuyver ontvangen, daer naer sullen de mans op den selven voet volgen.

Voorders word geordonneert voor alle capellen, dat iederen armen, sooveel het mogelijk is, altijd deselve plaetse, waer hij eens geseten heeft, sal blijven behouden in de volgende Catechismi, sonder veranderinge, en men verbied hun wel strengelijk van sig te stellen in de stoelen en plaetsen, alwaer de jouffrouwen, hunne medehelpsters en de meesters sitten, de welke den kinder-Catechismus bewerken.

Eindelijk aensoekt men hertelijk alle confraters van het Broederschap van den H. Carolus, dat sij uijt liefde tot hunnen evenmensch van tijd tot tijd sig tot die capellen souden begevn, soo om mede te helpen, dat het goed order aldaer onderhouden werde, als om aen die arme eene groote achtinge voor den Catechismus in te boesemen.

Ter ordonnantie van Sijne Doorlugtige Hoogweerdigheijd.

Ond^{t} N.F. De Hornes Geldorp, secretaris.'

Ten selven dage *5 September* vertrokken hier, ontrent den avond, hun hoogheden Josephus, Prins van Lobkowits, Ridder van 't Gulde Vlies, en Ferdinand Maria van de prinsen van Lobkowits, Bisschop van Namen, en onlangs benoemt tot Bisschop van Gend. Sijne Excell. den Grave de Ferraris, Kamerheer, met sijne echtgenote, gister alhier gearriveert sijnde, hebbende besigtigt de militaire school, aldaer onthaelt synde door Dh^{r} Steinbaeker, Lieutenant Colonel en Commandant.

Dit jaer wird er op Kasteelplijn eene nieuwe wip tot het schieten van den vogel gestelt; tot Berchem wird eene nieuwe hand gemaekt; de Kool- en Brouwervlieten seer vervallen sijnde wirden in staet gestelt.(1)

4 November wird voor de eerste mael, in de kerk van den H. Carolus Borromeus, geviert den feestdag van den H. Beschermer van het Broederschap van Liefde en Bermhertigheid, aldaer ingestelt. Sijne Doorl. Hoogw^{t} Jacobus Th.J. Wellens, Bisschop deser stad, dede om 11 uren de solemnele Misse, na middag wird gepredikt door den seer Eerw. heere Petrus Simons van Eupen, Canonik en Artspriester der Cathedraele, waer naer volgde het Lof.

22 Deser, is alhier gepubliceert eene ordonnantie van de keijserinne, van 30 October 1779, nopens de nieuwe bestieringe van den gemeijnen armen binnen dese stad, bestaende in

(1) Dit jaer, 1779, is er eene nieuwe hand gesteld tot Berchem, buyten dese stad in de plaets van de oude. Dese oude paelen waeren ten jaere 1580 op het eynde der juridictie deser stad, of Markgraefschap van Antwerpen, ter plaetse waer men deselve heden nog siet gesteld, waertoe van stadswegen, op 26 September van dien jaere, gecommitteert waeren Jan de Pape, schepene, Carel Gabri Philips van Mallery, advocaet, en Adriaen van den Bossche, erfscheyder. Op dese paelen wird alsdan eene hand, in het gemeld jaer, gekapt, gelijk men alnog sien kan. Het selve jaer 1580 was er ook geconcipieert, dese stad te vergrooten en een deel van Borgerhout, de kerk en het hof van Berchem, Markgraveleye en het Kiel binnen deselve te brengen, hetwelk men sien kan, alsook waer de voornoemde schijdpaelen, welke men nu de hand noemt, staen in sekere en seer merkwaerdige kaert van het markgraefschap des H. Rijk, door Petrus Verbist in 't koper gebragt en ten jaere 1662 aen de heere Joan. Ant. Fucher en Egidius Martens, Borgermeesters en aen den raed der selve stad opgedraegen.

24 art., meest betrek hebbende, dat de fondatien ten behoeve van den armen, gemaekt tot ontlastinge der selve bestieringe, worden gebruijkt.

4 December wirden alhier volgens gewoonte de aelmoesseniers gekosen, te weten Dh^{ren}.....

6 Ditto wird van stadswegen gestatueert, dat niemand binnen dese stad, sonder voorgaende permissie, in sijnen huyse, kamer, of andere plaetsen, sal laten spelen, blij- treur- ofte andere tooneelspelen, ofte vertooningen, geene uytgenomen, het sij voor geld ofte voor niet, op de pene van 50 gulden, daerenboven de confiscatie van den theater en alle de verkleedsels tot de geseyde spelen dienende.

Ten selven dage wird ook verboden van de vermoorde ontsielde lichaemen, dewelke binnen dese stad in de huysen of op de straeten sullen gevonden worden, van die plaets te transporteeren, op pene van 50 guldens, gelijk ook, op de selve pene, van de verongelukte lichaemen elders te transporteeren als op de binnenplaets van 't stadhuys, uijtgenomen verdronkene, die men soude vermeijnen nog in 't leven behouden te konnen worden.

24 Deser is de spyker voor de chynsen alhier omgestelt als volgt: terwe de veertel, f 4,8; rogge f 2,18; gerst f 2,13; haver f 2,2; boekwey f 2,17; evene f 3,15; evit, f 1,6; sloorsaet f 5,15; raepsaed, f 6,15; lijnsaet f 6, -; witte boonen f 6, -; erwten, f 5,15; peerdeboonen f 2,17; spariesaed f 3, -.

1780

3. Januarij wird van stadswegen verboden, dat niemand binnen dese stad op, of ter occasie van den verloren Maendag, [...] sij op pretext van nieuwejaer of drinkgeld, of uyt wat gespeculeert gedagt het soude mogen wesen, sal vermogen, 't sij aen de huysen, 't sij op de straeten de goede lieden iets af te vragen, op pene van ses guldens. Verbiedende aen een iegelijk iets het alderminste aen dien gelijke te geven op de selve pene.

Maendag den 10 der selve maend na middag, is hier binnen gekomen van Brussel d'heer de Langlois, Lieutenant Generael, colonel eygenaer van een regiment voetvolk van sijnen naem, benoemt sijnde tot gouverneur van het kasteel in plaets van Dh^{r} Plunkett; hij wird in ‘Brussel’ op de Meer opgewagt door den etat major van 't kasteel, en gecomplimenteert door de officiers onder geschal van 't veldmusiek, welke hij wedersond, aenhoudende de wagt voor sijn logement, alwaer de heeren Borgemeesters J.A. Van der Cruyce en J. De Wael hem hebben verwillekomt.

Sanderdags voor middag nam hij besit als gouverneur der citadelle deser stad. De borgers derselve hebben met flambeeuwen en vliegende vendels hunner gilde, den nieuwen gouverneur ingehaeld en geleyd na de kerk, waer den heere Paster den Te Deum Laudamus ophefte gesongen onder schoon musiek.

Den 12 der selve maend, voor middag, hebben die van 't magistraet in corpore, aen den nieuwen gouverneur, den wijn van eere opgedraegen; de aenspraek wird gedaen door Jon^{r} Michiel Thomas van Essen, eersten pensionaris deser stad.

Op 24 January wird van stadswegen verboden, aen alle persoonen, gedurende den vastenavond tijd, nog te ook op de andere tijden, sig te verkleeden in eenige maskeraden ofte mommen, kleederen, sig bij dien middel van masker of andersints onbekent te maeken ofte verkleeden; mans in vrouwe, ofte vrouwe in manskleederen, ook sig te versaemelen met wapens, met stokken, met eenige violen, fluyten, trompetten, trommels ofte andere geluydmaekende instrumenten, en daermede troupsgewijse langs de straten te gaen ofte rijden, alles op de pene van 50 guldens, en voorts op pene van dadelijk in echtenisse gestelt te worden, op het gevangene Steen. Wordende op gelijke pene verboden alle gemaskerde ballen, ofte gemaskerde bijeenkomsten, als wast selfs soo, dat men sig tot die gemaskerde versaemelingen quam te begeven, sonder gemaskert over straet te passeeren.

Niettegenstaende dese ordonnantie sag men met dese dagen groote moetwilligheijd bedryven, namentlijk op de groote Merkt, alwaer het gemeijn in groot getal vergaedert was, en met steenen, slijk en andere vuijligheijd wierp, soo naer de wagten en patroulles, en de selve opvolgende, als na de voorbijgaende lieden, dat men schrikte sig op dese plaets te begeven. 's Maendags, 7 Februarij, in den morgent was er een detachement soldaeten van het garnisoen van het kasteel na het stadhuijs gekomen, op 't versoek van 't magistraet, sig begevende op de eerste puije van 't selve, waerna soodanig gegoeijt wird, dat sij genoodsaekt waeren de vensers te sluijten; loopende voorts langs de straeten, moetwilligheden bedrijvende, jae, ontsagen niemand, nog het magistraet, nog de soldaten aen de poorten van 't stadhuys de wagt houdende, alle de selve insulterende; jae, hebben onder andere den onderschoutet, Mher. Ludovicus Devillegas, onderwegen ontmoet hebbende, met stokken geslagen en op de vlugt gejaegd tot in O.L. Vrouwe kerke, gevolgt wordende door grauw, en aldaer hij

sig in Venerabel capel begaf, die aenstonds gesloten wird. Over alle welke buytensporigheden op 7 February nog collegie wird gehouden en bij advertentie op 't stipste verboden van de wagten ofte patroullien eenige insulte te doen 't sij met woorden of met werken, gelijk ook van de selve opte volgen, op pene van seffens gestelt te worden ten gevangene Steen, en gestraft te worden ook bij schavotteringe en geesselinge als stoorders van de gemeijne ruste, wordende ook verboden alle versaemelingen en attrouperingen, wordende daerbij belooft eene premie van 100 pattacons, aen die, dewelke sullen aenbrengen die den welken op heden de voors^{e} wagten of patroullien geinsulteert hebben, met na de selve steenen, vuyligheyd ofte iets anders te werpen.

26 February smorgens, is de nieuw stad door den vloed schielijk onder water geset, niet sonder merkelijke schaede in bouwen, kelders en pakhuysen. Een Hollandsche kofjagt wird van anker geslingert tot op de Meekaye, maer met den vloed savonds wederom vlot gebragt, eenigsints beschadigt synde.

16 Meert wird van stadswegen geadverteert, dat de ordonnantie van 30 Augusti 1779, in alle hare pointen en ten allen tijde stiptelijk sal agtervolgt worden, en dat mitsdien het aen ieder verboden is het sij op pretext van Palmen Sondag, Witten Donderdag, Goeden Vrijdag, staen op den kruijsweg of andersints in eeniger manieren te contravenieren aen den 4^{en} Art. der geseyde ord^{ie} van 30 Aug^{ti}, wordende daerbij adverteert dat eenieder van geweijden palm sig sal konnen voorsien in sijne respectieve Parochie.

5 Mey wird alhier doorden grave de Ferraris de inspectie en revue van 't garnisoen op 't kasteel gedaen.

16 der selve maend wird in 't knegtienshuys, binnen dese

stad, concours gehouden (aengesien alhier eene apotheek wird opgeregt, alwaer de armen de medicamenten gratis sullen konnen bekomen) omdat sij versekert souden sijn van de ervaerentheyd der representanten. Die bequaem sal gevonden worden, sal een behoorlijk honorair genieten en naer dese apotheek tien jaeren bedient te hebben, als meester apotheker den stiel binnen dese stad mogen exerceeren mits sijnde of wordende poorter.

16 Juny begost alhier in de Cathedraele den algemeynen biddag, om reden van den gevaerelijken staet, waerin Sijne Koninglijke Hoogheyd Carolus Alexander, Hertog van Lorreynen en van Bar, gouverneur generael der Nederlanden, sig bevind. Om alf 10 begost de solemnele Misse, gesongen door onsen Bisschop, s'avonds het Lof; diergelijke diensten sijn aldaer op 17 en 18 ditto ook verrigt door de heeren Artsdiaken en Cantor. Den biddag wird dan vervolgt in de andere parochien, abdijen, begijnhof, mans- en vrouwekloosters.

Op 17 July om 3 uren na middag, begost het koninglijk geluij voor de vigilien, die ten 4 uren begost wirden in het choor der Cathedraele deser stad, tot rust van de siele van sijne voorsegde Koninglijke Hoogheyd, die op 4 deser maend in het kasteel van Tervueren overleden was; den autaer met swert fluweel met eene goude moire kruijs, den Bisschopsstoel en gestoelten waeren met swert laeken behangen, te midden stond de bare, verheven en omset met witte flambeeuwen; op de pedestalen der vier hoeken brandden de grootste flambeeuwen. De baer was omkleed met swert fluweel en ook een goude moore kruijs, waerop, op een kussen, lag met den bevelstaf, sweerd en kroon.

Sanderdags smorgens om 6 uren en alf 11, begost het geluy andermael, aenkondigende de Misse van Requiem die ten elf uren gecebreert wird door Sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bis-

schop, ten bijwesen van 't capittel, magistraet en garnisoen; alle de capellen waeren verligt. Welke diensten vervolgt wirden, eerst in St Jacobs en voorts in de andere kerken der stad.

Op 22 July is binnen de refugie der abdije van St Bernaerts op den Oever alhier, overleden, in den ouderdom van 69 jaeren, den Eerw^{sten} Heere Norbertus Bruyndoncx, abt der selve abdije, geinstalleert sijnde 1 July 1770.(1)

Op 10 September is den Eerwsten Heere Godefridus Hermans, gebortig van Vorst, als nieuwen abt van Tongerloo,

(1) In de choor van de abdije van St Bernaerts, op eenen serk van witten marmer en met de wapen verciert staet:

Labore fertilitas
D.O.M.
cessavit a labore 22 Jul. 1780.
Eximius ille dum viveret
Domini laudator,
S. Regulae observator,
confratrum amator,
Pauperum sustentator,
nullius adulator,
Omnium venerator
Rev. adm. ac ampliss. Dnûs
D. Norbertus Bruyndoncx
Domus hujus abbas 36
Aet. 69, Prof. 48, Sac. 45, Pref. 11.
Qui legit, intelligat super
egenum et pauperem, ut liberet,
eum Dominus, sicq. pro labore
perpetuae fertilitatis pascua
inveniat ac aeterna.
R.I.P.

in de capel der Refugie van die abdije, gelegen op St Jacobsmerkt, binnen dese stad, ingeweijd en gemeijtert, door Sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop, geassisteert sijnde door de Eerw^{ste} Heeren: Marcellus De Vos, abt van St Michiels en Petrus van den Gerre, abt van St Salvator, geseyt Peeter Pots.

Den 18^{en} *der selve maend* wird wegens de aelmoesseniers en directeurs der fondatie, de apotheke voor den arme geopent, onder de directie van Casteels, die bij concours als apotheker aengesteld was; sijnde in de Clarastraet bij de Borse, alwaer de armen deser stad de medicamenten gratis konnen bekomen.

Op 22 der selve maend September is Gustavus III, koning van Sweden, reysende onder den naem van Grave van Haga, hier binnen gekomen van Brussel; nam sijn logement op de Meer in Grand Laboureur; sanderdags besigtigde hij de Schelde en 't bijsonderste der stad, en heeft Dh^{r} Guilielmus Herreijns, gebortig deser stad, op de sael der abdije van St Michiels, tot sijnen schilder benoemt; en vertrok 24 ditto na Breda.

In de maend September wirden de arnassuren uyt de twee vensters gedaen, van Besnijdeniscapel in de Cathedraele deser stad; eerst uyt die nevens den autaer, sijnde gegeven door Henricus VII, Koning van Engeland en Elisabeth, dogter van Eduardus IV, koning van Engeland, welker afbeeldsels, knielende en hunne wapens, men in dese vensters siet; de voordere ciraden sijn, te veel geschonden sijnde, daer uijtgelaeten. De inscriptie, seer slegt in staet synde, is ook vernieuwt, nieuwt.

Septimus anglorum. rex
prudens. rexq. benignus
Henricus. regnum. belli.
virtute recepit
crudeli. brito superato
marte tiranno
connubioq domûs clarus.
coniunxit utramque.
Elisabeta. fuit cuniux
et regia proles
Nobilis Eduardi. regis.
pia. Filia. quarti
Femina progenie
illustris, decora que forma
Perpetuo. in miseros
Clemens cunctisq. benigna.

Daerna wird de andere venster begost, vereert sijnde door Philippus den Schoone, Hertog van Bourgondie en Brabant, de ciraden wirden ook uyt dese gedaen, maer de wapens wirden daer wederom ingeplaets met het avies: ‘je le veul, que vouldra’. Beijde dese vensters waren vóór die veranderingen, voor en door ordre van de stad uijtgeteekent door de heer Andreas Bern. De Quertemont. (Zie de teekening).

Dese inscriptie heeft gestaen in de venster in Besnydeniscapel, eer deselve vernieuwt was.

ELISABETA F*VIT CONIVX ET*
REGIA P*ROLES*
*NOBILIS EDV*ARDI REGIS
PIA FILIA QVARTI
*FOEMINA PRO*GENIE
*ILLVSTRIS DECO*RA Q. FORMA
PERPETVA I*N MISEROS*
CLEMENS CV*NCTISQ. BENIGNA*

SEPTIMVS ANGLORVM REX
PRVDENS REX Q. BENIGNVS
HENRICVS REGNUM*BELLI*
VIRTVTE RECE*PIT*
CRVDELI BRITO S*VPERATO*
MARTE TIRAN*NO*
CONNVBIOQ. DOMV *CLARVS*
CONIVNXIT VTRAM*QVE*

De letters in gewoon kaptalen staan er nog in, deze in kursief, zijn in wit glas bijgezet.

Op 19 October wird de plegtige uytvaert voor wijlen Sijne K.H. Carolus Alexander, Hertog van Lorreynen en Bar, gedaen wegens het Artsbroederschap van 't H. Sacrament des Autaers, in de capelle in de Cathedraele onder de directie der capelmeesters, in welk Artsbroederschap sijne K.H. met de Princesse Caroline, sijne suster, abdisse van St Wandru tot Bergen in Hengouw, het merkweerdigste deser stad besigtigende van 22 tot 24 Augusti 1759, hadden gelieven in te schrijven. De Misse geschiede ten 11 uren onder uytmuntende musiek en den Autaer was luysterlijk verciert.

Op *4 December* sijn voor aelmoesseniers gekosen D'heeren.....

Op 23 der selve maend is den spijker voor de chynsen alhier omgestelt, te weten: terwe per veertel f 5,6; rogge f 4,10; gerst f 3,10; haver f 2,8; boekwey f 4,3; evene f 4,10; evit f 1,10; witte boonen f 9,10; erwten f 7,15; lynsaed f 4,15; raepsaed f 6,5; spariesaed f 3,16.

1781.

Op 3 Januarij na middag van alf 3 begost het koninglijk geluy der Cathedraele en van alle de andere kerken deser stad, voor de plegtige lijkdiensten van wijlen haere Keyserlijke, Koninglijke en Apostolieke Majesteijt, Maria Theresia, Hertoginne van Brabant, enz., dewelke op 29 November 1780 te Weenen overleden was. Ten 3 uren begosten de vigilien ten bijwesen van 't capittel, magistraet, en eyndigden om alf 6.

Sanderdags 's morgens om 6 en alf 10 uren begost het selve geluy wederom, een alf uur durende; ten 10 uren wird de solemnele Misse van Requiem gesongen voor onsen Bisschop, gevolgt door de absolutien en gebeden voor de overledene onder het geluy van alle de klokken.

Den autaer was behangen met swert fluweel met goude moire kruys, even als voor sijne voorn. K. Hoogh^{t}; de lijkbaer stont te midden het choor op eenen verheven tuyn, overdekt met swert fluweel en goude moire kruys, daerop lagen de keyserlyke, koninglijke en hertoglijke kroonen, op kussens met den rijksstaf en sweerd, den verheven tuyn was omset door witte flambeeuwen met het wapen verciert, alsook de keersen van den autaer en oxael. Boven den autaer hong een troon-verheldsel langs vier kanten vast boven het gestoelte, het welk, gelijk ook den Bisschopsstoel en het oxael met swert behangen was. Boven het oxael hong het wapen met een gedenkschrift, dewelke, na dese diensten, geplaetst is in het choor bij de andere wapens onser hertogen; welk gedenkschrift luijd als volgt:

Posteritati.

Ad aeternam incomparabilis regni gloriam Mariae Theresiae, rom. imp. reg. apos. hung. boh. archid. austr. duc. burg. lotar. brabant. etc. etc. religiosisimo belg. principis, quoe VIII lustris subditos materné rexit, virtutum sublimitate coronas, sceptra ac diademata cohonestavit, nobis erepta est III° kal. decembris MDCCLXXX. S.P.Q.A. peractis solemniter exequiis P.C.

Op 4 en 5 January sijn dese diensten in de kerk der abdije van St Michiels verrigt; op 7 en 8 ditto in die van St Salvator geseyt Peeter Pots; 9 en 10 der selve maend in St Jacobs; en soo vervolgens in de andere kerken deser stad.

Op 31 der selve maend wird in 't collegie geresolveert, bekent te maeken het decreet van 't gouvernement van 24 deser

maend, inhoudende, dat door de bevelen van 6 December laestleden, de tooneelspelen en openbaere verlustingen gestaekt synde, de selve sullen mogen toegelaeten worden met den eersten van de toekomende maend, behalven dat er geene vermomde bijeenkomsten nog andere mommereyen of maskerades sullen mogen sijn, hoedaenig die sijn terwijlen desen vasten avond.

Ten selven dage wird alnog toegelaeten aen alle onvrye hoveniers en buytenlieden, op alle de wekedagen van de weke, alhier hunne groenten, pottagien en eetwaeren te mogen merkten en verkoopen, ter oorsaeke der schaersheyd, tot dat anders sal worden geordonneert.

Op 1 February hield het geluy op sedert 3 January, voor wijlen de keyserinne dagelijks geluyd hebbende, ook wird de commedie geopent sedert 7 December lest gesloten geweest hebbende.

Op 19 Meert is binnen de abdije van St Michiels alhier overleden, in den ouderdom van 75 jaeren, den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, abt van die abdije sedert 1772. Hij heeft het siekhuys deser abdye, synde tegens het bolwerk aen de Schelde, gebouwt, waerop men sijne wapens en de gene der abdije siet; en het capittelhuys is gemaekt onder het siek huys; heeft een seer schoon marmere epitaphium in den omgang der kerk doen stellen, verciert met sijn portret en wapens, ook in marmer, gemaekt door den beeldhouwer Daniel Herreyns, alhier, sijn cosijn. De inscriptie luijd als volgt: onder de wapen staet leeger:

Caute et suaviter
D.O.M.S.
et in sui memoriam
reverendissimus ac amplissimus Dominus
Marcellus De Vos

hujus canoniae abbas LII
Jubilarius, quondam prior, pastor et persona in Meira
una et districtus Hooghstratani archipresbyter
presentis et futurae vitae non immemor
vivens hoc monumentum P.C.

Om desen tijd wird er groote reparatie gedaen aen dese stad, namentlijk aen St Peetersvliet en de Koolkaey, welke eerste seer vervallen was; het Bierhoofd wird ook in staet gestelt, dit hadde lang in seer slegten staet geweest.

Op 3 April is den Eerw^{sten} heere Benedictus Neefs, geboren tot Contig, 19 January 1741, geprofessit, in de abdije van St Bernaerts aen de Schelde, 11 July 1762, er tot opvolger van wijlen den eerw^{sten} heere Bruyndoncx benoemt sijnde, aldaer geinstalleert.

Omtrent desen tijd is er in de kerk der Eerw. Paters O.L. Vrouwe Broeders, alhier, eene venster uytgewaeyt staende tegenover H. Kruysaltaer, waer in geschildert waeren de afbeeldsels der Artshertogen Albertus en Isabella, met hunne wapens: dese venster is daer naer wederom gestopt, maer met ongeschildert glas, synde daer enkelijk ingeplaetst de selve wapens.

Op 30 April wird van stadswegen gewaerschouwt, dat de voors^{e} permissie, van 31 Januarij lest, waerbij gepermitteert was aen de onvrije hoveniers en buytenlieden de groenten, pottagien en eetwaeren alhier dagelijks te merkten, uyt reden der schaersheyd, die men alsdan daer aen bevond, sal komen te cesseren met den 15 der toekomende maend.

Ten selven dage is in de abdije van St Michiels alhier den keus gedaen voor eenen nieuwen abt, in plaetse van wijlen den Eerw^{sten} heere M. De Vos.

Op 1 Meij is den Eerw^sten^ heere Benedictus Neefs, aldaer op 3 April geinstalleert sijnde, geweijd en gemeijtert door den Eerw^sten^ heere Robertus de Bavay, abt van Villers, geassisteert door de Eerw^ste^ heeren Petrus van den Perre, abt van Peeter Pots, en Nicolaus Maras, abt van Grimbergen. Den nieuwen Prelaet staet sittinge te nemen in de vergaederinge der seer Eerw^e^ en Edele heeren Staeten van Brabant, die geopent sal worden 8 deser.

De weth deser stad, op 1 Mey 1776 vernieuwt sijnde, sijn daer aen tot en met 1 Mey van desen jaere 1781 eenige veranderingen gedaen, en is als volgt.

Borgermeesters.

Jon^r^ Joannes August. Van den Cruyce.

Jon^r^ Joannes De Wael.

Schepenen.

Mher Carolus Fred. Van de Werve; hij sterft 27 July 1780, in sijne plaets is gekosen Joan. Jacob. Van de Werve, sijnen soon, die den eed deed op 3 September daernaer.

Jon^r^ Josephus Anton. Meyers.

Mher Cornelius Kannekens.

Jon^r^ Joannes De Wael.

Jon^r^ Joannes Franc. Van Gameren.

Jon^r^ Philippus Herry.

Jon^r^ Josephus Albert. Lunden.

Jon^r^ Jacobus Della Faille.

Jon^r^ Joannes de Labistrate.

Mher Rumoldus Torfs.

Jon^r^ Joan. Car. Van Heurck, heeft sijn ontslag gevraegt en bekomen in 1782, in sijne plaets volgt Jon^r^ Joann. Aloys De Bosschaert.

Jon^r^ Josephus De Broeta.

Jon^r^ Petrus. Franc. Van Schorel; wird tresorier gekosen, in sijne plaets volgt Jon^r^ Norbertus de Parvacques.

Jon^{r} Joannes Baptista Della Faille, heer van Waerloos. swaeger van
Jon^{r} Jacobus Della Faille.
Franciscus Bauduin.
Jon^{r} Joannes Phil. De Hornes de Geldorp.
Jon^{r} Jacobus Jos. Borrekens.
Mr Henricus Jacobus Le Grelle.

Sondag 4 Juny wesende den feestdag van Sinxen, wird alhier eenen algemeynen biddag gehouden, sedert 27 Mey waeren reeds de gebeden der H. Kerke begost, om van den Almogenden regen te versoeken. Den Bisschop deed de Misse, waerin tegenwoordig waeren, het capittel, magistraet enz.; sedert heeft het beginnen te regenen. Sondags daer naer, 11de, wird desen biddag gesloten, en processie van devotie gehouden, in plaets van omgang, waer in sijne Hoogw^{t} wederom officieerde.

Omtrent desen tijd hebben de knegtiens-jongens hun huys, gelegen op de Peerdemerkt, moeten verlaeten, wordende aldus gestelt buiten die loffelijke fondatie, door Joanna van Schoonbeke gedaen, en door soovele godtvrugtige verrijkt, en daer verscheyde treffelijke en geleerde mannen, soo geestelijke als wereldlijke uytgesproten sijn, waervan aldaer nog verscheyde afbeeldsels te sien sijn. Sommige van dese jongens sijn buyten dese stad bij boeren besteed, andere bij geringe borgers alhier om eenig ambacht te leeren. De aelmoesseniers hadden ten jaere 1780 geconcipieert, dit huijs te vernietigen, daervan een paert gevende aen de H. Geestmeesters, dewelke het selve hebben geapprobeert, waerover op 8 November 1780, door den grooten H. Geest eene generaele vergaederinge is gehouden, nogtans, het grootste gedeelte der oude aelmoesseniers, sijnde tegens de destructie van 't gemeld knegtienshuys, aldaer niet willende compareeren, soodat het selve aldaer is doorgedrongen; en mede geresolveert, authorisatie te vraegen aen 't magistraet deser stad, om den selven huijse ten profijte van den

gemeynen armen deser stad te vernietigen, hebben te dien eijnde requeste gepresenteert, en de voors[e] authorisatie bekomen bij apostille daerop gevolgt in dato 5 Januarij lestleden, die luijd als volgt:

'Gehoort het rapport van den voor[en] heere commissaris, (Jon[r] Josephus De Broeta, schepene, daerop bij eerste apostille de dato van 2 December 1780, gecommitteert) mijne heeren authoriseeren de supplianten ten fine als ten dispositiven deser versogt, mits de executie dier geschiede communicato consilio met den heere commissaris in desen, en dat de supplianten niet en sullen vermogen te disponeren over den huyse ten narrativen deser vermeld, als met voorgaende authorisatie van mijne gemelde heeren. Actum 5 Januarij 1781. Onderteekent. C.J.A. Borrekens.'

En alsoo heeft men dit treffelijk etablissement een eijnde sien nemen, tot nadeel van onse stad.

Op Maendag 18 Juny omtrent 3 uren na middag, onder het geluij van alle de klokken, is sijne keyserlijke Majesteyt Josephus II, van het Vlaems-hoofd hier binnen gekomen, onder toejuijgingen van allen het volk. Jon[r] Joan. Aug. Van den Cruysse, borgermeester, en Dheer Norbertus Bom, 2[e] pensionaris, onthaelden hem wegens dese stad; die in sijne opene koets getreden sijnde, bleef regt staen, rijdende na 't Grand Laboureur, op de Meer, alwaer hij 't logement nam. Om 6 uren rede hij met den generael de Persy na de militaire schole, in 't groen gekleed sijnde keerende om 9 uren 's avonds wederom na sijn logement.

Sanderdags 's morgens om 8 uren, gekleed synde in 't wit met roode omslaegen, reed hij na 't kasteel, alwaer het garnisoen de exercitie dede; van daer keerde hij wederom na sijn logement; ten 11 uren gaf hij gehoor aen de princesse van Salm Salm, daernaer aen sijne Doorl. Hoogw[t] onsen Bisschop

en aen den Choordeken der Cathedraele; het magistraet had cok een gehoor van ontrent drij quart uurs; hij nam selfs seer vele requesten aen van alle die se presenteerden; de gehoors eindigden ten 2 uren.

Omtrent 6 uren is sijne K.H. naer de Cathedraelekerk gereden. Andreas Lens, schilder deser stad, ontfing tijding van sig in de Cathedraele te laeten vinden, die hij in sijne koets dede komen; vandaer reden sij na het Oostershuys, besigtigden ook de vlieten in de nieuw stad en keerden ontrent 9 uren 's avonds wederom en Dh^{r} Lens wird begiftigd met eene gouden snuifdoos.

Den 20^{en} *der selve maend* Junij, 's morgens om 5 uren, gaf den Keyser gehoor van afscheyd aen onsen Bisschop, als ook aen den buijten borgermeester, en vertrok om alf 6 langs St Joris poort.

Op den 1sten *July,* omtrent 6 uren 's morgens, wird de tyding gebrogt in de abdije van St Michiels alhier, dat den Eerw^{en} heere Guilielmus Rosa, geboren te Loven, 2 Augusti 1731, benoemt was tot opvolger van wijlen den Eerw^{sten} heere Marcellus De Vos, na geweest te hebben lector, cellier en actuelijk eersten provisor in dese abdije.

Op den 7 der selve maend, 's morgens omtrent 9 uren, is den keyser andermael binnen dese stad gekomen, onder den naem van grave van Falkenstein, vergeselt met den Baron de Persy, en is langs roode poort na Holland vertrokken.

Op 17 July (wesende den dag der huldiging van S.K.K. en A. Majesteijt als Hertog van Brabant en Markgrave des H. Rijks, welke huldiging tot Brussel verrigt wird, door Albertus Casimirus, Hertog van Saxen Tesschen, die de blijde inkomste en alle onse privilegien, in den naem van den keijser

solemnelijk besworen heeft) wird alhier van 12 tot 1 ure 's middags, onder het geluy der groote klok en spelen van den beyaerd, drijmael den salvo geschoten met het kanon, ten dien eynde op de fort van St Michiels bolwerk gestelt, alsook op 't kasteel en op St Laureysfort, wordende 's avonds van 7 tot 8 uren herhaelt.

De weth heeft tot dese huldiginge gecommitteert: Jon^{r} Joan. Van den Cruyse, buyten borgermeester, Jon^{r} Joan. De Wael, binnen borgermeester, Mher Carol. Van de Werve, oudsten schepene in de weth en Jon^{r} Michel van Essen, eersten pensionaris deser stad, om te ontfangen den eede van den keijser als souvereijnen Hertog van Brabant, waer mede sijne Majesteijt bevestigt en besweert d'onderhoudinge van alle d'artiekelen der Blijde Inkomste, en d'additien daerop gevolgt, en voorts alle de privilegien en voorrechten van Brabant.

En voorts soo veel hun als ondersaeten raekt te doen den eede van getrouwheijd en gehoorsaemheijd, de welke goede ondersaeten aen hunnen Hertog schuldig sijn.

Het magistraet dan hebben versogt, dat alle de leden hun souden willen conformeeren aengaende de voors^{e} huldiginge, aen de resolutie van de twee eerste staeten, de dato van 8 Mey, en aen de resolutie van 't magistraet, gedateert 25 ditto, verklaerende daertoe hun te conformeeren aen de deputatie van de vier heeren der magistraet, benoemt in hunne voors^{e} resolutie van 25 Mey.

En hebben hunne speciale commissie en procuratie daertoe verleent en sig geconfirmeert aen de voors^{e} deputatie der vier heeren, in dato van 30 Mey 1781.

Op 22 Augusti wird van stadswegen het vueren wederom verboden, ter gelegenheijd van het arriveeren van hunne koninglijke hoogheden, de Artshertoginne Maria Christina en den Hertog Albertus, Casimirus van Saxen Tesschen, gouverneur generael der Nederlanden.

Op 23 der selve maend, savonds om 9 uren, arriveerde de voornoemde koninglijke Hoogheden, nemende hun logement in ‘Grand Laboureur’ op de Meer; wirden onthaeld door Jon[r] Jean. Van den Cruyce, buyten Burgemeester.

Sanderdags na middag heeft het magistraet hunne K.H. gecomplimenteert; den Eerw. heere Choordeken en eenige canoniken der Cathedraele onthaelden hun smorgens aen de deur der kerk, langs de suijdsijde, hun leijdende na het choor, alwaer de knielbanken, kostelijk overspreyd, waeren gestelt, en hoorden aldaer de Misse, die gecelebreert wird door onsen Bisschop, geassisteert door den Artsdiaken en Artspriester, Daernaer, het merkweerdigste besigtigt hebbende, hebben sig ingeschreven in den boek van 't Broederschap van het H. Sacrament; hunne K.H. hebben voorts de have en buijten vischmerkt besigtigt; nemende den maeltyd bij onsen Bisschop, alwaer sij omtrent een ure het capittel der Cathedraele ontfingen, korts daer naer reden sij na de accademie der teekenkonst en schilderkamer boven deser stadsborse, van daer nae de diamantslijperskamer, in de korte Clarastraet, en naer de redente.

Den 25 Augusti, 's morgens hebben sij de exercitie in 't vuer op't kasteel gesien, hebbende ook het besonderste gesien in de parochiale en cloosterlijke kerken, ook bij particulieren enz.

Den 26 der selve maend 's morgens om 8 uren, vaerden sij over nae 't Vlaems hoofd, met eene plijt, overspreijd met tapijten, vergeselt sijnde door onsen Bisschop, de 2 borgermeesters en den pensionaris en eenige andere, en sijn vandaer voorts gereden na St Nicolaes.

Donderdag 6 September wird den Eerw[sten] heere Guilielmus Rosa, geinstalleert als abt van St Michiels alhier, en op Sondag der selve maend gemeijtert in het choor der kerk van die abdije

door Sijne Doorl. Hoogw^{t} J.I.J. Wellens, Bisschop deser stad, geassisteert door de seer Eerw^{e} heeren Artsdiaken en Artspriester, ten bijwesen en ter assistentie der Eerw^{ste} heeren Godefridus Hermans, abt van Tongerloo, en..... abt van Everbode. Savonds was den toren en kerkplijn met seer veele brandende lanteernen verligt; op de kerkplijn, tegens de kerk, sag men sijnen naem in brandende lampkens, in 't midden van dese plaets stond eenen triumphstaek met syn wapen verciert. Daer wirden veele vreugden bedreven op dese twee dagen, te weten Donderdags en Sondags.

Sondags 23 September heeft de processie van de sweetende siekte, langs den gewonen tour niet gegaen maer langs de kerk, ter oorsaeke van 't weder.

Op den 1 October wird alhier van stadswegen geordonneert alsoo er geene vaste ure en was gestelt, tot het koopen en verkoopen van het vlas, dat de Vlasmerkt alhier sal beginnen op de volgende uren, te weten van den eersten April tot den laetsten September 's morgens ten 6 uren, en van den eersten October tot den laesten Meert 's morgens ten acht uren, met den klokslag op den toren der Cathedraele kerk deser stad, van welken klokslag den pagter teeken sal moeten geven door het klinken van eene belle, verbiedende op f 11 - voor dit teeken eenig vlas te koopen of te verkoopen, moetende dit sijnen ingang nemen met den 15^{en} der loopende maend October.

Op 26 October wird alhier gepubliceert het edict van den keyser van 11 ditto, van de wilde varkens te vernietigen of in parken op te sluijten.

Bij depeche van 't gouvernement van *12 November,* is aen het magistraet deser stad bekent gemaekt, dat aen de protestanten word toegelaten, eene liberteyt van religie, van kerken te

bouwen waer sij begeeren, wordende daerbij gerechtigt om goederen te besitten, om het incolât te bekomen, ofte om het borgerschap, meesterschap, accademische weerdigheden en civiele bedieningen te geraeken. Door dit edict van tolerantie in de Staeten van den keyser ingevoert, en na de departementen van dese Nederlanden en elders gesonden, wirden onse godvrugtige en welpeysende inwoonders in de uijterste verschrikkinge gedompelt, denkt eens hoe gevoelig het moet wesen, voor ons die den waeren Godsdienst beleyden, wat ongelukkig voorteeken voor onse naekomelingen, wat vreeselijken slag voor eenen vader des huysgesins, die den welstand van sijne naekomelingen ter herten heeft! Wat schrik sullen wij dan niet hebben, wanneer onse jonkheijd sig begeven sal tot die konstscholen, alwaer eenen ketterschen leeraer, onder den honing van eene vloeyende welsprekentheyd, het vergift van sijne verderffelijke leering mengelt; wat vreesaenjaegend verschiet, rechters te sien in de raeden, in de magistraeten, aen het hoofd der stadsregeering, die vonnissen, die waeken over de seden, noodsaekelijk vastgekleeft aen eenen intoleranten godsdienst. Ons magistraet dese en andere redens in aendagt genomen hebbende, hebben hier tegen aen den keyser een representatie gedaen, gedateerd 20 November 1781, waerin sij betoonen de schrikkelijke gevolgen die het ongetwijffelt soude mede slijpen, hopende dat sijne majesteyt de uijtvoering daer van sal schorsen.

Op den feestdag der H. Barbara, *4 December,* sijn tot aelmoesseniers gekosen-

Den 22 der selve maend is den spijker der graenen voor de chijnsen alhier omgestelt als volgt; te weten: terwe per veertel f 4,19; rogge f 3,9 2/3; evene f 4,8; evit f 1,14; gerst f 2,18; haver f 2,10; boekwey f 2,8; witte boonen f 7,5; erwten f 6,10; peerde boonen f 3,5; saet f 6,10; sparie saed f 3,5.

Men sag in 't ligt een edict van den keyser, raekende de dispensatien van houwelijken, gegeven tot Brussel 5 December 1781, waerbij verboden word aen een ieder sonder onderscheyd, dewelke hun sullen bevinden in 't geval van eenige dispensatie op 't stuk van 't beletsel van houwelijken noodig te hebben, hun daer door te addresseeren, ofte hun recours te nemen 't sij aen 't Hof van Roomen, aen de Nonciature, ofte waer het soude mogen sijn, elders als aen hunnen eygen Bisschop of diocesaen, op pene van 1000 guldens; verklaerende nul en sonder weerde de dispensaties de welke op eene andere maniere souden verworven sijn. Verbiedende aen de pastoors op pene van berooft te worden van 't innekomen van hunne beneficien ofte officien, iemand te trouwen of toe te laten te trouwen op eene andere dispensatie als van den ordinaris.

Ook sag men een edict over de onafhankelijkheijd van de religieuse orders in de Nederlanden van alle vremde overheijd, gegeven te Brussel den 28 November 1781, bestaende wel in de geestelijke gemeijnten, cloosters en de conventen, sonder onderscheyd van 't een of van 't ander geslagt, van wat order het sij, gelegen in de Nederlandsche provincien, ontslaet van de afhankelykheyd van hunne generaels of andere vremde of afgelege geestelijke overste, voorgevende dat dit veroorsaekt, ongevallen en misbruijken, en dat het kan gevolgen voortsbrengen, dewelke gevaerlijk en nadeelig souden sijn aen den Staet.

1782.

In dese maend January, wirden in verscheyde vrouwecloosters binnen dese stad, door het aenraeden en versoek van onsen Bisschop, J.F.J. Wellens, openbaere scholen begost, om de arme kinderen te leeren lesen, schrijven, breyen enz.

Hij hadde dit geraeden, alsoo de spraek ging van de cloosters te vernietigen, om hierdoor een middel te soeken tot hunne behoudenisse. De schole bij de Capucineressen wird op 3 deser maend Januarij geopent, in 't 3de Order, op 3 Februarij, bij de Annuntiaten ook op dien tijd, en wird met grooten iever en vlijt agtervolgt.

Op 1 Februarij wird in 't collegie door de weth alhier geresolveert het decreet van hunne K.H., de dato van 19 Januarij lest, bekent te maeken, inhoudende dat de maskerade mogten toegelaten worden gedurende de drij vastenavonddagen, met waarschouwing van in geender maniere de voorseyde permissie te misbruyken.

Op 2 April begosten de Italianen, die nu al verscheijde kerken, soo binnen dese stad, als in de andere steden deser Nederlanden en elders, gewit hadden, waer van sij eene besondere maniere hadden, den ouden kalk of witsel van de mueren in de Cathedraele kerke van O.L. Vrouwe, binnen dese stad, af te krabben, om die ook opnieuw te witten, waerdoor men bevond, dat dese kerk eertijds met verscheijde couleuren had beschildert geweest: aen de vunte onder den toren, waren de mueren rood met schepen opgeschildert; langs d'ander sijde, onder den kleijnen toren sag men ook verscheijde dingen als, tegen den muer na de straet, de figuur van den H. Sebastiaen; voorder, aen 't inkomen der capel van den armen, waeren verscheijde lammekens en vergulde ciraden; boven den predikstoel, in het welfsel, sag men eenige vergulde sterren; boven het gestoelte der kerkmeesters, op den muur tegens het epitaphium van Ambrosius Capello, Bisschop deser stad, sijnde nevens de capel van den armen, was eene kruysdraeginge geschildert, waer onder eenige oude letters op eenen brieve, niet wel leesbaer; boven den autaer van den jongen handboge, waeren bogen en pijlen met de wapen van Jerusalem en andere cira-

den; boven den autaer van de meersche, sag men ook verscheijde ciraden met schaeltiens; boven dien van den bakkers sag men ook verscheyde gereedschappen als oven, paelen kruyswaerts met brooden op; in den kleynen beuk daer nevens, ontrent Venerabel capel, waeren ook verscheijde ciraeden en figuren als de beelden van St Catharina en St Barbara; in de capelle van 't H. Sacrament was het welfsel vol ciraden en figuren geschildert en verguld; en ook op sommige plaetsen van den muer; in Onse L. Vrouwe capelle was het welfsel ook vol ciraeden en tegens den muer sag men verscheyde wapens en pyltiens; in den beuk voor dese capelle, nevens den autaer der timmerlieden of witwerkers, waeren ook ciraeden in 't welfsel geschildert, alsook in verscheyde capellen van den omgang. Gedurende dat dese kerk gewit wird, wirden de epitaphia gekuyscht, alsook den autaer in het choor en de gestoelten, de tomben der Bisschoppen en de wapens der ridders van 't Gulden Vlies, staende boven de gestoelten aldaer. De Bisschoppen op die tombens liggende, uytgenomen Ambrosius Capello, van marmer gemaekt door A. Quellien, en de figuren aen 't oxael, wirden gewit met lijmverve, het gene seer leelijk was, maer wirden op 28 Mey, door order collegiael, wederom afgewassen. Voorts wirden de andere autaeren, alsook de beelden der apostels in den beuk, de andere figuren en de portaelen gekuyst, sommige epitaphia vernieuwt. De kerk wird geschuert, de lijkblasoenen wirden daer uytgelaeten; men hadde nogtans van intentie geweest de selve aldaer wederom te plaetsen op op eene andere plaetse, dog is niet geschied, soo dat er niet één blasoen meer te vinden is in dese kerk.

Op 19 April sijn alhier binnen dese stad geweest, sijne Eminentie den Cardinael Joannes Henricus van Franckenberg en van Schellendorff, Artsbisschop van Mechelen, sijne excellentie den heere Ignatius Busca, Artsbisschop van Emessa, Nuntius van den Paus aen 't hof van Brussel, sijne Hoogw

Felix Jos. Hub. Wavrans, Bisschop van Ipre en den Eerw^sten heere Robertus Delesenne, abt van St Martin tot Doornik, komende van Mechelen, nemende het noenmael bij onsen Bisschop, en vertrokken na middag om 5 uren, na de Cathedraele kerke en de militaire schole besigtigt te hebben.

Op 22 der selve maend is alhier gepubliceert de verklaeringe van den keyser, raekende de invloeijinge en de oeffeninge van de Bisschoppelijke overheijd op de geestelijke ordens binnen de Nederlanden van den 3^en April 1872.

Ten selven dage, *22 April* en gister is voorbij dese stad gemarcheert na Bergen op Soom en Breda, het detachement voetvolk, in dienst van de Staeten der vereenigde Provincien, het welk was agter gebleven in Namen, sijnde nu alle de barriersteden en kasteel ontruymt. Op 22 Meert lest, was eene verdeelinge voorbij dese stad gemarcheert, op 23 Meert is een tweede bataillon der hollandsche troupen, Namen ook ontruijmende (welke ontruyminge op 18 Meert begost was) ook voorbij dese stad getrokken, na Stabroeck, om 't ander van het regiment van Leeuwen op te volgen na Bergen op Soom, waerdoor sullen ontruymt wesen alle forte en steden in de Oostenrijksche Nederlanden, die door het Tractaet van Barrieren, binnen dese stad Antwerpen gesloten op 15 November 1715, en door 't reglement ter uijtvoering van 't selve gemaekt in den Haege 1718, waeren toebetrouwt geweest aen de trouppen van de staeten generael der vereenigde Provincien.

De fortificatien van bijna alle de steden deser Nederlanden waeren sedert het begin van desen jaere geslegt, waeren te Santvliet reeds besig, dese waeren rondom die plaets gemaekt, in 't jaer 1622, door den Markgrave Ambrosius Spinola, om de stad Bergen op Soom nouwer aen te sluijten en het land te beschermen tegens de vijandlijke afloopingen.

De buytewerken der stad Lier wirden ook geslegt. Dese wirden in of ontrent het jaer 1638 opgemaekt voor den dienst

des konings van Spagnie, gedurende de Nederlandsche Beroerten.

De boomen staende op de forten de Perel en Austruweel, waeren alreeds op 28 Februarij en 2 Meert lestleden verkogt; op 6 deser maend April waeren alle de boomen op fort St Philips ook publiek verkogt, soo dat dese forten ook in 't kort hunne sterkten sullen verliesen.

Op 23 der selve maend April smorgens, is 't garnisoen uyt het kasteel vertrokken en na middag is er wederom een ander ingekomen van Dendermonde.

Op 14 Mey savonds omtrent alf 7 uren, wird den voorslag op den toren der Cathedraele, binnen dese stad, opgehouden, omdat het belfort van den grooten beyaerd geheel moest hermaekt worden, want hadde sedert eenigen tijd al gedreygt in te storten. Sommige klokken waeren alreeds onderschoort. Gedurende men hier aen werkte sloeg de ure op de groote klok, genaemt Carolus.

Omtrent desen tijd wirden, de Mee- en Mestkayen ook hermaekt, besonder de eerste die lang in slegten staet hadde geweest.

In de maend Juny wird het kruys in de schrijnwerkerstraet, tegens de ruye staende, vernieuwt en den muer nieuw gemetselt.

Op bevel van den keyser is door de fiscaelen ofte hunne gesubstitueerden, aen verscheijde cloosters in dese provincie van Brabant bevolen bij provisie geene cloosterlijke belofte te laeten doen, synde aen de selve ook belast van te maeken eenen behoorlijken staet van goederen van de selve cloosters, alsmede de leijsten der naemen, qualiteijten en het getal der religieusen; allen hetwelk binnen dese stad verrigt wird in de maend Mey in de volgende cloosters te weten: Norbertineressen, St Annen

Dael, geseijt de Luythaeghen, Ternonnen, geseyt Victorinnen, Spaensche Carmelietessen, O.L.V. Presentatie, geseyt Oostmallen, Capucieneressen, Annutiaten, St Josephs Nasareth, geseijt Spinters, Predikheerinnen en Witsusters; en buyten dese stad, in 't Cloosters der Brigitinnen, tot Hoboken. Een ieder stond verbaasd over dese nieuwigheijd van doen, of begon men te vreesen voor de vernietinge der cloosters?

Saterdag 13 July om alf 12 uren voor middag, sijn hier binnen gereden, hunne K.H. Maria Christina en Albert Casimir, hertog van Saxen Tesschen, met den soon van de 't Sarinne van Rusland, en de sijne egtgenote, rijsende onder den naem van grave en gravinne van het Noorden, reden na de abdije van St Michiels, alwaer het noenmael wird opgedient voor 18 persoonen. Sagen dan agtervolgens de Cathedraele en andere kerken, alsook de schilderskamer en eenige huysen van particulieren, de have en andere merkwaerdigheden tot 's avonds toe, alswanneer onse gouverneur generael hun avondmael en nagtrust gingen nemen in de voors^{e} abdije. Den grave en gravinne van het Noorden logeerden in Grand Laboureur op de Meer. Sanderdags vervoegden sig onse gouverneurs in 't voors^{e} Laboureur, nemende daer het afscheyd, gelijk ook onsen Bisschop en eersten borgermeester, en vertrokken om alf 7 smorgens, om 's avonds nog in 's-Gravenhage te sijn.

In de selve maend July is den toren der Eerw^{e} Paters Predikheeren seer gerepareert.

Den 23 Augusti is hier binnen gekomen den heere Cardinael Artsbisschop van Mechelen, vergeselt sijnde door den Nuntius van den Paus aen 't hof van Brussel Ignatius Busca, Artsbisschop van Emesse, den Nuntius in Switserland, den heer Brabeeck van Hildeshem, Domheer van Munster, den heer Grave de Forres Grande van Spagnie, als ook de twee

susters van den Artsbisschop van Mechelen en de vrouwen van Arberg Neuchatel en Berghe de Trips, alle vier canonikeressen tot Nivelle; namen alle de maeltyd bij onsen Bisschop Wellens, en sagen het merkweerdigste in de Cathedraele en in andere kerken, eenige cabinetten, sijn ontrent den avond wedergekeert na Mechelen.

Den 29 der selve maend sijn de oude kasernen, te weten, twee vleugels, den eenen genoemt St Peeter en den anderen St Cecilia, staende beijde nevens malkanderen op den slinken kant ofte oostsijde van het kasteel deser stad, voorbij de kerke, aldaer publiek verkogt, met deuren, vensters, met schaliën bedekt, met houtwerk, yser, lood enz., immers sooals de selve aldaer geheel sijnde, en door de koopers opgebroken te worden, alles ingevolge de conditien aldaer voorgelesen.

Den 6 October 's avonds om alf 9 sijn de gouverneurs generael, komende van Brussel, vergeselt van mevrouw Maria Cunegindis van Saxen, koninklijke princesse van Polen en Lithauwen, princesse abdijesse van Thorn en Esschen, met haeren grootmeester en grootmeesteresse, alsook den grave van Kemph, lieutenant generael in dienst van den keyser en kamerheer; namen het logement in de abdije van St Michiels; sagen sanderdags het merkweerdigste binnen dese stad, nemende den maeltyd in de gemelde abdije, alwaer sij onsen Bisschop en buijten borgermeestere genoodigt hadden; sijn om 2 uren namiddag met hun gevolg wedergekeert na Brussel.

In dese maend October verlieten, ingevolge de bevelen, de soldaeten, de corps de gardes buijten deser stadspoorten, uytgenomen op de werf, alwaer de soldaetenwagt in voege bleef.

De valbruggen buyten de poorten wirden 's avonds ook niet meer opgetrokken, de barriers daer ontrent voor desen gesloten

wordende, alsook de palissadens, daer bijstaende, wirden weggedaen, soo dat men konde tot voor de poorte komen.

Op desen tijd wird het kruijs, staende te midden der Faconsplijn, en dreygende te vallen, van daer weggedaen, laeten alleenlijk den voet van blauwen steen aldaer ter plaetse.

Dit kruys is aldaer gesteld ten jaere 1638. Het beeld van onsen Heere daer aen hangende, is gemaekt door den vermaerden beeldhouwer Arn. Quillins.

Den 21 der selve maend October wird den drijhoek, staende over de Lange Gasthuysstraet, ontrent de Korte- en Huydevettersstraeten, afgebroken met de pompe, en den borneput toegeleijd met eene steen. Het hadde eertijds sonder twijfel eenen borneput geweest, want den haek, daer de katrol aengehangen heeft, sag men nog in 't welfsel. Dit gebouw was verciert met drij pilaeren waerop eene cornisse was, en hooger het beeld van O.L. Vrouwe, waervoor dagelijks alle avonden drij lanteernen branden, welk beeld, benevens den gemelden drijhoek, ten tijd der processien, schoon verciert was. Als nu is er eene nieuwe pompe gestelt, tegens den muer der huysinge van Sr Hubens, Mr Pingieter, op den hoek der Korte Gasthuysstraet tegenover de Lange Gasthuysstraet, boven welke pompe het voors^{e} beeld is gesteld en waer voore des savonds ligt word gebrand in twee lantaernen.

Op 22 November wirden de stellingen gemaekt in St Joriskerk, in venerabel capelle aldaer, om een nieuw welfsel te maeken en het oud welfsel af te breken, hetwelk van hout was en met figuren beschildert. De kerkmeesters waeren van intentie wederom een houte te doen maeken en dit te laeten leemplakken, denkende dat de fondamenten geen steenen welfsel souden kunnen draegen, maer de selve gevisiteert wordende, wirde sterk genoeg bevonden, mits daer nog eene freijte tegen

te metsen, en hebben ten dien eynde request gepresenteert aen het magistraet, hetgene hun is toegelaeten.

Op den 3 December, namiddag om 4 uren, wird alhier te puye gepubliceert de ordonnantie van den keyser van den eersten December 1782, raekende de bestieringe van de kamer van den Armen der stad Antwerpen. Inhoudende onder andere dat de Aelmoesseniers en H. Geestmeesters, in alles immediatelijk onderworpen synde aen de jurisdictie en het gesag van het magistraet, gehouden sijn hun te conformeeren aen de bevelen hun door het selve gegeven, en alnog te geven, mitsgaeders in 't aenkomen van hunne bedieninge te sweeren dat sij hunne fonctie van aelmoesseniers of H. Geestmeesters, wel en getrouwelijk sullen bedienen, en onderhouden de reglementen, placcaerten en ordonnantien, soo van den keyser als van het magistraet, op 't point van hunnen dienst reeds gemaekt en te maeken.

Sanderdags wirden de nieuwe aelmoesseniers gekosen, te weten: Mher Joannes Baptista grave de Baillet en Jon^{r} Joan. Bapta Van Delft, die den eed hebben gedaen, maer nogtans onder protest.

Op 21 der selve maend is den spijker voor de chijnsen alhier omgestelt, te weten: terwe de veertel f 5,3 2/3; rogge f 3,10 1/3; boekwey f 3, -; haver f 2,19; gerst f 3,18; evene f 4,10; evit f 2,7; witte boonen f 8, -; erweten f 7,5; peerdeboonen f 3,15; sloorsaet f 7, -; spariesaed f 3,15.

Op het lest van dese maend December is alhier uijtroep gehouden in de militaire school (eertijds professiehuys der gewesen Jesuiten) van bedden, wolle matrassen, sargien, koper en tin, musikaele instrumenten enz. Dese schole was onlangs alhier te niet gedaen, de soldaetejongens waeren sedert 17 October lest alreeds vertrokken, ende officierskinderen waeren hun

in dese maend gevolgt, aldus is de selve geeijndigt, die alhier begost was ten jaere 1776, gelijk ik alsdan hebbe geseijt.

1783.

Op den 8 January is alhier gepubliceert de ordonnantie van den keijser in dato 12 December 1782, raekende eenige voorwerpen der seepolicije.

Den 16 der selve maend 's avonds, arriveerden alhier in hun hotel, op den hoek der Pomp- en Kerkstraet, tegenover St Andrieskerke, hunne Serenissime Hogheden Constantius Alexander Jos. Joan. Nepomucemus, regeerende prince van Salm Salm, hertog van Hoogstraeten, ridder van het keurvorstelijk order van den H. Hubertus; en Victoria Felicitas, geboren princes van Löwenstein Werthem, hebbende den 31 December 1782 den houwelijkschen segen ontfangen op het kasteel van Pitlingen in Duits-Lorreynen, door Guilielmus Florent, van de prinsen van Salm Salm, Bisschop van Doornik; sij waeren vergeselt van haere Seren. Hooght de princesse Douairière van Salm Salm, gebore van de landgraven van Hesse-Ringsveld-Rothenburg; ontfangende den volgenden dag de complimenten van den adel.

Op 28 Januarij wird van stadswegen verboden van met eenige loterijen, rafelberdekens, terlingspelen, hoegenaemt ergens binnen de stad voor te staen ofte te laeten spelen op pene van confiscatie van de selve; mitsgaeders het geld en de toebehoorten dier, en bovendien dadelijk te worden geapprehendeert en voor ses weken te water en te brood gestelt op het tuchthuys deser stad, sonder mindernisse der penen bij de Maj^{ts} placcaerten, tegens de tuchtspeelders gestatueert.

Op 21 Februarij wird den bouw van het professiehuijs der gewesen Jesuiten met de sodaliteijt, lest gebruijkt geweest hebbende voor de militaire schole, openbaer geroepen en te koope gestelt, aldaer ter plaetse door den gesworen roeper Joan. van Lemens, waervoor in het geheel geboden is de somme van 41,000 guldens, maer alsoo het hun te weynig was, is opgehouden.

In de maend Meert wird ontrent het Hessenhuys, binnen dese stad, op het soogenaemt plijntien aldaer, eenen seer grooten en ruijmere bouw gestelt, om te dienen voor een manegie om te peerd te leeren rijden, den selven bouw wird bekostigt door eenige liefhebbers onder malkander.

Op den 14 April is alhier ten puije van 't stadhuijs afgecondigt het edict van den keyser, raekende de vernietinge van verscheijde onnoodige cloosters in de Nederlanden, gegeven den 17 Meert 1783. Bij dit edict, te lang om hier bij te voegen, word gesegt onder andere, van een deel der inkomsten van de goederen der reguliere geestelijkheijd, te besteden tot een nuttiger en gewigtiger gebruijk, als hetgene 't welk men tot nu daer aen heeft gemaekt. Daerbij word onder andere besloten, in de Nederlanden op te regten een kasse, onder den naem van religie-kasse in de welke de inkomsten van de klooster, dewelke sullen vernietigt worden, sullen gestort worden, om gebruijkt te worden tot betaelinge der pensioenen. Over dit edict waeren alle welpeysenden verwondert, en leijde tot groote opspraeke, want men kende geene onnoodige kloosters.

Op den 25 der selve maend April, wird den bouw of klooster der gewesen Jesuiten met de sodaliteyt, andermael te koop geveylt, verdeijlt sijnde in 4 deelen af te koopen te weten: het professiehuijs, uijtmaekende drij deelen, waer van kooper geworden is Jon^{r} Della Faille de Lover-

ghem, voor de somme van	f 22.000
de sodaliteijt, wesende het vierde deel ofte koop, is gekogt door den timmerman Moons voor	f 3.500
Saemen	f 25,500

Bovendien wirden de volgende goederen, aen de Jesuiten gecompeteert hebbende, mede publiek verkogt, te weten:

het hof, huijsinge, capel en plantagien, liggende rondom in syne waters, eertyds genaemt Bisschoppen Hof, en nu om de voors[e] capelle; Marienborg[(1)] gelegen buijten deser stads

(1) Dese capelle is opgeregt ten jaere 1649 door de sorg en iever van de Paters van de societeijt en toegeweijd aen de H. Moeder Godts Maria. In dese capelle plagt men eertijds, des Sondags na 't eijndigen der vroegmisse, die ten 8 uren begost, de parochiemisse in de Markgraveleije alsdan geeijndigt sijnde, catechismus voor te jonkheijd te geven. Sondags naer O.L. Vrouwe visitatie, wird aldaer tegen den noen naer 't eyndigen der Misse, processie gehouden met het Alderheyligste, waerin het beeld van de H. Maegd en Moeder Godts Maria, patronesse deser capelle, door vier meyskens wird omgedraegen, voorgegaen wordende, door 2 andere met stroijsel, de flambeeuwen wirden gedraegen door de convictores, ten bijwesen van verscheijde Paters, onder het losbranden der bussen van de jonkheyd. Na middag geschiede het lof met Benedictie; op dien dag wird de capelle seer besogt ter oorsacke van den aflaet aldaer te verdienen.
En als 't gebeurde dat de Kielsche Kermis, synde Sondags na den feestdag der H.H. Apostelen Petrus en Paulus, op den voors[en] dag viel, dan gingen beijde processien van d'eene naer d'andere capelle. Doch dit alles is al ettelijke jaeren agtergebleven.
Eindelijk, naer de vernietinge der societeyt, binnen dese stad ten uijtvoer gebragt op 20 September 1773, wird het voors[e] hof met dese capelle op 25 April 1783, als voorseijt openbaer, te koop gestelt en gekogt ten behoeve van Dher Jacques van Cantfort, inwoonder deser stad voor de gemelde somme van 6300 guldens wisselgeld, die daer in gegoeijt en geerft is bij brieve van 't Octroy van den keijser van 14 Mey daer naer. Hebbende aen het selve groote veranderingen gedaen.

Kroonenborgpoort te Beerschot, onder de heerlijkheijd van van den Kiele, groot ontrent een bunder, wesende het buijtengoed ofte speelhof van het convict der gemelde societeyt, van welk hof en toebehoorten kooper gebleven is: Antoni De Maf, Mr Metser, ten behoeve van Dh^{r} Jacq^{s} Van Cantfort.

voor de somme van	f 6300.
Item eene huysinge voortyds, twee huysen geweest hebbende, gestaen en gelegen in de korte Nieuwstraet, genoemt den Arent en den Keyser, nevens den uijtgang van het voors^{e} professie huys, gekogt door Mher De Boeck voor	f 2500.
Item alnog een huys genaemt de Klijne Poort, gestaen in de Wyngaerdstraet, tegens de sodaliteijt, eertijds de drukkerije voor de werken van dese paters geweest hebbende, is gekogt door Mher. Van Neraux	f 1710.

De geheele somme van dese panden beliep f 36010. - en eerste reijse, als 't voors^{e} klooster geroepen wird, wird daer alleen voor geboden 41,000 guldens.

De koopers moesten ingevolge de conditiën, berustende onder den Notaris J.N. Franck alhier, sekeren tijd wagten om te weten ofte voors^{e} koopen geagreeert wirden.

Het voors^{e} hof en de twee huysen sijn aen de koopers gelevert.

Op Woensdag 26 April, quaemen de commissarissen in het klooster der Cathuijsers in St Rochusstraet, en eenige dagen later in degene van de Spaansche Carmelietessen, op den Rogier, van O.L. Vr. ter Sieken, in de Lepelstraet, der Norbertineressen op de Duyvemerkt, van 't Derde order in de Lange Gasthuijsstraet en van de Predikheerinnen bij het Clapdorp; welke ses kloosters, ingevolge het edict van 17 Meert lest, vernietigd wirden; in de selve wird gesteld eenen persoon als econome die het geld uijt gaf en, met een woord, hun regeert, siet hier een extrait, luijdende aldus:

‘Extrait uijt de instructien der commissarissen van Sijne

Maj^{t}, belast met de uijtvoeringe van sijne orders in de respective kloosters, de welke worden gesupprimeert in de Nederlanden.

De commissarissen sullen aen de lidmaeten van die kloosters te kennen geven, dat opsigtelijk tot hunnen toekomenden staet, Sijne Maj^{t} hun de liberteijt laet van te kiesen het een ofte het ander van de besluijten hier naer volgende, te weten:

Voor de mans.

1° Degene de welke hun sullen willen begeven in de kloosters van hun order, gelegen buijten de staeten van Sijne Maj^{t}, sullen daertoe de noodige permissie bekomen en selfs een reijsgeld, hetwelk sal geproportionneert sijn aen de afgelegentheijd der plaetsen, maer sij sullen geen pensioen hebben.

2° Degene dewelke hun in religie sullen willen begeven in eenig klooster van een ander order in wesen sijnde in dese landen, sullen hebben een jaerlijks secours van twee hondert en thien guldens Brabants courant geld, hetwelk sal worden verhoogt tot vier hondert en twintig, voor de religieusen dewelke hun sullen begeven in een couvent ofte ander huys, alwaer men sig besig houdt met de onderwijsinge der jonkheijd en welke hun aldaer tot die nuttige besigheijd sullen opdraegen.

3° Degene dewelke weirelijke priesters sullen worden, sullen hebben een pensioen van vier hondert en twintig gulden, in gevalle sij niet en sijn gekomen tot den ouderdom van sestig jaeren, en sestig guldens meer 's jaers, ingevalle sij dien ouderdom hebben gepasseert, ofte alswanneer sij den selven sullen hebben bereijkt.

4° Degene dewelke sullen begeeren Godt te dienen in ruste en in volle afscheydinge van de weireld, sullen mogen continueren te volgen sonder dwang de regels van hun instituet, maer in dit gevalle, sullen sij voor hunne toekomen-

de woonplaetsen moeten kiesen, een klooster van een ander order, aen 't welk men regulierelijk sal betalen het pensioen van f 210 's jaers voor hun onderhoud.

5° Indien er religieusen sijn van eenen soo hoogen ouderdom, ofte soodaenig gebrekkelijk, dat men deselve om die reden niet en soude willen aennemen in andere kloosters, ofte bij hunne bloedverwanten, ofte personen van hun kennisse, men sal deselve, is 't dat sij kunnen getransporteert worden, te saemn plaetsen in een van de vernietigde kloosters, om aldaer met hun pensioenen te leven; maer indien er sijn dewelke soodanig door ouderdom of gebrekkelijkheden souden overvallen sijn, dat het niet mogelijk soude sijn van hun te transporteeren, sonder hun leven in perijkel te stellen, men sal hun in dit geval gerust laeten in het klooster alwaer sij hun bevinden.

Ende wat aengaet de religieusen der vrouwe kloosters.

1° Degene dewelke sullen willen overgaen in een klooster van hun order in een vremd land, sullen ten dien eijnde de permissie verkrijgen om sig te verplaetsen, met behoorlijk reijsgeld, maer sij sullen geen pensioen hebben.

2° Degene dewelke als religieusen sullen willen gaen in een klooster van een ander order, hetwelk niet vernietigt en is in dese landen, sullen ten dien eynde hebben een jaerlijks secours van twee hondert thien guldens, hetwelk sal worden verhoogt tot twee hondert tagtig voor degene dewelke sullen willen gaen in kloosters van gasthuijsnonnen.

3° Degene dewelke sullen wederkeeren in de weireld sullen hebben een pensioen van drij hondert guldens 's jaers, is 't dat sij geen sistig jaeren en hebben, en drij hondert vijftig guldens, indien sij dien ouderdom hebben bereijkt, ofte alswanneer sij tot den selven sullen komen.

4° Degene dewelke geenen van die drij voorstellen willen kiesen, sullen te saemen mogen woonen in het een ofte het ander van de gesupprimeerde kloosters, het welk hun in dit

geval ten dien eijnde sal worden aengewesen, om aldaer gesaementlijk te leven onder eenen regel hun met kennisse en toestemminge van het gouvernement voor te schrijven door den Bisschop diocesaen, den welken voor de selve, met goedkeuring van 't gouvernement sal aenstellen eenen geestelijken oversten, gelijk ook sal gebeuren voor de sieke en de seer oude religieusen, de welke sullen verblijven in de gesupprimeerde manskloosters, om op de onderhoudinge der dicipline te waeken en op het gedrag van de persoonen te letten, en aen sulken oversten sal worden aengewesen een jaerlijks tractement van acht hondert viertig guldens.

Wat aengaet de leeke-broeders, hun pensioen sal sijn van twee hondert thien guldens, met eene jaerlijksche vermeerderinge van sestig guldens voor die dewelke sullen hebben bereijkt den ouderdom van sestig jaeren.

Het pensioen van de leeke-susters sal sijn van twee hondert guldens sjaers, en men sal er dertig guldens bijvoegen, voor degene dewelken sullen sijn gekomen tot den ouderdom van sestig jaeren, als wanneer sij in de weireld sullen wederkomen, ofte dewelke daernaer den selven ouderdom sullen bereijken.

De novitien, gelijk ook degene van beijde de geslagten dewelke, alhoewel hun noviciaet geeijndigt hebbende, nogtans hunne professie niet en hebben gedaen, sullen weggesonden worden, sij sullen hebben een reijsgeld van twee hondert thien guldens eens, en daer sal hun worden bepaelt eenen termijn om sig te retireeren.

Het pensioen van de overste, de welke onafsettelijk sijn, ofte advitam, is bepaelt als volgt; te weten voor de mans, op sevenhondert guldens, is 't dat sij den ouderdom van sestig jaeren niet en hebben bereijkt; en hondert guldens meer, is 't dat sij dien ouderdom hebben gepasseert ofte alswanneer sij tot dien selven sullen komen. En voor de voor de vrouwen, tot de somme van vier hondert twintig

guldens, is 't dat sij geen sestig jaer en hebben, met eene vermeerderinge van sestig guldens, is 't dat sij reeds dien ouderdom hebben ofte wanneer sij tot dien selven sullen komen.

Aen iedere gepensionneerde religieus van beijde de geslagten, sal verleent worden, om sig van het noodsaekelijke te voorsien, tot den vervaldag van den eersten trimester van hun pensioen, een gratificatie van hondert guldens en eene volle en betaemelijke kleedinge.

De lijfrenten dewelke eenige der voors^{e} persoonen alreeds besitten, ofte degene dewelke sij daer naer sullen konnen verkrijgen, sullen voor eene helligt worden geimputeert op hun pensioen, voor soo veel de helligt van de selve renten niet en soude excedeeren de heiligt van 't import van het pensioen; welke helligt van het pensioen sij altijd en in alle de gevallen sullen behouden, tot welkdaenige sommen hunne lijfrenten ook souden konnen beloopen.

De religieusen van beijde de geslagten, dewelke sullen willen worden ontslaen van hunne beloften, sullen hun ten dien eynde moeten adresseeren aen hunne Bisschoppen diocesaen. De commissarissen sullen in ieder klooster provisionelijk aenstellen eenen bequamen en hervaeren econome, soetaerdig en sagtsinnig van gemoed.

Desen econome sal aen de religieusen besorgen den dagelijkschen en den gewonelijken kost en den onderhoud tot den dag den welken hun sal aengewesen worden om uijt het klooster te gaen ofte tot dat er anders sal worden geordonneert.

Al hetgene sal bevonden worden in de kamers van de religieusen ofte bij hunne overste, gedestineert voor hun persooneel gebruijk, soo boeken, beeldekens, meubelen als kleederen, zal hun gelaeten worden.

Over gemelde ses kloosters waeren tot administrateurs of

commissarissen aengestelt, bij de depeches van de gouverneur generael, geteekent te Brussel, te weten: over de Cathuysers. Derde order, Norbertineressen: Christiaen Jos. Wauters, en voor Ter Sieken, Spaensche Carmelitessen, Predikheerinnen: Joseph Frans De Liagre.

Op den voors[en] *26 April* 's morgens alf agt uren, is in het klooster der Cathuysers gekomen d'heer E.J. Van Gastel, eenen van 't comité der religie kasse te Brussel, met den voors[en] Christ. J. Wouters en Joan. Frans. Leysen, die aldaer gestelt wird voor econome, lesende aen de religieusen het edict van 17 Meert lest voor, ieder een exemplair van 't selve gevende, vraegende alsdan de sleutels af aen alle degene die eenig officie bedienden als prior, procurator, coster enz., dan hadden sij den inventaris verlede jaer gemaekt, oversien, en het silver van de kerk, waer van sij in groote menigte voorsien waeren, wird bovengedraegen en opgesloten tot op 28 Meij, alswanneer het selve na Brussel gevoert wird.

De beste ornamenten, dewelke in 't capittel huys in de kasse wirden bewaert bleven daer, maer de deure wird toegesegelt. De archieven wirden in de groote gastekamer gebrogt, dewelk ook toegesegelt wird. Soo lang sij daer waeren, deden hunnen dienst en choor volgens gewoonte, sij hadden 120 guldens om hun te voorsien van kleederen, maer alsoo dit te wijnig was, hebben sij op 12 Mey te Brussel request gepresenteert, waerdoor sij nog 20 guldens meer bekomen hebben.

Den 1 Mey, na middag om 3 uren, is sijne Doorl. Hoogw[t] Jacob. J.F. Wellens, Bisschop deser stad in dit klooster gekomen, en heeft alle de religieusen, in eene gastekamer vergaedert sijnde, onder andere geseijt het volgende:

Dat het hun geoorlooft is vleesch te eten.

Dat sij bestierders sullen sijn van hun eygen geld en goed. Dat sij sullen onder hunnen Bisschop staen. Dat sij het hairen hemd of cilicium sullen blijven draegen, en onder hun kleede-

ren een klijnen schapulier, tot een teeken, dat sij nog Cathuysers sijn, dat sij niet vernietigt, maer afgeschaft worden.

Moeten ook hunne getijden lesen volgens hun order, maer de Misse mogen sij lesen als wereldlijke priesters.

Sij sullen mogen woonen daer sij willen, maer beter eenige bij malkander, om gemakkelijk hunnen regel te konnen onderhouden. Het silentium sullen sij op de gestelde tijden, soo veel mogelijk moeten onderhouden, wijnig uijtgaen, en niet veel volk ontfangen, met één woord, sooveel mogelijk hunnen regel onderhouden.

Desen morgent, 1 Mey, is de weth vernieuwt, en is als volgt, te weten:

Buyten Borgermeester.

Jon^{r} Jan Augustin Van den Cruyce.

Binnen Borgermeester.

Jon^{r} Jan. De Wael, desen heeft daer naer, Januari 1785, sijn ontslaeging gevraegt en bekomen, en in sijne plaets is gekosen Jon^{r} Jacob. Della Faille, die den eed heeft gedaen op 10 February 1785.

Schepenen.

Jon^{r} Joan. Bapt. Cornelissen.

Jon^{r} Albert Alex. De Spenraey.

Jon^{r} Joan. De Wael, in sijne plaets als schepene is gekosen Jon^{r} Jos. Alb. Lunden, qui jurait 10 Feb. 1785.

Jon^{r} Joan. Frans Van Gameren.

Jon^{r} Philippus Herrij.

Jon^{r} Jacobus Della Faille, die binnen-Borgermeester word.

Mr Rumoldus Torfs.

Jon^{r} Paulus Jos. Van der Aa.

Jon^{r} Joan. Bapta. Della Faille.

Jon^{r} Jacob. Jos. Borrekens.

Jon^{r} Joan. Aloijs. De Bosschaert.

Jon^{r} Jacob. Van de Werve.
Jon^{r} Gaspar. Carol. Knijff, heeft sijne ontslaeginge bekomen; in sijne plaets is gekomen Jon^{r} Norbert De Farvacques qui jurait 19 July 1785.
Petrus van den Berghe.
Jon^{r} Egidius Henr. Van Trier, desen, a^{o} 1785 schoutet van Lier geworden synde, in syne plaets Jon^{r} Jan. De Hornes de Geldorp.
Jon^{r} Joannes Grigis.
Mr Joannes Jos. Van Dun.
Mr Petrus Jos. van Welhuysen.

In 't begin van dese maend wird de schoone en groote poort van het Maeij-gat, soo binnen als buyten vernieuwt.

Den 10, smorgens om alf 9 uren, quam de commissaris Van Gastel aen de Carthuijsers hunnen naem, ouderdom en geborteplaets vraegen, mitsgaeders wat staet sij gingen aennemen en waer sij gingen woonen.

Den 23, na middag, heeft onsen Bisschop de reliquien in het klooster der Cathuyser geexamineert, dewelke hij sanderdags heeft doen weghaelen, uytgenomen degene van den H. Bruno en van St Joseph..... bij de welke de brieven waeren berustende, dese heeft hij gegeven aen den coadjutor en procurator.

Den 23 Junij heeft onsen Bisschop het H. Sacrament des Autaers, in de schoon Berechtinge, tot de sieken gedraegen.

Den 27, na middag, is sijne voors^{e} Doorl. Hoogw^{t} andermael in het klooster der Cathuijsers gekomen om hun voorder te onderrigten; heeft hun nog eene salige vermaeninge gegeven.

In de verlede maend was er groote separatie gedaen aen de

borgtkerk, aen de buijten mueren, het klijn torentien, te midden staende, wird er afgedaen en een nieuw in plaets gestelt, veel leeger, waer in op Saterdag 28 Juny voor de eerste reyse geluijd werd.

Den 29 wird in het klooster der Cathuysers een groot tractement gehouden, en na 't desert, wird ieder hondert guldens getelt.

Op de maniere als bij de Cathuysers, wird dit in de andere kloosters verrigt. Onsen Bisschop heeft alle de religieusen, eer sij hunne kloosters verlaeten moesten, een salige en hertroerende vermaeninge gegeven, hoe sij sig in hunnen toekomenden staet moeten gedraegen, en heeft in alle de kerken der vrouwekloosters, de welke vernietigt wirden, en de verwoestinge gingen onderstaen, de Misse gecelebreert en de H. Communie aen de nonnekens uijtgereijkt, en hun vervolgens nog eene salige vermaeninge gegeven. Hij heeft dit verrigt in de kerk der Spaensche Theresiaenen, 21 deser maend; op 24 in de gene der Predikheerinnen, 26 in de kerk van 't Derde order, den 27 in die van Ter Sieken, en op 28 in de gene der Norbertinessen.

De nonnekens mogten kiesen welk van drij couleuren sij willen draegen, 't sij swert, bruijn of violet.

De Predikheerinnen hebben, door 't aenraeden en versoek van onsen Bisschop, het kleedsel van Geestelijke Dogters aengenomen, en sijn meest alle bij malkander gaen woonen inde Predikheeren school, op den Dries.

Die van Ter Sieken en de Norbertinessen, sijn gekleed in het violet. De nonnekens van 't Derde order en Carmelietessen hadden de swerte stoffen verkosen. De overste der Carmelietessen: Mre Serophine Theresia du Coeur de Jesus, suster van den grave de Proli, ging met eenige religieusen in de Lammekensstraet woonen, over de poort der Eerw^{e} P.P. Discalsen.

Naer dat den Bsischop in gemelde kloosters de Misse gecelebreert had, begosten er de nonnekens gedeeltelijk uijt te gaen, hetgene met de uiterste droefheijd geschiede, malkaren à Dieu seggende, en al weenende omhelsende; jae, dan was de droefheijd onuijtsprekelijk en soodanig, dat het sonder traenen van medelyden te storten niet aensien of gehoort konde worden.

Maendag 30, gestelden dag dat de kloosters moesten verlaeten worden; in den morgent sijn de Cathuysers, gekleed als wereldlijke priesters, daer uijtgegaen, hetgene niet sonder droefheijd geschiede; sij waeren ten getalle van elf, siet hier hunne naemen.

Bruno (Henricus Petrus) Le Comte, geboren tot Wavre den 11 Meert 1717, geprofessit tot Capelle van O.L. Vr. tot Herne, nevens Enghien. den 1 September 1739, prior sedert 1773.

Josephus (Joan. Franc.) Broeckaert, geboren tot Cruybeeck den 28 Februarij 1729. geprofessit 15 Februarij 1752, vicaris; hij stierf in 1788.

Bruno (Georgius) Lyst, geboren tot Roosendael, 13 November 1709, geprofessit 25 November 1731, jubilaris sedert 1780, coadjutor, obijt 178....

Dionysius (Georgius) van den Eynde, geboren tot Antwerpen, 25 December 1718, geprofessit 5 Februarij 1743, infirmaris.

Bernardus, Maria (Joan. Carol.) Morren, geboren tot Brussel 24 Juny 1731, geprofessit 15 Februarij 1752, procurator.

Antonius (Eustachius) Le Lievre, geboren tot Borgworm, onder Luijk, 19 September 1732, geprofessit 18 Februarij 1760.

Joannes (Carolus.) De Leeuw, geboren tot Antwerpen 25 November 1734, geprofessit 8 Junij 1761.

Sylvester (Henricus) Thijs, geboren in de Markgraveleije, 8 October 1749, geprofessit 1 Januarij 1772, coster, die mij dese naemen heeft opgegeven.

Anthelmus (Adrianus, Jos.) Lanen, geboren te Antwerpen, 23 Augusti 1755, geprofessit 26 Augusti 1780, is ten jaere 178... in 't klooster van Seelhem gegaen van 't selven order.

Jacobus Vervaet, geboren te Lokeren, geprofessit 25 October 1779.

Bernardus Boeren, geboren tot Meersel, 4 Februarij 1734, geprofessit 19 December 1771, Leekebroeder.

Ten selven dage om 8 uren, wird de leste Misse gecelebreert in de schoone kerk der Carmelitessen, die ik hoorde; het ging ons te naer als men de aenstaende verwoestinge van die schoone kerken en kloosters overpeysde. Vervolgens dan, sijn de resterende nonnekens uijt de voors^{e} vijf kloosters vertrokken, en hebben alsdan, de plaetsen, daer sij soo solemneel belooft hadden Godt te dienen, tot het eijnde huns levens, moeten verlaeten, hetwelk andermael met eene onuijtsprekelijke droefheijd geschiede.

Van de Carmelietessen waeren er eenig naer Vrankrijk vertrokken, mede nemende de gebeenten van de salige Anna à Ste Bartholomeas, hunne fondateresse, dewelke in dit klooster heyliglijk geleeft heeft. en op 25 Junij a^{o} 1626, in den ouderdom van 75 jaeren, van professie 55, gestorven. Dese was onlangs ontgraeven ten bijwesen van onsen Bisschop, Artsdiaken, enz.

De Carmelietessen van Brussel, met eenige religieusen van andere kloosters, hebben sig ook na Vrankrijk begeven, gelijk ook de Colette susterkens van Gend.

Na dat onse voors^{e} kloosters dan ontruymt waeren, wird de pottagie en vrugten der hoven verpagt aen die van 't hoveniers ambagt.

Den 6 July, 's morgens ten 6 uren, deed den grave De Clairfayt, lieutenant generael, de revue van sijn regiment, op 't kasteel.

Den 8 July 's avonds, sijn hier binnen gekomen, de gouverneurs generaels deser Nederlanden, Maria Christina en Albert Casimir van Saxen Tesschen, komende van Brussel, langs de vaert en voorts langs de Schelde, onder geley van den grave de Proly, admirael van die revier, sij hadden in hun gevolg, den nieuwen minister, grave De Belgiojoso, als ook den cancelier van Brabant De Crumpipen, den Baron van Seckendorff, major en adjudant van 't hof; den grave de Clairfayt, met sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop, die hun ontmoet had tot Willebroeck, wirden alhier onthaelt door den buyten borgermeester Jon^{r} Jan. Van den Cruyce, en namen het logement in d'abdije van St Michiels, onder het spelen van den beyaerd, alwaer den binnen borgermeester Jon^{r} Joan. De Wael, het avondmael bijwoonde, benevens den heere Prelaet P.F. Rosa. Sanderdags, na de Misse al daer gehoort te hebben, namen hun Koninglijke Hoogh^{en} wandelinge langs de Schelde en voorts na 't kasteel, nemende smiddags den maeltijd bij sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop, alwaer den seer Eerw^{e} en Edelen heere Franc. Engelgrave, Choordeken der Cathedraele en den Edelen heere Jacq. Theod. Wellens, vader van den Bisschop genoodigt waren; waernaer sij wedergekeert sijn na Brussel.

Den 14 der selve maend, ontrent den noen is er een groot ongeluk geschied aen Fleskensdijk, te weten, vier kinderen spelende met eenen stootwagen op den dijk, den wagen afloopende na 't water, eene vrouw met een kind op den herm dit siende, wilt den selven tegenhouden, schiet in het water en verdrinkt met twee van haere kinderen, een is nog in tijd gered, dus dat er samen vijf verdronken sijn.

Den 28 sijn alhier gepubliceert de edicten van den keijser, raekende het Broederschap der H. Drijvuldigheyd van den .....[1]

In dese maend wird er tweemael ter week uijtroep gehouden van balken, vensters, deuren, lood, steenen en andere materialen voortskomende van den bouw van 't professiehuys der gewesen Jesuiten, hetwelk afgebroken word.

Dit klooster was seer schoon en sterk gebouwd, van de ordonnantie van Rubens. Op eene plaets nevens de kerk stonden nog twee oude gothische gevels, waerschynelijk nog van het huijs van Aken; dese wirden dan ook afgebroken.

20 Augusti wirden alle de meubelen van het klooster der Predikheerinnen aldaer publiek verkogt, als: koper, tin, lijnwaert, beddegoed, tafels, stoelen, beddekoetsen enz., met een woord alle hetgene men aldaer bevond; op 22 de brouwerije aldaer. Dese verkoopingen wirden vervolgt in de andere kloosters, te weten: Den 25 in het klooster der Spaansche Tresianen; den 28 in 't gene van Tersieken.

1 September in het klooster der Cathuysers; den 3 in 't gene van het Derd' order; en den 9 in dit der Norbertineressen.

*Den 3*e voor middag is den meulen, genaemt de Kroon, staende op de veste, tusschen de roode en slijkpoorten, omgewaeijt en aen stukken gevallen, tot groote schaede van den meulder N. Van Laeken.

Sondag 19 October en de twee volgende dagen, wird alhier bij de Eerwe Paters Capucienen, met groote solemniteijt geviert de saligverklaeringe van Pr Laurentius van Brumdusien,

(1) De schrijver heeft een blanco gelaten, dat niet is ingevuld geworden.

generael van dit order, salig verklaert door onsen tegenwoordigen Paus, Pius VI, den 1 Juny van dit jaer. De Misse wird den eersten dag gedaen door den seer Eerw^{en} heere Antonius Stephanus Bruijnincx, artsdiaken; Maendag door den seer Eerw^{e} heere Antonius De Vries, artspriester, en Dijnsdag door den seer Eerw^{e} heere Henricus Becx, cantor, alle der Cathedraele kerk; elken dag was aldaer ook sermoon en lof.

De diensten in de kerk der Capucienen wirden verrigt door den seer Eerw^{e} heer P.S. Van Eupen, canonik en penitensier der Cathedraele, hunnen geestelijken directeur.

Maendag den 3 November, Aldersielendag begost in de Cathedraele het hondertjaerig Jubilé met solemnele devotie van 8 dagen voor de selve afgestorvene. De Misse wird ten elf uren gesongen door sijne Doorl. Hoogw^{t} Wellens, Bisschop deser stad, in seer uijtmuntend musiek. Na middag, ten 5 uren, wird gepredikt door den seer Eerw. heere P.S. Van Eupen, daer naer het lof door den heere Choordeken. Gedurende dese octave, wirden de goddelijke diensten op 't pragtigste verrigt, met sermoon en lof, door de heeren Canoniken deser Cathedraele. Den autaer voor het choor was geheel vernieuwt; daer wird ook door het Broederschap veel brood aen den armen uijtgedeijlt.

Ontrent desen tijd waeren er eenige geschillen ontstaen tusschen de Hollanders en den keyser, over het grondgebied en grensscheijdinge tegens de Schelde. Het gouvernement generael der Oostenrijksche Nederlanden heeft aen den Baron van Hop, minister van Holland aen 't hof van Brussel, ten dien eynde, eene memorie overgegeven, gedagteekent den 4 November lest, eene ander op 12 ditto, dienende tot antwoord op de nota den 10^{en} te vorens overgelegt.

Den 21 's avonds om [...] uren is alhier op de veste, tusschen

de roode en slijkpoorten eenen meulen afgebrant, staende nevens den genen die op 5 September lest leden, is afgewaeijt.

Den 1 December wirden de fruijtboomen verkogt in de hoven der volgende kloosters, te weten: 's morgens ten 10 uren in hetgene der Norbertineressen; na middag, 2 uren, in dit van het Derde order, alwaer ook nog eenige meubelen verkogt wirden.

Den 2 Ditto in den hof der Cathuysers, ook eenige meubelen.

*Den 3*e in 't klooster van Tersieken, den 4 in de Spaensche Teresen, allen het welk daegs te voren te sien was.

Den 4 December sijn alhier voor aelmoesseniers gekosen Dheeren.....

Op 20 Deser is den spijker voor de chijnsen alhier omgestelt, te weten: terwe de veertel f 5,19 2/3: rogge f 3,15 2/3; evene f 5,5; evit f 1,15; boekwey f 3, -; haver f 2,10; gerst f 4,6; witte boonen f 7,10; erwten f 7,5; peerdeboonen f 3,5; sloor-saed f 9,15; sparie saed f 4,2.

Op 30 Mey van dit jaer waeren publiek, onder agreatie van het gouvernement, verkogt de gronden der forten: de Isabella en de Peirel, gelegen tegens de Schelde, met de gebouwen en bruggen, soo liggende als ontrent van 't selve fort de Peirel.

En op 31 Mey wird binnen het fort St Philippe aenbesteed het slegten van het selve. Dese stad had haere fortificatien behouden, alsook de stad Luxembourg, maer alle andere steden deser landen, verloren de selve.

1784.

Op 23 Januarij wird sijne Doorl. Hoogw^{t} Jacob Thomas Jos. Wellens, Bisschop deser stad berecht. De H. Communie wird aen hem gedraegen om 3 uren na noen met processie van het Broederschap van O.L. Vr. van Loretten in de St Juliaens gasthuys, alle Broederschappen der Cathedraele, die van de 14 dagsche Berechtingen der andere parochien, het capittel Cathedrael; alle met brandende flambeeuwen, de twee borgemeesters met twee der oudste schepenen, draegende het baldachin; gevolgt door eenige der familie; alsook door de magistraet in corpora, door de Pastores der andere Parochien, door de oversten der mansklooster, alsook door de Pastores der vrouwekloosters.

Den 24 Januarij begost den biddag voor drij dagen tot behoudenis van sijne Doorl. Hoogw^{t}. De magistraet hoorde de plegtige Misse; de biddagen sijn dus ook ingestelt en vervolgt in de andere kerken deser stad.

Den 28 Ditto is den biddag gehouden is St Caroli Borromaei kerk. De Misse wird gecelebreert ten 11 uren door den seer Eerw^{en} here Petrus Simons van Eupen, canonik der Cathedraele; en na noen ten 5 uren het lof door den selven.

Op 30 Januarij om 1 ure naer middernagt is sijne gemelde Doorl. Hoogw^{t} overleden in den ouderdom van 58 jaeren. Hebbende bij sijn besloten testament door hem gemaekt en selfs geschreven op 24 ditto, door den notaris Emmanuel Jos. De Quertemont geendosseert, sal nu door den selven geopent, gedisponeert boven sijn patrimonium, het welk hij aen sijnen broeder Jonker Ludovicus Ant. Wellens laet, en boven eenige legaeten in deser voegen:

‘Al het overige van mijne naerlaetenheyd sal dienen tot eene fondatie in faveur van den algemeijnen armen, en aengeleyd worden tot renten, waervan de jaerlyksche inkomsten sullen uijtgedeylt worden aen arme bejaerde menschen, die frequenteeren sullen den catechismus, door mij opgeregt, ten jaere 1700 negen en seventig; dese fondatie sal op haer selven staen, en daer en sal eenen separaten boek gehouden worden; den selven persoon die den rentmeester van het bisdom sal wesen, sal ook den rentmeester sijn deser fondatie, en jaerlijks sijne rekening doen aen den Bisschop van Antwerpen; den archidiaken en den scholaster bij tijde wesende, dewelke ik tot provisors benoeme. Voerders sullen de jaerlyksche revenuen tot geen ander eynde als boven mogen gebruijkt worden, soo lang als dien catechismus niet teenemael gefondeert is; maer, dat gedaen sijnde, sal den Bisschop, bij tijde wesende, een deel der revenuen deser fondatie mogen emploieren voor de arme kinders, die den cathechismus 't sij in de Parochien deser stad, 't sij in de sondagsche schoolen of capellen frequenteeren; en als dese het ook niet meer noodig souden hebben, sal den Bisschop daer van mogen disponeeren in faveur van eenen cathechismus voor arme bejaerde menschen tot Lier, ingevalle dat er eenen soodanigen aldaer naermaels (soo ik hope) wird opgeregt. Verders den Bisschop van Antwerpen, bij tijde wesende, sal dese dispositien volgens sijn goedunken doen bij een schriftelijk order dat hij geven sal aen den rentmeester deser fondatie, en niet anders, hem altijd recommandeerende en willende dat den catechismus, ingestelt voor arme bejaerde menschen a^{o} 1779, moet in vollen stand sijn en blijven, eer dat er iets van de revenuen deser fondatie tot de voorgaende eynders gebruykt worde!

Het sijn de woorden van sijn eijgenhandig testament.

Den 31 Ditto en 1 Februarij, syne voorn. Doorl. Hoogw^{t}

in de capel van sijn paleijs, hetwelk hij onlangs geheel heeft herbouwt, ten toon gelegen hebbende, wird den 3 deser om 3 uren naer middag, onder het groot geluij der Cathedraele en van alle de klokken deser stad, gedraegen ter begraeving, langs den klijnen cirkel, omdat het seer sterk gesneeuwt had; den trijn, tusschen de 36 brandende flambeeuwen, verciert door den wapenschild wird voorgegaen door de religieusen der biddende orders als: de Eerw^{e} Paters Minimen, Capucienen, Beggaerden, Augustijnen, O.L. Vr. Broeders, Minderbroeders en Predikheeren. Dan volgden de Heeren Pastoors en rectors van het Beggijnhof en vrouwecloosters deser stad, voorders de seculiere geestelijkheid der Parochien van de HH. Willebrordus, Laurentius, buyten dese stad, alsook der binnen Parochien, het capittel van St Jacobs en het capittel der Cathedraele. Tusschen de bisschoppelijke gewaeten, onder swaeren rouw, wird het lijk gedraegen. De vier hoeken van het baerkleed wirden opwaerts gehouden door de vier Canoniken gradueel, voorgegaen door twee knegten, draegende den wapenschild van den overleden; opgevolgt door eenige der familie. Den trijn wird dus gesloten door de heeren van 't magistraet in corpora, gevolgt door de dienende aelmoesseniers, kerkmeesters en capelmeesters. Het lijk wird dus gesteld op eenen verheven tuijn tusschen de brandende flambeeuwen in het choor der Cathedraele, dan heeft den seer Eerw. heere Artspriester geofficieert in de vigilien en lauden, gesongen onder treurig musiek, waer naer het lijk wird gesteld in den Bisschoppelijken grafkelder, onder het choor der Cathedraele.

Den 4 Februarij smorgens om alf 6 uren, wird door alle de klokken deser stad, alsook ten alf 10 uren, aengekondigt de plegtige lijkmisse, die gecelebreert wird door den heere Artspriester aen den hoogen autaer in de Cathedraele onder groot musiek, ten bijwesen van het capittel, magistraet in corpora,

den commandant en officieren van 't kasteel, de religieusen der biddende orders, en grooten toeloop van volk.

Den wapenschild was gesteld in den Bisschoppelijken stoel, geheel in 't swert behangen; de twee eerste autaeren van den grooten beuk, naest het choor, waeren ook met swert behangen en de kerissen met de wapens verciert; alle de capellen waeren verligt; naer het eynde der Misse en vóór de absolutien, gedaen door vier heeren dignitarissen van het capittel, andermael onder het geluy, heeft den seer Eerw. heere Petrus Simons van Eupen, canonik van het selve capittel, de latijnsche lijkoratie uijtgesproken.

Op 26 Februarij wird de uytvaert gehouden in St Caroli Borromaei kerk, voor de siele van wijlen den heere Bisschop, instelder van dit Broederschap. De Misse wird gecelebreert door den bovengemelden seer Eerw^{e} heere P.S. Van Eupen.

Op 29 Ditto wird alhier een algemeynen biddag gehouden omdat den Almogenden ons eenen getrouwen Herder verleenen soude.

Op 4 Meert is alhier ter puye gepubliceert de verklaering van den keijser van 9 Februarij laest, verleenende volle vrijheijd aen alle meesters te ontfangen in eenig ambacht, soo veel werkgasten te gebruyken als sij geradig sullen vinden.

Op 15 April sijn er eenige soldaten op 't kerkhof gekomen uyt Vlaenderen, dewelke snagts, tusschen 22 en 23 ditto, van oud Lillo vertrokken sijn, welk fort dags daer naer geslegt wird.

Op 31 Meert vaerde den merktschipper van Doel van hier met goed en reysigers en, sig voor Lillo bevindende, willende voorbijvoeren, sonder klaeren, seggende het hem verboden te

sijn, waerop sij hem dreygden in den grond te schieten, indien bij voorbij vaeren soude; waerop hij sijne zeijlen streek, die hij haest weder ophaelde, alswanneer hij andermael met het canon bedregen wird, waerop de reysigers schreeuwden, dat hij te Lillo aenleggen soude. Gelijk het geschiede; naer eenige redencavelingen, lieten sij het schip wederom na den Doel vaeren. Over welke geschillen dan verscheyde memorien van wederseyds overgegeven wirden. Het gouvernement oordeelde ondertusschen eenige troupen na dese stad te doen optrekken en de staeten generael sonden eene versterkinge van volks en krijgsbehoeftens na Lillo.

Den 19 April 's middags om 12 uren is Dheer E. Van de Perre, heer Vier bannen en Oude kerk, gevolmagtigt minister wegens Zeeland, in eene jagt alhier aengeland; en Sondagsmiddags is voor dese stad ten anker gekomen uijt Sgravenhagen, de jagt aen boord hebbende Dh^{ren} W.A. Le Stevenon, vrijheer van Hasaarswoude etc. en Jon^{r} P. Van Leyden, heer van Nieuwland, raed in de vroedschap en oud-borgermeester der stad Gorinchem, ministers plenip. wegens de provincie van Holland. Dese twee jagten sijn na middag opgevaeren na Brussel, om aldaer de conferentien te openen met de commissarissen wegens het gouvernement generael, over de geschillen tusschen hun beyde.

Den 19 Mey na middag, wirden de materiaelen, voortskomende van de af te brekene corps de gardes, gestaen aen St Jorispoortvest, aen den blauwen toren, verkogt.

De mueren van de werf tegens de Schelde, nevens de craen, wirden seer hermaekt.

In dese maend wirden de twee molens, op Slijkpoortvest, herstelt, en nog eenen derden daer ontrent, op de selve veste

staende, en die dreijgde te vallen wird afgebroken en in de plaetse eenen nieuwen gestelt.

In de selve *maend van Mey* begost de tweede vernietinge der kloosters binnen dese stad. Den 21 sijn de commissarissen, ten dien eijnde in het klooster van St Joseph Nasareth, geseyd: de Spinsters, op de Vuylruye, gekomen. Op 22, bij de Annuntiaten in de Winkelstraet; 24 bij de arme Clarissen, in de Clarastraet; 25 ditto Facons op de Faconsplijn; op 26 bij de Victorinnen in de Lange Nieuwstraet; op 28 ditto bij de Luijthaegen in de Prekerstraet en vervolgens bij de witte Susters in de Cammerstraet.

Over dese kloosters waeren voor administrateurs aengesteld, te weten: voor de Luythaegen. Witte Susters en Ter Nonnen, geseijt de Victorinnen. Christiaen Jos. Wouters, bij commissie van de gouverneurs generael, geteekend te Brussel 5 Mey 1784, die den eed, in de selve vervat, gedaen heeft, op 26 ditto, in handen van den substituet procureur generael van Gastel, als commissaris.

Over de kloosters der arme Clarissen, Annuntiaten, Facons en St Joseph Nasareth, geseyt Spinsters, is aengestelt bij commissie van selven datum: Joseph Frans. De Liagre, die op 21 ditto den eed, ook in handen van gemelden Van Gastel, als commissaris gedaen heeft. Dese tweede vernieting geschiede wederom op de selve wijse als de eerste. Den seer Eerw. heere Petrus. S. Van Eupen, canonik der Cathedraele, penitensier en land-deken, eenen der vicarissen van het openstaende bisdom van Antwerpen, heeft de Religieusen, dit ongelukkig lot moetende onderstaen, vertroost, vermaent en aengewakkert, om dat alles met een kloek gemoed te verdraegen, en hun voorder onderrigt hoe sij hen in de wereld gedragen moeten. De droefheijd in dese kloosters was onuijtsprekelijk.

De nonnekens van 't klooster van O.L. Vr. Presentatie van Oostmalle, Canonikeressen regulier van den H. Augustinus, op

d'Ossemerkt alhier, hebben bij request, alhier aen den keijser gepresenteert, vertoont hoe dat, alswanneer sij binnen dese stad geadmitteert sijn geworden, hun wegens de selve is opgeleijd geweest, van kinders te onderweysen, het welk sij gedaen hebben tot dat de Urselinnen alhier gekomen sijn, alswanneer hun wegens de selve stad versogt is, hunne pensionnairen aen de Urselinnen over te setten, voortaen geene meer te aenveerden, hetwelk sij gedaen hebben; seggende het alsnu wel droef soude sijn, dat sij, om het versoek van de stad gevolgt te hebben, souden vernietigd worden en daerenboven, dat sij altijd bereijd sijn hetselve, soo haest hun dit soude opgeleyd worden, te volbrengen.

Dese religieusen hebben daer naer tijding bekomen van te mogen blijven, en hebben diensvolgens op 24 July van den selven jaere 1784, twee religieusen geproffessit.

De Capucieneressen binnen dese stad hadden ook seer ootmoediglijk gesmeekt van te mogen blijven, hetwelk hun ook toegestaen is.

In dit klooster sijn uyt hetgene van Cortryk van 't selve order en aldaer vernietigd, twee religieusen gekomen, met veele liefde aenveerd, mitsgaeders eene novitie van 't vernietigd klooster van 't Derde order alhier, ook eene novitie van 't klooster der Carmelietessen tot Loven, aldaer ook vernietigd; welke daer ook seer vrindelijk aenveerd sijn. Dese godvrugtige nonnekens sijn alsnu nog in vredelijke besitting volgens hunne solemnele beloften, aennemende in hun order, en volgens gewoonte professende. Sij leeren met vlijd de arme kindren lesen, schrijven en breijen.

Op 't eynde der maend Mey kregen de Pastoors deser stad order van hunne parochianen op te tellen, hoevele mans, vrouwen en kinderen, onderscheijd maekende der gene die nog geene twelf jaeren bereykt en hadden. Men geloofde dat het was om eene verdeelinge van nieuwe parochien te maeken,

waervan sterk gesproken wird, en sulks geschiede in alle steden, ook op de dorpen.

In het begin van Juny wird het Oostershuys gereed gemaekt en beddens gestelt op de kamers tot logeringe van soldaten. Op 12 Juny om 3 uren na middag gingen aldaer omtrent 150 man met wagens en bagagie na toe.

Den 13 Ditto 's morgens, wirden de matrassen uijt de Leghuyt na 't kasteel gevoerd.

Den 14 om 10 uren 's morgens, arriveerden alhier het bataillon generael van 't voetvolkregiment van den lieutenant generael grave de Claerfayt; op 13 ditto uijt Gend vertrokken sijnde, vervoegden sig bij de twee andere bataillons van 't selve regiment op 't kasteel.

Ten selven dage wirden de meubelen en de brouwerije in het vernietigd klooster der Brigittinen tot Hoboken aldaer publiek verkogt.

Den 28 wirden de beddekoetskens der militaire, wedrom uijt het Oosterhuijs na 't kasteel gebragt.

Den 30 Juny moesten alle de religieusen uyt de vernietigde kloosters sijn, hetgene wedrom met de grootste droefheijd geschiede. Den seer Eerw. heere P.S. Van Eupen, canonik der Cathedraele kerke van Antwerpen, vicaris generael des openstaende bisdoms, heeft alle de religieusen vermaent, aengewakkert en onderrigt hoe sij hen in de wereld moeten gedraegen. Hebbende eerst de Misse gecelebreert in hunne kerken, zooals onsen Bisschop verleden jaer gedaen heeft; te weten in de kerk van het klooster te Facons op 25 Juny; in 't één alvoor, in 't ander daer naer. De droefheyd der nonnekens was onuitsprekelijk, de omhelsingen en andere beweeglijkheden deden degene sulks aensagen, in traenen uijtbersten.

Wegens de vicarissen van het bisdom was aen die ongelukkige religieusen over dit bisdom, eene troostelijke vermaeninge gegeven.[1]

(1) Deze vermaning door de vicarissen gegeven, werd gedrukt. Het luidt als volgt:
'Het is onmogelijk (om de groote menigte der vernietigde kloosters, en het gering getal van de gene overblijven,) dat gijl. alle tot een ander overgaen, hetgeen andersins voor ons eenen grooten troost en rust sou sijn; dus sullen er al veele onder Ul. noodig hebben, dat wij hen hunne verbintenisse voorschrijven, opdat sij, in de wereld moetende leven, nogtans niet werelds nog gelijkvormig aen dese bedorve wereld werden. Daerom hebben wij goed gevonden, letterlijk opvolgende den geest en woorden van wijlen Sijne Doorluchtige Hoogweerdigheijd, den heere Bisschop van Antwerpen U de volgende regels voor te schrijven.

In den eersten sijt indagtig dat gij geenssins van de belofte die gij aen Godt gedaen hebt, ontslagen word door de vernieting, maer gehouden sijt uwen regel, sooveel gij kont, te beleven. Wij raeden Ul. daerom, dat gij, sooveel de omstandigheden toelaeten, U begeeft op het een of ander Beggijn-hof, als sijnde de sekerste en bekwaemste plaetsen om Godt te dienen en aen uwe religieuse pligten ten besten te voldoen. Wij vermaenen U besonderlijk en vooral, dat gij de eenigheijd, de eenige seker schuijlplaets van de deugd, beminnen en bewoonen moet, en, sonder nood, nergens veel dan naer de kerke gaen moogt.
2. Onsen vuerigen wensch is dat gij in uwe nieuwe wooning, volgens tijd en omstandigheden van plaets, U self schriftelijk eenen regel van leven voorschrijft sooveel mogelijk overeenkomstig met uwe vorige levens-wijse, en dat gij dien regel standvastig beleve; wij hebben mondelinge daer van de groote vrugten doen sien.
3. Wij bevelen U dat gij een allerseegbaerste kleedsel draegt van swart of bruyn couleur, en verbieden U het gebruyk van kanten en alle andere ijdele cieraeten, onweerdig van eene religieuse persoon, sonderlingen aen Godt toegewijd. Sorgt ook, want wij bieden het U, dat gij onder uw bovenkleed eenen schapulier blijft draegen, insgelijks gebieden wij U, stiptelyk den rink altijd te draegen, als sijnde het kenteeken van een bruyd van Christus; en gij sult in het gebruijk van onder-lijnwaet uwen regel volgen, gelijk hij in het klooster onderhouden wird.
4. Wij willen ook dat gij sult onderhouden de vasten-dagen van uwen regel, voor sooveel aengaet maer eens daegs den nooddruft te nemen, soo nogtans dat gij om siekten of andere reden, waerom men in uw klooster gewoon was U daer van te ontslaen, daar van insgelijks ontbonden sult sijn, en desen oorlof sult gij met eene sekere ruymte mogen gebruyken en hier in, om uwe gerustheijd, sal uwen bigtvader U allen oorlof mogen geven en selfs daerin gemakkelijk mogen sijn, waertoe wij hem mits dese de magt geven.
5. Om bovendien alle onrust van U weg te nemen en al te swaere moeyelijkheden af te weren, ontslagen wij U volkomentlijk van de verbintenis van den vasten van regel voor soo veel aengaet de verboden spijsen, te weten: vleesch, boter etc., en maeken U hierin gelijk met alle onse andere onderdaenen of diocesaenen, soo nogtans, dat wij, die onverminderd, wel wenschen, dat gij van tijd tot tijd, als het gemakkelijk kan geschieden, tot een salige erdenking van uwe vorige instellinge, U hier in ook verstrekt, al is 't dat men U vleesch ect. voorset.
6. Wij willen ook wel dat gij, om siekte of andere reden, waerom men in uw klooster gewoon was U van de getijden te ontslaen, dan uwe getyden ook moogt agterlaeten en desen oorlof moogt gij wederom met eene sekere ruijmte gebruijken en hierin sult gij teenemael mogen afhangen van het oordeel van uwen bigtvader.
7. Wij laeten U ook toe een redelijk en matig gebruijk van uw pensioen te maeken, aensiet dit gelijk voortijds uwe besondere aelmoessen of soogenoemde speelrent, en sorgt dat gij het overige nae uwe dood tot een godvruchtig eijnde schikt.
8. Gij sult ook bij geen andere mogen bigten, dan alleen bij die priesters die wij U aengewesen sullen hebben en daertoe besonderlijk van ons sullen goedgekeurt sijn.
9. Gij sult ook niet vermogen van wooning te veranderen, ten sij met onsen oorlof of van den Bisschop bij tijde wesende.
10. Wanneer gij in uw wooning sult gekomen sijn, sult gij uwen naem, uwen ouderdom, het huijs daer gij sult woonen en ook den regel of het orden waerin gij geweest sijt opschrijven en aen den Pastor, in welkers Parochie gij woont over leveren.

Daernaer wird de pottagie en vrugten der hoven van dese kloosters verkogt, het welk te Victorinnen op 10 July gebeurde.

Vrijdag 2 July 's avonds om 6 uren wird voor de eerste reyse, door den iever en zorg van eenige godtvrugtige, in de parochiale kerke van St Andries, lof gedaen ter eere van het H. Kruijs, aen H. Kruijs autaer, nevens den predikstoel, en zal aldus gecontinueert worden, om reden van het vernietigen der Witte Susters, alwaer alle Vrijdagen tot die intentie lof gedaen wird.

Op 16 Ditto zijn er soldaeten van het regiment van Clairfayt in het klooster van Ter Sieken geleyd, hetwelk tot een

11. Dit sult gij ook dikwijls doen, als gij, ook met onsen uytdrukkelijken oorlof, of van den Bisschop bij tijde wesende, van wooning veranderen sult.
Wij hebben goedgevonden aen ieder van Ul. op dese wijse onse gevoelens kennelijk te maeken, op dat uw gemoed en geweten gerust sou sijn, en, nog aen vergeet nog twijfel bloot gestelt werde. Gave Godt dat dit geringe bladje U gestadig voor oogen bragt wie gij geweest sijt, wat gij nu sijn moet, wat gij verloren hebt, wat gij betragten moet.
Ter ordonnantie van de seer Eerw. Heeren Vicarissen generael des Bisdoms van Antwerpen.

A. Van Celst, secret.

hospitael bereijd was gemaekt; daer is in 't klooster der Facons ook een hospitael gemaekt voor die van Prins de Ligne.

Den 22 July is alhier gepubliceert het placcaert van den keyser, aengaende de begraeffenissen, waer bij hij wilt dat niemand in de steden zal begraeven worden. Alsook de declaratie van 28 Juny laest, te niet doende het recht van issue onder sijne dominatie in de Nederlanden.

Den 24 en volgende dagen wirden de inwoonders binnen dese stad wedrom opgetelt, maer alsnu door de wijkmeesters.

Den 26 wirden alle de meubelen, koper, tin, tafels, stoelen, kassen, bedden, lijnwaert enz. verkogt in 't klooster van St Annen-dael geseijd de Luijthaegen. Den 28 bij de Witsusters; 31 bij de Victorinnen; den 2 Augusti in 't klooster van St Joseph Nasareth, genaemt de Spinsters; den 3 en volgende dagen bij de Facons; 6 en 7 ditto bij de Annunciaten; 9 en 10

bij de arme Clarissen; 12 ditto, 's morgens, de brouwerije met alle de gereedschappen te Facons; 13 ditto 's morgens de brouwerije bij de Annuntiaten, na middag bij de arme Clarissen; den 9, voor noen, degene van de Cathuysers, naer middag bij de Urbanisten, genaemt het Derde order, en 10 ditto voor noen in 't klooster van de Luijthaegen, naer noen bij de Witsusters en Victorinnen.

Den 28 Augusti dede Prins de Ligne, generael in dienst des keysers, de revue van sijne troupen, binnen het kasteel en in de omme landen naest den regten kant der Schelde.

Den 30 's noenens om 12 uren arriveerde alhier van Brussel den hertog Albert Casemir van Saxen Tesschen, lieutenant gouverneur en kapiteijn generael deser landen, nemende het logement in de abdije van St Michiels alwaer hij, na 't oosterhuijs besigtigt te hebben, de maeltijd nam met de generaels en

officiers, en de twee borgermeesters deser stad. Om 4 uren namiddag begost de exercietie in 't vuer door die van Clairfayt, onder bevel van den Baron Lunden, colonel, en ten bijwesen van den voors. gouverneur generael.

Den 31 is alhier ter puye gepubliceert, de ordonnantie van den keyser van den 19 Augusti 1784, raekende de molders ende bakkers binnen de stad Antwerpen. Waerbij verklaert en geordonneert wird, dat de politieke ordonn[ie] der stad, in datis 5 Augusti en 25 September 1728 en 27 Mey 1729, mitsgaeders het vonnis van den Raed van Brabant van 13 January 1735, binnen de drij maenden naer het ameneeren deser, sullen komen te cesseeren en blijven vernietigt. Bevelende aen wethhouders van Antwerpen tegens aldan een nieuw reglement te maeken, welkers oogwit sal zijn het nut van het publiek, het welsijn van het bakkers en moldersambagt en de conservatie van de geregtigheden deser stad; voorders belastende van son-

der uytstel te procedeeren tot het maeken van eenen nieuwen spijker en te besorgen dat het gemael gestelt worde op eenen beteren voet.

Den 3 September lieten de administrateurs der vernietigde kloosters binnen dese stad, ingevolge de orders van de comité der religiekasse, sien in de drij volgende kloosters hunner administratien, te weten: Witsusters, Victorinnen, arme Clarissen, aen de regenten van Cathedraele en collegiale kerken, aen de Pastoors en regenten der Parochien, soo der steden als ten platten lande, aen regenten van capellen, overste van abdijen, kloosters, enz., ter exclusie van alle wereldlijke persoonen en selfs gepriveerde geestelijke; alle de ornamenten, lijnwaert en effecten der eerste classe, gereserveert uijt de kerken der seven laeste gesupprimeerde kloosters binnen dese stad, te weten: Victorinnen, Facons, Annunciaten, Luythaegen, arme Clarissen, Witte Susters en St Joseph Nasareth, in welke, alsook in de vorige gesupprimeerde kloosters der Cathuysers, Carmeliet-

essen, Urbanisten, Ter Sieken, Norbertineressen. Predikheerinnen, de autaeren, communiebanken, predikstoelen, bigtstoelen, en het gene verder sal bevonden worden, konnen gesien en geexamineert worden. Gaven kennisse dat sij administrateurs der selve (ieder voor de sijne) sullen aennemen de offers en verhoogingen, die de voorgemelde gequalificeerde persoonen, van welke de kerken onder het gebied van den keyser gelegen sijn, hun schriftelijk sullen doen, om bij preferentie te bekomen, de partijen van dese ornamenten, lijnwaert en effecten, die men in de voorgemelde kloosters sal gearrangeert vinden, met onderscheijde numeros, ten welken eijnde de administrateurs inspectie van de selve geven sullen aen de gequalificeerde, die sig in de selve presenteeren sullen, te beginnen met 5 tot 20 September alle werkende dagen, 's morgens van 9 tot 12 uren en naer middag van 3 tot 5 uren, en sullen naer den 20 tot den 30 der selve maend, ten hunnen huyse ontfangen, die dewelke nieuwe geboden ofte verhoogingen willen doen op de reeds gedaene; naer welken termijn, van den 1 October sal door de comité der religie-kasse worden gedisponeert op de authorisatie om te wijsen; die dewelke sullen hebben geboden ofte verboogt, sullen hun bij de respectieve administrateurs addresseeren, te beginnen met 15 October om de toegewesene effecten te ontfangen.

Den 14 September 's morgens om 11 uren is van Oostende door de binnenwaters in onse haeven gekomen het tweemastschip ofte brik, ‘de Expeditie’ capiteijn Lieven van Iseghem, ballast schip.

Den 16 is den seer Eerw^{en} en Edelen heere Franciscus Engelgrave, Choordeken der Cathedraele binnen dese stad, overleden en den 20 der selve maend naer middag op het kerkhof der selve kerke, bij het kruijs aldaer, begraeven. Den heere Choordeken was gedoopt in St Walburgis alhier, den 9 October

1694. Soon van Dher. Henricus Engelgrave en van Clara Theresia Vinck; was broeder van Laurentius Engelgrave, die ten jaere 1741, ook deken der Cathedraele benoemt was, maer voor de installatie, op 21 April van 't selve jaer stierf. Franc. Engelgrave was ten jaere 1722 aelmoessenier deser stad gekosen, wird, naer het overlijden van sijne huysvrouwe Isabella de Coninck, *ex matre* Schilder, priester, dede op 4 October 1733 sijne eerste Misse in de kerke van O.L. Vr. tot Nederwavre, word president van Viglii collegie te Loven, bij verkiesing van 28 Mey 1736; daernaer Canonik, tresorier, en eyndelijk a^{o} 1759, Deken der Cathedraele, (in plaets van wijlen den seer Eerw. en Edele heere P.J. De Cano, overleden 27 September 1758) in die hoedanigheijd geinstalleert 24 Februarij van gemeld jaer 1759, wird judex synodael enz. In het choor der Cathedraele, op eenen serk in witten marmer met swerte letters staat:

D.O.M.
hic jacet
R.A.D. Guil. Laur. Engelgrave
S.Ph. et J.V.L.
Prot. ap. semin. episc. praeses.
et benefactor
Lib. cens. exam. synod. can. grad.
ac paenitentiarus
qui nominatus eccliae huius
Decanus
Lovanii in collegio Viglii
antequam installatus
extinctus est 21 Apr. 1741
aet. 42
et
A.D. Franciscus Engelgrave
J.V.L.
quondam ab et Eleemosynis

expreside collegii Viglii
in hac Cathedrale
Canonicus et Dec.
Obiit 16 Septembris 1784.
Aet. 90, decanatus vero 26.
R.I.P.

Den 24 September naer noen om 2 uren wirden de palissaden aen deser stadsvesten van aen de St Jorispoort tot aen de Beggyne poort met degene rondom de Beggyne fort, anders genaemt de luysefort, aldaer publiek verkogt.

Den 30 was 't alhier krijgsoefening in 't vuer en men sag geduerig couriers door dese stad van Holland na Brussel en Vrankrijk; en wedrom.

Den 1 October wirden alhier op de tholkamer publiek verkogt, verscheyde gronden van erven der geslegte fort St Philippe, met de huysingen en gebouwen daer op staende, eene steene poort, optrekkende en liggende bruggen.

Op 2 is alhier ter puije van het Stadhuys gepubliceert de declaratie van den keyser van 9 September laest, aengaende de vleeshouwers, waerbij aen een iegelijk toegelaeten word, 't sij borger of afgesetene, binnen dese stad Antwerpen geslagt vleesch te verkoopen, op alle de Saterdagen van het jaer, op den voet dat de vleeshouwers van Borgerhout gewoon sijn aldaer vleesch te verkoopen op de Saterdagen tusschen het Hoogteyd van Paesschen en St Remigiusdag.

Den 4 is er eene ordonnantie van stadswegen, aengaende de beenhouwers gepubliceert, waerbij verscheijde pointen wirden gestatueert, soo tot conservatie der accysen van het vee, als andersints.

De beenhouwers van Borgerhout hadden op 23 July 1781, aen den keyser request gepresenteert om alle Saterdagen van het jaer met vleesch te koop te komen, binnen welke request bij missie van hunne koninglijke hoogheden, de dato van 14 Augusti daer naer, ten advise van 't magistraet versonden is, en daer naer aen die van 't vleeshouwersambagt deser stad, welke daertegens, bij eene memorie, bewesen hebben, dat sij hunne stallen in het vleeschhuys alhier, ten jaere 1290, van den prince gekogt hebben, met een exclusief regt, dat niemand binnen de stad Antwerpen vleesch soude mogen verkoopen, dan de gene dewelke die banken ofte stallen van den prince gekogt hebben, welk regt hun op 6 Junij 1354 door hertog Jan III voor hunne oiren en naerkomelingen bevestigt is geworden. Dit regt is hun ten jaere 1500 bij den Artshertog Philippus II, als hertog van Brabant, geconfirmeert op den last vande chijnsen en het verwandel ofte versterfregt, en ook den last van in de plaetse van het oud vleeschhuijs, hetgene bij den prince moest onderhouden worden, en hetgene alsdan bouwvallig was, ten hunnen koste een ander, ruymer en cierlijker vleeschhuijs te bouwe, ten eeuwigen dage ten koste van het ambagt te onderhouden, hetwelk sij op den gestipuleerden tijd van 3 jaeren gemaekt en gelijk men het nu siet voltrokken en ook tot den dag van heden onderhouden hebben.

Den 6 is de voorschreve brik den ‘Louis’ kapitijn Lieven van Iseghem, om 3 uren uijt dese haeven onder seyl gegaen, seewaerts opvaerende tot aen St Philip, alwaer het anker geworpen; sijnde op 20 September laest, aen het Kiel gelaeden met savel.

Den 7 heeft deselve brik snagts om 11 uren, anker geligt aen het fort St Philippe en is s' anderdags om 8 uren en half gekomen aen Saftingergat, alwaer den kapiteijn van den Dolphyn, wesende eene hollandsche brik, liggende aen Saftingen,

kapt. Coperus, vroeg waer hij henen vaerde, en dat, indien hij de wester Schelde ofte Hond wilde opvaeren, hij last had van sijne meesters, hem niet te laeten doorvaeren en bij wijgering, sulks te verhinderen. Den kapt. van den Louis seijlde voorts volgens sijn bevel, toonende van sijn boord het keyserlijk lust, waerop den geenen van den Dolphijn om hem te doen bijkoomen, eerst met los poeder heeft geschoten, voor de tweede mael met eenen kogel en voor de derde mael met eene volle laege, waerop den kapt. van Iseghem de vlagge streek en door den kapt. van den Dolphijn is aengehouden geworden, liggende beijde dese brikken tegen over malkanderen. Van desen voorval wird aanstonds kennis gegeven aen het gouvernement generael, daernaer heeft den kap^{t} van de Hollandsche brik den Dolphijn, de geene van kap^{t} van Iseghem nouwer in arrest genomen en gebragt onder het bereyk van het kanon der fregat de ‘Pollux’ en daer op gesteld 25 gewapende mannen.

Den 8 was uyt Ostende gevaeren om langs de Schelde na de stad te komen, eene keyserlijke brik, genaemt de ‘Verwagting’ kap^{t} Michiel van Pittenhoven en is aen Vlissingen aengehouden door de Hollandsche oorlogschepen, dog niet met kanonscheuten, maer met overmacht van volk.

Den 10 wird er collegie gehouden over het kanon van de stad in den Eekhof bewaerd wordende, hetwelk door de militairen gevraegd was. Ten selven dage is er volk van het kasteel vertrokken.

Den 12 Deser, ten 11 uren, wird het leveren van strooy en brandhout voor de militairen op het stadhuijs verpagt.

Ten selven dage, 's avonds om 7 uren is er een bataillon voetvolk van het regiment van Ligne langs St Jorispoort, hier binnen gekomen en binnen het oostershuys sijnen intrek genomen. Ook wird er op St Lauwerysfort seer gegraeven en gewerkt,,

daer wirden roosters gesteld om de ballen gloeyend te maeken. op de werf wierden batterijen gemaekt en ook roosters gesteld. De facienen wirden op kasteelplijn gemaekt van 't hout het welk aldaer van de boomen gekapt wird.

Den 13 wirden de ranselsakken der soldaeten, gister gearriveerd, te scheep aen de werf aengebragt.

Den 14 sijn er dragonders van Arberg uijt Vlaenderen aengekomen, nemende ingang in 't Hessenhuijs, hetwelk daertoe gisteren bereijd was.

Ten selven dage wird in 't college geresolveert het volgende bekent te maeken aen de respectieflijke ambagten deser stad.

'In conformiteijt van de bevelen van hunne koninglijke hoogheden van den 30 September 1784, word van wegens mijne heeren van het magistraet geordonneert aen alle dekens ouderlingen en de andere geproposeerde van alle de ambagten, laïque corpora en de natiën deser stad Antwerpen, binnen de 14 dagen naer dato deser, over te brengen in handen der onder te noemen commissarissen, eene schriftelijke specifique en de gearticuleerde beantwoording op de naer volgende pointen, geteekend door die dekens van ieder ambagt, respectief ofte geproposeerde van ieder natie ofte corpus s'eenewegen insgelijks over te brengen de privilegie boeken en de archieven, ieder van sijn ambagt, daertoe betrek hebbende.

I. Door wie elk ambagt is ingesteld geweest?
II. Door wie aen ieder ambagt toegestaen sijn geweest de privilegiën die het actuelijk besit?
III. Waerin de privilegien bestaen?
IV. Wat formalitijten geobserveerd worden om in ieder ambagt aengenoomen te worden, soo tot leergast als tot meester?

V. Wat regten moeten betaeld worden in beyde die admissiën?
VI. Wat jaerlijksche lasten moeten betaeld worden, en ter wat oorsaeke?
VII. Tot wat sommen beloopen de capitaelen, waermede elk corpus actuelijk belast is?
VIII. Door wie aengesteld worden de gepreposeerde van ieder corpus?
IX. Aen wie en wanneer sij rekening doen van hun bewind?
X. Welke alsoo geformeerde antwoorden door ieder ambagt. natie of corpus respectief, met hunne privilegiën en boeken als voorgesegt, sullen moeten behandigt worden ter secretarey alhier van 11 tot 12 uren voormiddag aen de commissiën daer toe gesteld, te weten: voor de ambagten, cessie hebbende in den tweeden raede aen den secretaris Dubois, en voor alle andere ambagten, corpora en natiën aen den secretaris Torfs Torfs.

Actum in pleno collegio hac 14 octobris 1784; geparafeert De Wael en onderteekent A. Dubois dit. Van den Bossche.

Ingevolge dese ordonnantie hebben de respectieve ambagten hunne boeken, privilegien en archieven alsook een beantwoording op de voorschreven artiekelen zoo veel hun mogelijk was, overgebrogt en daer van eene recipisse bekomen, dewelke hun daer naer wederom alle sijn gerestitueert geworden.

Den 15 waeren de kapitijns der borgerlijke wagt en de portiers deser stadspoorten op 't stadhuys ontboden over de wagten der poorten etc.

Ten selven dage in den morgend, kwam er een bataillon

voetvolk van Ligne uyt Vlaenderen, marcheerden na 't oostershuys alwaer twee kantinnen opgeregt waeren.

Den 16 wierden de kapitijns der borgerlijke wacht en hunne keurlingswakers aen de poorten herplaetst door soldaeten, de sleutels wirden overgegeven aen den krijgs-commandant.

Ten selven dage 's avonds, arriveerde alhier van Brussel prins de Ligne, lieutenant generael der legers van den keyser, sijn logement was bereijd gemaekt in d'abdije van St Michiels; sijne hoogheijd, commandant der troupen in dese stad, beschouwde 's anderdags, 17 ditto, om 11 uren voornoen, de twee eerste bataillons van sijn regiment voetvolk, in parade met hun spel, uyt het oosterhuijs na de Meer gekomen sijnde, alwaer hij hun ontmoete en van waer hij met hun de Misse is gaen hooren na de Predikheeren.

Den 17 's noenens om 12 uren, arriveerde, uijt Vlaenderen binnen dese stad, het 3de bataillon van 't regiment van den prins de Ligne.

Ten selven dag, 17 October, trokken de gilde broeders niet mer op, sij waeren dags te voren op de groote merkt nog vergaedert maer niet meer opgetrokken. 'S avonds wirden de keurlingen, aen 't bierhoofd de wagt hebbende, weggesonden en soldaten in plaets gesteld, soodat alsnu aen alle poorten soldaeten van de Ligne de wagt hebben.

De hoofdwagt was in de munt, alwaer de sleutels bewaert wirden, dog duerde niet lang of deselve wirden in St Michiels gehouden, daer naer bleven de sleutels aen de poorten; de hoofdwagt wird gehouden in het Oosterhuijs.

Den 18 om alf negen, vertrok het 3de bataillon van Ligne, gisteren alhier gearriveerd, na Lier, intrek nemende aldaer in het klooster der vernietigde Cathuysers.

Ten selven dage besigtigde sijne hoogh. prins de Ligne, lieu-

tenant generael en commandant der troupen, de posten naest de Schelde tot Santvliet.

Den 20 wird er een kanon op de werf gesteld aen de batterije waeronder eenige van de groote deser stad 48 ponders, aen de Hoeykaey en op Lauwreysfort waeren ook diergelijke batterijen gemaekt en met kanon voorzien; alsook op 't Vlaemsch hoofd en elders wordende sonder ophouden gewerkt om alles te versterken.

Ten selven dage is er volk van 't oosterhuijs in 't klooster der Clare getrokken.

Prins de Ligne had order gesonden aen den markgrave, die deselve aen de drossaerden sond, aengaende het logeeren der troupen op de dorpen en sooveel mogelijk in één huys.

Den 25 wird alhier gepubliceert aengaende de gilden en borgerlijke wagten; door het stellen van militairen aen de stadspoorten, waeren die der gilden en borgerlijke wagten ontlast, waerdoor verscheijde contribuanten der selve sig wilden bevrijden op pretext dat sij als nu bereyd sijn selfs op te trekken, waeraen van stadswegen, op 28 October 1784, bij resolutie van den Maendagschen raede is gepubliceerd dat alle borgers en ingesetenen deser stad, gehouden sijn, de contributiën verscheenen en te verschijnen, aen de gilden en kapitijnen der borgerlijke wagt te betaelen op den gewoonelijken voet en gelijk voorgaendelijk is geploogen.

Den 27 is door brieve bekent gemaekt aen de heeren van het capittel der Cathedraele en magistraet deser stad, dat het aen den keyser behaegd had, tot den bisschoppelijken stoel van Antwerpen te benoemen, in plaets van wijlen sijne D.H.J. Wellens, den Eerw^{en} heere Cornelis Frans de Nelis.

Den 2 November sag men dagelijks couriers aenkomen en vertrekken; sedert dien tijd wird alhier, door de dragonders en voetvolk, gewerft langst de straeten, met trommel en trompet gaende.

Den 3 Ditto is den baron van Reysbach, buijtengewoonen afgesant van den keyser bij de staeten der Vereenigde Provincien, hier binnen gereden en 's anderdags na Brussel vertrokken.

Den 4 is de plakkaet van den keyser, aengaende houwelijken, de dato van 28 September alhier gepubliceert.

Men sag alhier in het ligt, de aenteekening der troupen, geschikt om saemen te maeken een leger van 80,000 mannen in de Nederlanden.

Den 6 's morgens om 1 uur, sijn langst St Jorispoort eenige karren met bagagie binnen gekomen.

Ten selven dage tegen den avond begosten de Hollanders de waters te steeken in de Polders, den Doel en de St Anna Ketenisse en daer ontrent. Dese tydinge gebrogt sijnde, sond den eersten major van 't regiment de Clairfayt eenen onderlieutenant tot naspeuring, die alles bespeurde en sag het alarm signael uijt Lillo fort, na dien kant uytsteeken, komende aen de wal van Lillo, in welke het water stond met den weg gelijk, vervolgens keerde hij sig met sijn manschappen terug; als hij ontrent 100 stappen van Lillo was, gaeven de Hollanders uyt die sterkte drij kanonscheuten, die beantwoord wierden uyt de forten Frederik en Liefkenshoek; gaeven nog verscheijde ander scheuten en wierpen verscheijden vuerwerken om den kruijsweg, leydende van Stabroeck na Lillo, te verligten; weyders, wirden op de Hollandsche fregatten, bij Saftingen, insgelijks eenige kanonscheuten gegeven. Den voors^{en} onderluytenant wird vervolgens na dese stad Antwerpen gesonden bij prins de

Ligne, die om 11 uren des nagts met hem is afgekomen, om ooggetuijgen te sijn van de verrigtingen der Hollanders.

Den 7 November, hoorde men eenige scheuten uijt de Hollandsche forten aen de Schelde. De besettingen der selve hadden detachementen uijtgesonden om sig meester te maeken van de sluysen die staen op het grondgebied van sijne keyserlijke Majesteijt, waer van sij sig meester hebben gemaekt. De eerste kanonscheuten waeren losse scheuten of in de logt met oogmerk om door den schrik te verweyderen, degene die souden komen letten op de beweging der detachementen, gelast om hun meester te maeken van de sluysen.

Den 7 deser, s'avonds, arriveerde de gouverneurs generael deser landen van Brussel binnen dese stad, nemende hun logement binnen het Bisdom. 'S nagts vertrok den prins, met prins de Ligne na de Polder, die geheel onder water stond, keerende tegen den avond 8 ditto van de voorposten wedrom.

Den 7 's avonds, keerde den vrijheer P. Van Leyden, heere van Nieuwland, eenen der drij volmachtigden op de gewesene conferentie te Brussel, wedrom; vertrok 's anderdags 's morgens na 's-Gravenhage.

Den 8 schoten de Hollanders uijt de Kruijsschans, tegens de inwoonders, die besig waeren met een gat te stoppen, door hetwelk sij voorder overstrooming vreesden.

Den 8, om 3 uren na middag, vertrokken de soldaeten van Ligne en reeds vertrokken sijnde, kregen order om wederom te keeren tot dat anders sal geordonneert worden.

Den 9 smorgens, sijn die uijt het oosterhuijs vertrokken, wesende een bataillon, colonel van Ligne. 'S noenens is eene talrijke devisie van dragonders, langst St Jorispoort binnen gekomen en door dese stad voorts gemarcheerd. Om 12 uren 's middags, na de maeltijd in 't Bisdom genomen te hebben, en

de sterktens op de Schelde besigtigt te hebben, sijn hunne koninglijke Hoogheden, de gouverneurs generael, wederom na Brussel gekeert.

Ten selven dage na middag sijn van Brussel hier wedergekeert de heer W.A. Lesterenon, vrijheer van Hasaarswoude, wegens Holland en den heer P.E. Van de Perre, heer van Vier Banen en van de oude Kerke, wegens Zeeland, en sijn voorders vertrokken na 's-Gravenhage; de heer Van Leyden was gisteren al vooruijt vertrokken; alle drij ministers der vereenigde Nederlanden voor de Conferentie tot Brussel, alwaer sij gekomen waeren 21 April laestl.

Den Baron van Hop, volmachtigd minister der staeten generael, aen het hof van Brussel, is desen nagt ook hier binnen gekomen en 's morgens na 's Gravenhage vertrokken.

S'avonds om 6 uren sijn eenige wagens gearriveert.

Buijten Slijkpoort aen het hoog Palinkhuys, waeren ook sterke batterijen gemaekt en voorsien met mortiers en kanons.

Den 11 sijn de soldaeten uijt het Clarenklooster na het Oosterhuys gegaen. Den selven dag wirden langst St Jorispoort mortiers en bomben aengebragt.

Den 12 wird er wagt gehouden op O.L. Vr. toren door de kapityns der borgerlijke wagt en keurlingen; op de gaendery aen den weijser, wierd ten dien eynde een schildwagt huijsken gesteld. De wagten der kapityns duerden 6 uren eer sij afgelost wirden en die der keurlingen langer.

Den 14 committeerde Mher. Gummarus Cornet de Grez, commissaris generael van het gouvernement voor alle de operatiën raekende de troupen van den keijser, bij depeche geteekend te Brussel 9 deser, alsoo het te lastig soude sijn de naeste dorpen en plaetsen alwaer de leverantien geschieden, alleen te belasten met wagens en pionniers te leveren; den markgrave

Cuylen, om met de andere hoofdofficiers der seven quartieren, de reparatien van wagens en pionniers te reguleeren en te ordonneeren.

T'enden avond kwamen alhier, langst St Jorispoort eenige wagens binnen.

Den 15 kwaemen de soldaeten van prins de Ligne wedrom.

Ten selven dage viel er eenen meulen buyten St Jorispoort, staende den 3^{en}, sijnde onderschoort.

Desen selven dag is ook den hertog van Ursel alhier gearriveerd van Brussel, in hoedanigheyd van brigadier der legers van den keyser, en vervoegde sig bij sijne hoogheyd prins de Ligne; hij nam het logement in de refugie der abdije van St Bernaerts, op den Oever.

Den 21 kwam alhier eene verdeyling van het dragonder regiment van Arberg den 19 deser uyt Gend vertrokken sijnde, en marcheerden van hier na Eeckeren.

Den 22, ingevolge de bovengemelde commissie, heeft den markgrave met de voordere hoofdofficieren geconsenteert over de somme provisionelijk noodig tot betaelen der objecten in deselfde commissie gevoert goedgevonden om te slagen binnen dese stad op heden eene repartitie van 9000 guldens tot betaelinge der pionniers te weten:

Rijen	f 1372,	17,2
Herentals	f 1353,	-,-
Geel	f 854,	5
Arkel	f 1138,	17,2
Santhoven	f 1144,	17,2
Hoogstraeten	f 1741,	10
Turnhout	f 1394,	12.
	f 9000,	- -

Dese repartitien wirden alsdan verdeelt door de hoofdofficiers en besondere repartitien gemaekt voor de respectieve dorpen van ieder quartier.

In dese maend November wird in de volgende vernietigde kloosters publiek aen de meestbiedende in wisselgeld verkogt, alle de marmere vloeren, serken, schapraeyen, boiseringen, portalen, orgels, oksaelen, predikstoelen, communiebanken en kerkbanken, kerkhorlogiën met slag, als ook de klokken per pond, en meer andere meubelen en effecten; sulks geschiede op:

Saterdag 27 November 's morgens 9 uren in het klooster der Victorinnen in de lange Nieuwstraet en na middag om 2 uren in dit der Urbanisten, geseijt Derde order in de lange Gasthuysstraet, alsook bij de Witsusters in de Cammerstraet.

Maendag 29 November 's morgens, 9 uren, in het gesupprimeert klooster van St Joseph Nasareth, gesijt Spinsters, op de Vuylruije; in den selven morgend in 't gesupprimeerd klooster der Carmelietessen op den Rogier, welke kerk in schoonheijd uijtscheen; ten selven dage na middag 2 uren te Predikheerinnen, bij 't Klapdorp; en ten selven namiddag in 't klooster der Facons op de Facons-plijn.

Dijnsdag 30 November 's morgens 9 uren in 't klooster der Annuntiaten in de Winkelstraet, en daer gedaen hebbende, in het klooster der arme Clarissen in de Clarastraet.

De altaeren wirden niet publiek verkogt, maer gingen op de wijse der ornamenten.

Na dese verkooping sag men de schoone kerken destrueeren hetgeen sonder schroom en droefheijd, niet konde aensien worden; het scheen als een andere beeldstormerij. Hier sag men uijt deselve slijpen de ornamenten, een tabernakel, de tuijnen, daer de communiebanken, de candelaeren, de kruysifixen, de beelden, de predik- en bigtstoelen, stallen en gestoelten, de klok-

ken, de serken en selfs de plaveyen; och wat spectakel, wat beweenelijke verwoestingen, soo vele religieuse huijsen afgeschaft, de vrouwen en manspersoonen die sig daer aen Godt hadden toegeweyd verjaegd; de H. vaten, het silverwerk en kerkcieraden geroofd, de kerken en kloosters geplundert en vernietigd, de stigtingen aengeslaegen, de godtsdienstige werken afgebroken; die geweyde plaetsen, daer het H. Bloed van het Lam sonder vlek, soo menigmael gevloeyd hadde, verkeeren in onheilige huysen, in magasynen, in peerdestallen; de kloosters alwaer soo menige godtvrugtige religieusen gewoond hadden, sag men verandert in soldaeten kasernen. Het geroofde silver en heilige vaten wirden na de munt gebragt; de overblijfsels van alle die christelijke gestigten, wierp men in eenen afgrond die alles verslond onder eenen bespottelijken en schijnheyligen naem van religie casse, die in de magt van het gouvernement was.

Den keyser in het algemeijn onder de bedelorders eene hervorming doende en ten dien eynde is wegens den selven aen de visitatores generaels der selve orders in dese Nederlanden, eenen circulairen brief gesonden van 25 November laest, waerdoor sij belast worden om binnen den tijd van eene maend aen den priveën raed over te geven eene nauwkeurige lijste, inhoudende: 1° het getal en gelegentheijd der kloosters van hun order in dese landen, 2° den naem, den ouderdom het prefessiejaer van de leden, soo wel priesters als leekebroeders van ieder klooster, 3° den naem den ouderdom en het jaer van de kleeding der novitiën, 4° het gebruyk en de bedieninge in het heylig ministerie, ofte andere, dewelke door ieder der leden binnen ofte buyten het klooster worden waergenomen. Bij dese lijsten moeten sij voegen eene behoorlijke nota aen de verscheijde voorwerpen en van den jaerlijkschen opbreng der omhaelingen voor ieder klooster, ook moeten sij seggen of de kloosters van hun order, door de goederen die sij besitten en door andere

middelen die sij mogen hebben, niet souden konnen missen de geseijde omhaelingen. Moeten ten selven tijd eene opheldering gegeven worden op de vereeniging die soude konnen gedaen worden van eenige kloosters der gemelde orders, alsook op de geene die tot parochien souden konnen opgeregt worden, en eyndelijk, op de parochien, tot welken dienst, namentlijk in de steden, een seker getal leden der verscheyde kloosters souden konnen aengewesen worden. Eindelijk word bij den bovengemelden circulairen brief, tot nader dispositie, verboden alle voordere aennemingen van noviciaten in de kloosters der voornoemde orders, sonder besonder verlof van 't gouvernement generael.

Noteert, dat alle het silverwerk na Brussel gevoerd sijnde, waerschijnlijk sal gedient hebben om geld van te slaegen, want men sag nieuwe kroonen in overvloed verschijnen tot Brussel, geslaegen anno 1783 en 1784.

Den 30 gaf prins de Ligne, redoute op de sael van de commedie, dewelke wel 500 persoonen bijgewoond hebben, hij verscheen aldaer in uniform van gala, verciert met het teeken van het order van het Gulden Vlies, sijnde den feestdag van St Andries, beschermheijlige van dit order.

Sedert Sondag 28 deser, moesten de ordonnantien, aengaende het werven, de dato 17 ditto, van de predikstoelen in de parochien vóór het sermoon gelesen worden, sulks komt wel te pas in de kerken.

Den 2 December omtrent den noen sijn alhier twee keyserlijke kotters aengekomen langs Gend van Ostende, in hebbende volk en 20 stukken kanon, en sijn in de Groenvliet gaen liggen. Den 4 hebben de kapitijns der selve, sijnde Engelsmans, de maeltijd genomen bij prins de Ligne.

4 Deser sijn voor aelmoesseniers gekosen Dh^r^ Lis en Jon^r^ Carol. Knijff.

Den 9 is den Eerw^e^ heere Cornelis Frans de Nelis, benoemden Bisschop deser stad, alhier binnen gekomen, maekende met de heeren van 't vicariaet generael eenige schikkingen in het Bisdom, besogt het seminarium, nemende aldaer den maeltijd en keerde den 11sten wederom na Brussel.

Den 10 Ditto is wegens 't magistraet gewaerschouwt dat bijgevolg der onderrigtingen van 't gouvernement generael, de kapitijns en officiers, matroosen en bootsgesellen en het andere scheepsvolk, dienende op kotters reeds hier gearriveerd en nog souden konnen arriveeren, moeten aensien worden als militaire onderdaenen, in dienst van S.K. Majesteijt, en diensvolgens aen deselve geen crediet te geven op pene van die selve te verliesen, ingevolge den 6 art. van d'ordonnantie van 7 September 1753.

Den 14 voormiddag begaf den graef Carel de Proli, admirael der Schelde, sig met sijne toehoorige ambtbediende, aen boord der twee gewapende kotters met keijserlijke vlaggen en wimpels, in wiens handen de kapitijns officieren en scheepsvolk den behoorlijken eed gedaen hebben als onderdaenen in dienst van den keyser.

Den 16 Ditto en volgende dagen wirden in 't klooster der Cathuysers publiek verkogt de schilderijen van de volgende kloosters, aldaer bewaert geweest hebbende,; te weten van de Cathuysers, Victorinnen, Luythaegen, Derde order, Norbertineressen en Witsusters; en waeren van 13 tot 15 ditto te sien geweest.

Den 16 onthaelde Prins de Ligne verscheijde heeren en dames, op den bascour der abdije van St Michiels versaemelt in sneeuwsleden, tot een luijsterlijk feest, rijdende op den mid-

dag langst de grootste straeten; de musikanten van sijn regiment reden vooruijt, spelende bij beurte met de musikanten van het veldmusiek, die op zijn turks gekleed waeren, daer naer gaf hij bal op Colvenierskamer.

Den 17 wird, wegens de gedeputeerde der heeren staeten van Brabant, kenbaer gemaekt, om alle onheylen van 't fourageeren der velden en den middel om onder bedwang hoeij in te brengen te voorkomen, dat sij ten dien eijnde magasijnen hebben geopent, wegens sijne Maj^{t}, alwaer de eygenaers van 't hoey het selve met gemak konnen aenbrengen sullende aldaer seffens betaeld worden; te weten tot Loven, Brussel, Thienen, Diest, Lier, Aerschot en Waver à f 2, - 100 pond brabants gewigt, tot Mechelen en Antwerpen ook à f 2, - gewigt der selve stad.

Sedert 14 Deser was op de borse deser stad aengeplakt eene waerschouwinge wegens M^{her} Cornet de Grez, dat de gene van ontrent Antwerpen en elders goed hoeij sal aenbrengen in de magasijnen deser stad voor de 100 ponds Antwerps gewigt, comptant sullen ontfangen, viertig stuijvers; dese waerschouwing wird ook op de dorpen gepubliceert; was aldus gedaen in den bureau van de commissaris generael tot Brussel den 12 December 1784; onderteekend: G. Cornet de Grez.

Den 17 ontrent den avond kwaemen in 't klooster der Victorinnen, soldaeten van Ligne; in dit der Annonciaten waeren ook soldaeten gekomen, maer van Clairfayt. 'S morgens sijn de twee kotters uijtgevaeren en ten anker aen het fort St Philips gaen liggen.

In het klooster der Luythaegen wird een magasijn gemaekt van hoey, waerin daernaer, veel meel en haver gebrogt wird; siet eens waertoe dese kloosters nu dienden!

Den 18 wird wegens de gedeputeerde heeren, staeten van Brabant, op 't versoek en aenkondiging van Cornet de Grez, aen den markgrave toegesonden, een circulairen brief, raekende het gewillig inbrengen van hoey na de magasijnen tot Antwerpen, die den selven op 22 ditto aen de officiers der dorpen van de 7 quartieren sond.

Den 22 wird aen den markgrave wegens de gedeputeerde der heeren staeten van Brabant, eenen brief gesonden, waer bij versoekende dien aen de 7 quartieren te senden, opsigtelijk de quantiteijt van hoey, stroeij en aerdappels in ieder dorp sig bevindende, en de gene die den landsman, sonder sig te ontrieven, soude konnen leveren; tot dien eijnde hebben de drossaerts daer van lijsten gemaekt en opgesonden.

Den 23 sond den markgrave circulairen, wegens de staeten aen hem gesonden, om van hunnen kant de ingesetenen der dorpen aen te moedigen, van hoey te brengen na da magasijnen tot subsistentie der ruijterij van het leger, met versoek van dit te laeten toekomen aen de 7 quartieren van Antwerpen.

Den 26 wird aen het magistraet, wegens Cornet de Grez, toegesonden de bekentmaeking der opregting van een magasijn van haver binnen dese stad, ten prijse van 56 stuijvers per viertel Antwerpsche maet, versoekende deselve te doen publiceeren en afficheeren in de dorpen van 't quartier van Antwerpen.

Wegens den selven wird aen de inwoonders der dorpen gewaerschouwt, die goede en leverbaere haver, wel gesuyvert, in de magasijnen sullen brengen, daer van sal genieten den vollen vrijdom van barreel, casseij, bruggeld, tol, lepelregt en alle andere prestatiën, mits wederkeerende, aen de ontfangers van die regten, produceerende eene declaratie van den magasijnier ofte sijnen helper, sullende aldaer comptant ontfangen 56

stuijvers per veertel. Aldus gedaen op den bureau van den commissaris generael tot Brussel, 26 December 1784, ondertrekent Cornet de Grez.

Dit wird op de dorpen in 't vervolg gepubliceert.

Op 24 December 1784 is den spijker voor de chijnsen alhier omgesteld; te weten: terwe f 5,17; rogge f 3,18; evene f 5, -; evit f 2,5; boekwey f 3,7; haver f 3,1; gerst f 4,2; witte boonen f 7,15; erwten f 7,5; peerde boonen f 4,3; raepsaed f 11, -; sloorsaet f 9,15; lijsesaet f 9,10; sparie saet f 4, -.

1785.

Op 3 Januarij wirden de schilderijen verkogt in het klooster der Spaensche Theresianen; van het klooster Ter Sieken; Predikheerinnen, arme Clarissen, St Joseph Nasareth, Annonciaten, Facons.

De besonderste stukken wirden gehouden, om in den somer verkogt te worden, en wirden bewaert in 't klooster der Spinsters.

In het begin van dit jaer wird in het klooster der Luythaegen, het magasijn van hoey gemaekt, waer in daer naer meel gebrogt wird en haver; in 't Derde order wird ook een magasijn gemaekt van hout, hoey, stroey en haver; de kerk van het klooster, evenals de andere vernietigde, gedestrueert sijnde, wird geheel opgekropt met hoey. O, wat verandering, eene kerk daer men soo dikwijls den godsdienst heeft sien verrigten, tot sulk eijnde gebruijken.

Den markgrave wird gewaerschouwd wegens den heer Cornet de Grez, tot het leveren van haver in sijne majesteyts magasijnen alhier.

Den markgrave sond na de drossaerden van de 7 quartieren van Antwerpen eenen brief van de heeren Staeten van Brabant, met moddel tot het formeeren der leysten van 't hoey en alle soorten van stroey en patatten, hetgene de inwoonders der dorpen besitten en het geen sij daer van gevoeglijk konnen missen, versoekende van te willen voldoen vóór 12 deser. Diergelijke leijsten waeren ook gemaekt van de wagens en karren.

Den 10 na middag sijn de twee kotters en de brik onder seyl gegaen na de Nederschelde, om aldaer de waekende oog te houden.

Daer was wederom eene repartitie gemaekt, ingevolge orders van 't gouvernement, van 13,500 rations haver of gerste stroey volgens repartitie op 12 deser omgeslagen. Ieder ration van 12 pond, gebonden in 2 bussels te leveren volgens deselve repartitie, op 8 anni door de gedeputeerde heeren staeten van den markgrave, 10 deser toegesonden, moetende gelevert worden vóór den 14 deser.

Rijen	2059	moet leveren in 't magasijn van Lier		2059
Herentals	2029	(moet leveren in 't selve magasijn	1029)	
		(moet leveren in magasijn van Geel	1000)	2029
Geel	1281	moet leveren in magasijn aldaer		1281
Herkiel	1708	moet leveren in 't magasijn van Lier		1708
Herkel	1708	moet leveren in 't selve magasijn		1718
Hoogstraeten	2613	(moet leveren in magasijn Antwerpen	2000)	
		(moet leveren in magasijn Lier	613)	2613

Turnhout	2092	(moet leveren in magasijn Geel	1719)	
		(moet leveren in magasijn Lier	373)	2092
	13500			13500

Dit wird door bijsondere repartitien verdeelt voor de respectieve dorpen der 7 quartieren; ieder ration, gebonden sijnde in 2 bussels; de eene van 10 pond, en de andere van drij; die van 10 pond voor voedsel en d'andere voor het liggen, sullende in de magasijnen comptant betaelt worden sijnde vrij van barreelregt.

Nog diergelijke leveringen moesten ook geschieden in deselve magasijnen volgens order van 't gouvernement op deselve conditien.

Den 11 sijn er dragonders van Arberg binnen gekomen langs St Jorispoort; en 's anderdags uijtgereden na Lier en Geel.

Vandaeg is er een transport van recruten, ten getalle van 60, binnen gekomen.

Den 21 was er wederom eene repartitie van 12,000 rations haver of gerstestroeij omgeslagen; ieder weer in 2 bussels, de eene van 10 en de andere van 3 ponden, welke leverantie moet gedaen worden vóór 12 Februarij, toekoomen als volgt:

Rijen	1831	in 't magasijn van Tongerloo		1831
Herentals	1804	(in magasijn van Tongerloo	650)	
		(in magasijn van Geel	1154)	1804
Geel	1139	in magasijn van Geel		1139
Herkel	1519	in magasijn van Tongerloo		1519
Santhoven	1526	in magasijn van Geel		1528
Hoogstraeten	2322	in magasijn van Geel		2322
Turnhout	1859	in magasijn van Geel		1859
	12,000			12,000

Den 27 's morgens wirden de fruytboomen verkogt in den hof der Victorinnen, en na middag in den hof der Witsusters.

Den 25 's morgens in den hof der Facons en na middag in den hof der Annonciaten. In de brouwerijen van dese twee kloosters wirden stallingen gemaekt, waervoor de sacristij van laestgemeld ook diende.

Den 26 is alhier gepubliceert de declaratie van den keijser, raekende den civilen staet der lidmaeten der vernietigde geestelijke huysen van de 29 December 1784.

Den 27 wird de plaets afgemeten om het kerkhof te maeken op het Kiel, agter den barreel, tegens de steenweg van Hoboken.

Ten selven dage wird er wagt gehouden op de borse, want de hoeken en bijna alle plaetsen altijd met strond en bepist laegen; om dit te voorkomen, wirden aldaer heden twee keurlinkwaekers geset, om de wagt te houden, ten eijnde die vuijligheden alsoo te doen ophouden.

Den 29 is den vorst van Anhalt Zerbst, broeder der keyserin van Rusland, generael van de ruijterij der legers van den keijser, hier binnen gekomen, sijnde onlangs met het regiment van Bender tot Brussel gekomen.

Den 31 deser 's morgens deed prins de Ligne, commandant generael deser stad, de compagnie generael van sijn regiment de parade doen op de Meer voor dien prins; besigtigde vervolgens de kotters, brik en voorposten der Schelde.

Den 7 Februarij wird bij de vaste bulle, door de vicarissen generale des openstaende bisdoms van Antwerpen, bekent gemaekt onder andere: vermits de omstandigheijd van den tijd vervallen is in de noodsaekelijkheijd om de welke in de jaeren 1704, 1705 en 1706, de Bisschoppen goed gevonden hebben

te disponeeren en toe te laeten dat men vleesch soude eeten in den 40 dagschen vasten, (Aschdag, Vrijdag en Saterdag, Quatertemper dagen, en de geheele goede week alleen uijtgenomen) hebben ook zelfs dese permissie uijtgestrekt, met eenige uijtneming nogtans, tot alle de saterdagen van 't geheel jaer, buijten den vasten, toe te laeten vleesch te eeten, uijtgenomen de quatertemperdagen, Marcus, en alle vigiliedagen van het geheel jaer, op welke men gewoon is van te vasten; en dit soolang tot dat hier over anders sal gedisponeert worden.

Den 10 is de Asiatische Compagnie, binnen dese stad, gefailleert (ziet op 24 deser) vele inwoonders der stad en andere persoonen verlooren daer considerabele sommen aen.

Den 14, alsoo menigvuldige klagten gedaen sijnde nopens de bediening van het veer van dese stad na het Vlaemsch hooft, en vice versa, over de rivier de Schelde, soo is van stadswegen na dien aengaende geconfereert en, in alle punten overeengekomen te sijn met de heeren van Burght, Swijndrecht, mede deelhebbers benevens dese stad, van het voorschreven veer noodig gevonden, (ingevolge de autorisatie van het gouvernement) eene ordonnantie te maeken die van daeg gepubliceert is.

Den 15 wird het klooster der Spaensche Theresen, op den Rogier, voor een magasijn gebruijkt van haver, hoeij en meel; hetwelk aldaer in overvloed gebrogt wird. De schoone kerk wird vol hoey gedaen, hetwelk aldaer dagelijks door de husaren van Wurmser en door de dragonders, ontrent deze kanten liggende, gehaeld wird.

Desen morgen verscheen het tweede transport van recruten, ten getalle van 85, voor het quartier van prins de Ligne, komende ook van Doornik; na hun vertrek van aldaer hadden reeds 10 dienst genomen voor een 3de transport. Sij waeren binnen dese stad aengekomen 's avonds, onder het veldmusiek.

Den 17 wird aen den markgrave toegesonden, en dan gesonden na de 7 quartieren, eenen brief door de gedeputeerde der heeren staeten met eene gedrukte instructie door hun opgesteld, in gevolge de bevelen van 't gouvernement, en goedgekeurt, 9 deser, door sijne excellentie den generael commandant, den grave van Murray, mitsgaeders door den heer commissaris generael civiel, opsigtelijk tot de logementen en leveringen voor de krijgsvolken, met den tarief, agtervolgens den welken sullen betaeld en gevalideert worden, de logementen van de officiers, mitsgaeders van hunne knegten en peerden.

Den 18 Februarij na middag, wirden de recruten van Ligne, in het klooster der Clarissen liggende, voor de eerste rijse, op de borse, geexerceert, welke oefening prins de Ligne aldaer kwam zien.

Den 24. Op 10 Deser is de Asiatische Compagnie van Triest, binnen dese stad, gefailleert, en op 21 deser, wesende generaele vergaedering der crediteurs van de selve compagnie, sijn er aengestelt voor curateurs over de selve: Dheeren M.G. Beerenbroeck, Petrus Bals, en Joseph van den Nest, kooplieden deser stad, die op 24 deser bij de weth geconfirmeert sijn, en houden hun comptoir op de kamer der gewesene Oost Indische Comp^{ie}, boven dese stadsborse.

Den 25 wird kenbaer gemaekt dat de familiën, hebbende eenige wapens geschildert op de glasen der gesupprimeerde kloosters, deselve konden bekomen, mits deselve plaets met ander glas in staet te stellen, alsmede de wapens, hangende in de kerken, en hun daerover te adresseeren bij de respectieve administrateurs.

Den 25 Februarij. De directeurs van de Asiatische Comp^{ie} hebben op 8 Feb^{ie} 1785, request gepresenteert aen hunne koningl. Hoogheden, de gouverneurs generael te Brussel, ver-

soekende brieven van respijt, voor den termijn van een jaer, om hunne rekening in gereedheijd te konnen brengen, versoekende teenewege, dat inmiddels alles soude gehouden worden in staet van surseantie.

De versogte surseantie wird bekomen en de voors[e] requeste wird op den selven dag ten advise van wethouders van Antwerpen versonden, dog vooralleer dit advies ingekomen was, hebben hunne gemelde koningl. Hoogheden eene nadere depeche aen deselve wethouders toegesonden, de dato 14 Februarij 1785, inhoudende:

'Que vu les circonstances, survenues depuis, et dont elle (leurs altesses) viennent d'être informées, leur intention est que la clause d'état et surcéance, consignée dans la dépêche du 8, soit tenue pour non avenue; et vous agissiez et disposiez dans cette affaire, suivant ce que les circonstances et les règles de la justice peuvent demander et exiger, ect...

Signé: Barbiano de Belgiojoso.

Wethouders van Antwerpen, dese depeche ontfangen hebbende, hebben bemerkt dat er onder de 18 schepenen er ten hoogste maer 4 bevonden wirden, die in den boedel der Comp[ie] niet geinteresseert sijn; van welke omstandigheijd sij het gouvernement seffens onderrigt hebben, met versoek daerinne te voorsien; en waerop de volgende appostille gekomen is:

'Leurs Altesses Royales, ayant eu rapport de cette requête, ordonnent aux membres du magistrat d'Anvers, qui ne sont pas intéressés dans l'affaire y mentionnée, de proposer incessament les sujets, soit jurisconsultes, soit négotians éclairés, qui pourraient être assumés à l'effet, de completer avec eux le nombre suffisant des juges pour l'instruction et la decision des affaires dont il s'agit. Fait à Bruxelles le 16 février 1785.'

In conformiteijt van dese bevelen, hebben de dienende schepene, in den voors[en] boedel niet begrepen sijnde; te weten:

Jon[r] Ph. D. Herry, Jos. Alb. Lunden en Van Trier, op 18 Februarij 1785, hunne nominatie gedaen, waerop den volgenden dag, de aenstelling van 't gouvernement gevolgt is, aldus:

‘Leurs Altesses Royales ont nommé et nomment les ananciens echevins: Jacques Gomez et Norbert de Tarvacques; les avocats Eeckelaers et Van Laeken et les negotians Diercxsens et Van den Berghe, à l'effet d'intervenir comme juges assumés au magistrat d'Anvers, pour l'instruction et la direction des affaires de la Comp[ie] Asiatique, à charge de prêter entre les mains de qui il appartiendra le serment de remplir bien et sensément dans ces affaires, les devoirs et les fonctions des juges.
Fait à Bruxelles le 19 Fevrier 1785.’

De heeren Van Lunden en Van Trier sijn bij collegiale resolutie op 21 Feb[ie] 1785, gecommitteert met nog eenen classen, geinterresseert inde voors[e] comp[ie] ter fine om als commissarissen van het magistraet de generaele convocatien der geinteresseerde ten selven dage op den Raedhuyse te houden, bij te woonen.

In de generaele convocatie gehouden, sijn aengesteld drij persoonen onder de denominatie van:

‘Les commissaires, proposées à la Compagnie Asiatique de Trieste’ te weten: Dheeren M.G. Beerenbroek, Petrus Bals en Joseph Van den Nest, kooplieden binnen dese stad.

Op 23 Februarij is er in den maendagschen raed eene politique ordonnantie aengaende de forme en manier van procecedeeren in de saeke van de gemelde Comp[ie] geemaneert.

Op 24 hebben mijne heeren van 't magistraet, bij appel in collegio, de drij persoonen in de voors[e] convocatie van 21 deser benoemt, geconfirmeert, dewelke op 25 in die qualiteijt den eed gedaen hebben.

Den 28 sijn er eenige soldaeten uijt het Oosterhuys gegaen na 't klooster der Predikheerinnen, doende hunne exercitie op 't Minderbroeders kerkhof.

Vandaeg is er volk van de Ligne vertrokken.

Den 14^{en} *Meert* 's morgens om 9 uren, wirden in de kerk van de Facons verkogt de drij marmere altaeren met de schoone marmere kapel (ten jaere 1637 door Lud. De Roomer gefondeert en soo rijkelijk begiftigd) met alle de schoone marmere cieraeden en beelden, ook de marmere deur of portael van het sacristij, nevens den hoogen autaer, mitsgaeders het marmeren weywatervat, alles om uijtgebroken te worden. Het was jammer sulke saeken te moeten sien vernielen; er wird alsnog verkogt in 't klooster der Carmelietessen, op den Rosier, de twee seijde altaeren van hout.

Na middag ten 3 uren, in 't klooster van Ter Sieken in de Lepelstraet, het schoon gestoelte met den predikstoel, deelmaekende van 't selve, mitsgaeders het portael der kerk en de schoone orgel, klok par pond, en eene kerkhorlogie.

Den 14 Meert is de kerk van het Kiel bestolen, (in mijne beschrijving van het Kiel te sien).

Den 28 Ditto is 't derde bataillon voetvolk van Ligne, in het klooster der Cathuijsers tot Lier gelegen hebbende, binnen dese stad gekomen en s'anderdags na Brugge vertrokken, alwaer sij op 2 April gearriveert sijn, welke stad gedekt is door eene batterij naest Sluys.

'S avonds gaf prins de Ligne in sijn quartier binnen de abdije van St Michiels een luysterlijk avondmael, gevolgt door bal, aen een groot getal persoonen daertoe genoodigt.

Onlangs had men hier een groot getal vaetjes met buspoeder gelost, komende van Brussel.

Den 29 wird den muer met de ijsere werken en traliën, staende voor de kerk der Carmelietessen op den Rogier, komende met de straet gelijk, afgebroken, hetwelk nu eenen grooten hoek en vlakte maekt.

Den 11 April sag men de divisien der bataillons van 't regiment de Ligne, de exercitie doen op de Meer, ten bijwesen van prins de Ligne, lieutenant generael; het regiment van Clairfayt deed dit ook op het kasteel en continueerden het dagelijks.

Den 14 arriveerde hunne koninglijke Hoogheden de gouverneurs generael, binnen dese stad; intrek nemende in het Bisdom, alwaer door de vicarissen generael en van het economaet des Bisdoms alle de voorbereydsels gemaekt waeren tot het onthael. Na de maeltijd heeft de gouverneur generael, hertog van Saxen-Tasschen, vergeseld door den prins de Ligne, lieutenant generael en commandant deser stad, en door den hertog van Ursel, generael major, alsook door de colonels en andere militairen oversten, beschouwd de quartieren en troupen in de stad en kasteel. Haer koninglijke Hoogheijd Maria Christina is 's anderdags 's morgens, na de Misse gehoort te hebben, wedergekeerd na Brussel. Zijne koninglijke Hoog^{t}, na van haer afscheijd genomen te hebben, is, vergeseld door hunne bovengenoemde hoogheden, door den baron van Seckendorff, sijn aide de camp, den heer van Zegenter, quartiermeester generael en den generael grave de Ferraris, gevolgt door twee husaeren, sijne lijfwagt, alle te peerd, voorder gaen besigtigen, de voorposten naest de forten aen de Schelde en de Polders, door de Hollanders onder water geset. De maetijd en equipagie was op het hof van de abdije van St Michiels, bij Santvliet, gereed; om van daer, na den kant van Hoogstraeten over Stabroeck en en Capellen en voorts na Turnhout, Herenthals, Geel, Tongerloo en Averbode tot Thienen toe, de landgelegenheijd te gaen sien.

Den 22, na middag, om 4 uren, wird door den seer Eerw^{e} heer Franciscus Antonius Bruynincx, archid. der Cathedraele en officiael des Bisdoms, gelast sijnde bij procuratie op 20 deser, voor den notaris Emaniël De Quertemont en getuijgen, binnen het Bisdom gepasseert, van sijne Doorl. Hoogw^{t} Cornelius Franciscus de Nelis en canonik van Doornik, als Bisschop van Antwerpen, onder het geluij van de groote klok en spelen van den beyaerd, onthaelt in het capittelhuys, in de Cathedraele, alwaer in de tegenwoordigheyd der Edele heeren Joes Aug. Van den Cruijce, buijten borgermeester en Jacobus A. Della Faille, binnen borgermeester, als getuijgen, de procuratie en pauselijke Bulle, met den placet van den keijser daerop gevolgd, voorgelesen sijnde, den heer archidiaken in den naem van den heere Bisschop, de gewoone geloofsbelijdingen gedaen heeft en den eed met openstaende deuren onder eene groote menigte van volk; waer naer den heer archidiaken, opgeleijd sijnde door het volle capittel, na den hoogen choor, onder musiek en gesang van eene motet, besit nam van den bisschoppelijken Troon, dan de kerk doorgeleijd en, wedergekeerd sijnde binnen het capittelhuys, wird daer ook besit genomen en dese plegt geeijndigd.

Den 25 is er buspoeder gelost, alhier te scheep van Ostende voor de magasijnen aengebrogt sijnde.

Den 30 's middags, arriveerde sijne koningl. Hoogh^{t} den gouverneur generael wederom binnen dese stad, vergeseld door den graef de Collerada, general der artillerie en door eenige andere generaels, komende over Vlaenderen, langst Kildrecht en de Nederschelde, bespeurde de twee veldbataillons van 't regiment van Ligne, in parade sijnde op de Meer; vertrokken alsdan over Lier en Mechelen ook vergeselt van prins de Ligne.

Men werfde alhier en elders, alsnu meyners, geseijt pion-

niers, ondergraevers en pontonniers, alleenlijk voor den tijd van den oorlog, sullende deselve in dat corps, de dobbele betaelinge van de andere corpsen ontfangen.

Den 2 Mey en volgende dagen, wirden alhier in 't klooster der Cathuysers en in 't vervolg in dat der Spaensche Carmelietessen, publiek in wisselgeld verkogt, de boeken van alle de gesupprimeerde kloosters deser stad, alsook degene der priorij van Corsendonck en der Brigittinen te Hoboken, maer de raere werken wirden bewaerd, om in 't vervolg besonderlijk verkogt te worden tot Brussel.

Den 3 wird er wederom buspoeder gelost, aengebragt sijnde door eenen bijlander van Ostende, wordende alhier in de magasynen gedaen, waertoe de torens op de vesten bereijd sijn.

Den 10, ontrent den avond, arriveerde alhier uijt Duijtsland, den heer Langlois, lieutenant generael en colonel eygenaer van een regiment voetvolk en gouverneur van het kasteel deser stad.

Den 4 Junij is den nieuwen Choordeken, den seer Eerw^{e} heer Jos. Frans. Engelbertus Werbrouck, geboren binnen dese stad en gedoopt in de Cathedraele, 16 January 1752; doctor in de H. Godtsgeleerdheijd, in de universiteijt van Loven, president van 't veteraens collegie en pastoor van St Michiels alhier, geinstalleert, inplaets van den seer Eerw^{e} en Edelen heere Frans. Engelgrave, overleden 17 September laest.

> ex Rgro Bapt. Cath. Eccliae B.M.V. Suijd.
> '16 January 1752, Josephus Franciscus Engelbertus filius Josephi Francisci Richardi Werbrouck, yprensis St Nicolai et Cath. Francisca Grigis, susc. Jos. Steph. Grigis Junior Cath. Muytrincx.'

Den 5 is sijne Doorl. Hoog. Cornelius Franciscus de Nelis,

geboren te Mechelen, 1736 (soon van Dh^{r} Cornelius Nelis J.U.L. 3 September 1732 (sic.) advocaet van den grooten Raede aldaer, mitsgaeders van den souverijnen raede van Brabant, griffier van den lande van Grimbergen) na sijne klijne schole gehoort te hebben, begeeft sig op de philosophie in de universiteijt van Loven; alwaer hij in het jaer 1753 als primus word uitgeroepen, in de pedagogie het castrum; daer naer op de H. Godtsgeleerdheijd, waerin hij den graed van licentie bekomt, word president van het Mechels collegie in de selve unyversiteijt, canonik en vicaris generael van het Bisdom van Doornik, president van de heeren staeten van het Doorniksche, lidmaet van de keyserlijke en koninglijke accademie der wetenschappen en schoone letterkunde, alsook van de koninglijke commissie voor de studien tot Brussel, wird desen morgend 5 Juny tot Mechelen geduerende de Hoogmisse in het hooge choor der groote kerk ingeweijd en gemeytert Bisschop van Antwerpen, door Sijne Eminentie Joannes Henricus, Grave van Frankenberg en van Schellendorff, Cardinael Artsbisschop van Mechelen, primaet der Nederlanden, geassisteert door sijne Hoogh^{t} Guillelmus Florentinus van de prinsen van Salm Salm, Bisschop van Doornik, en door sijne Doorl. Hoogw^{t} Felix Guil. Ant. Brenaert, Bisschop van Brugge, wordende dese plegt 's middags ten 12 uren gesloten met den Te Deum

Den 6 's avonds om alf acht begonst het geluy van alle de clocken deser stad, ter oorsaeke der inhaeling van S.D.H. tegen 's anderdags.

Den 7 om 3 uren na middag, begost andermael het geluy van alle de klokken; omtrent 4 uren vertrok den trijn uijt de parochiale kerk van St Joris. Eerst de Eerw^{e} Paters Minimen gevolgt door de Eerw^{e} Paters Capucienen, Beggaerden, Augustijnen, L. Vr. Broeders, Minderbroeders en Predikheeren met hunne kruijsen en vaenen; dan volgde de seculiere geestelijk-

heyd, de heeren Pastor van 't Beggijnhof en St Elisabeth Gasthuijs, de rectors van de Terlinksche School en de vrouwe kloosters of gemeyntens, twee en twee; dan volgde de heere Pastoors der parochiale kerken, elk met hunnen kruijsdraeger en geestelijkheijd van St Laurentius, St Willebrords, buyten dese stad, van den H. Andreas, St Joris, den H. Walburgis, geseyt de borgt, processiegewijs gevolgd door het capittel van St Jacobs. Den nieuwen Choordeken en canoniken, de twee plebaens en alle de geestelykheijd van 't capittel Cathedrael gingen voor sijne Doorl. Hoogw^{t}, die met nieuwen meyter en staf en voorts seer luijsterlijk in 't pontificael gekleed, wiens wederseydsche hoeken wirden vastgehouden door de twee oudste canoniken, alomme sijnen segen gaf. De twee secretarissen en eenige bedienden van den Bisschop sloten den trijn. Den broeder en schoonbroeder met eenige andere bloedverwanten van den heere Bisschop, volgden vóór de heeren van 't magistraet in corpora. Een detachement der borgerlijke wagt met twee nieuwe vliegende vendels, sloot dese marche, waerna volgde de nieuwe schoone koets van sijne Doorl. Hoogw^{t} bespannen met ses paerden.

Van de Meerbrugge af, langsthenen de Eyermerkt en Melkmerkt, waeren de straeten beplant met maste boomen, verciert met festons en boogwerken, en de huysen verciert met sinnebeelden, lofdigten en jaerschriften; langswaer den praeltrijn over de groote Merkt, onder het geluij der groote klok en spelen van den beyaerd, ging in de Cathedraele. Den Te Deum opgeheven door de heeren Deken en gesongen onder groot musiek, gaf sijne Doorl. Hoogwt op den Bisschoppelijken Troon, de eer van den handkus. Dan herkleed synde in 't gewone bisschoppelijk gewaed, wird uijt de kerk door de heeren Pastors en door de heeren Deken en Canoniken van het capittel Cathedrael voorgesteld tot in 't Bisdom om 6 uren 's avonds, gevolgt door de gemelde vrienden.

Om half seven heeft het magistraet in corpora in koetsen sig

vervoegt na 't Bisdom onder het geleij der hellebaerdiers en voorgegaen door de stadsboden, draegende den wijn van eere in 24 groote potten, gevolgt door een detachement der borgerlijke wagt met twee vendels en slaende trommels. Dh^r^ Norbertus Bom, pensionaris deser stad, dede het woord in de opdragt van den wijn van eere, met eene latijnsche aenspraek tot grondhertige congratulatie en tot handhaving der peijslievende eenstemmigheijd tusschen den kerkelijken en borgerlijken staet, in den naem van het magistraet.

Sijne hoog^t^ prins de Ligne alsook de officieren der troupen soo in de stad als kasteel, hebben eensgelijks daer de complimenten van gelukwenschen gedaen aen sijne Doorlugtige Hoogwaerdigheijd.

Tegen over de poort der kerke, aen het Groen Kerkhof, was een segenboog opgeregt, waerbinnen de musikanten saten; de straeten rondom het Groen Kerkhof waeren beplant, alsook de Schoenmerkt en Kerkhofstraet; op de Schoenmerkt waeren suijlnaelden en sigteynden, sinnebeelden, lof en gedenkschriften tot aen de Cammerstraet toe, onder het geschal der timballen en trompetten; aen een ark, afsluijtende de Schoenmerkt ontrent het Bisdom, stonden wedersijds de Maegd van Antwerpen en de Maegd van Mechelen, houdende hunne wapens.

Sulke vercieringen vervolgden voorbij het Bisdom, sijnde als eene aengenaeme wandeldreve, beplant met boomen. Boven de poort van 't Bisdom, sag men de wapenen van sijne Doorl. Hoogw^t^, de selve waeren bekroond door dit jaerschrift:

*ILLU*str*I*ss*IM*ae Ant*V*erp*I*ae ant*I*st*I*t*I*
grat*UL*ab*U*n*D*a *VICI*na.

Tegen over de poort, aen een huijs, was een hoogsael opgeregt, alwaer de musikanten van het regiment van prins de Ligne, in turksche kleeding, op de binnenkomst van den Heer Bisschop, hun veldmusiek lieten hooren.

'S avonds waeren de bovengemelde vercieringen segenbogen

en plantagien verligt; den gevel van het seminarie was ook luijsterlijk verligt en seer schoon verciert met verscheijde figueren, sinnebeelden en verscheijde andere cieraden, verbeeldende de vier cardinaele deugden, boven de poort was verbeeld de strijdende kerk, bestraelt door den H. Geest; aen de hoeken sag men de wapens van den Paus en den keyser en in 't midden die van den Bisschop.

Den gevel van het klooster der Eerw^{e} Paters Beggaerden op de Eyermerkt, was onder andere opgeluijstert met twee figueren, verbeeldende de wijsheijd en eendragt, en boven, de wapen van van sijne Doorl. Hoogw^{t} sijnde s'avonds ook schoon verligt.

Op de Evermerkt, aen de pomp, alwaer den eyerboer opsit, was eene boere hut, alwaer uijthong ‘Caffé à la Malbourg’ verbeeldende eene boere familie; voor het huijs waeren vier kinderen hand aen hand, altijd ronddansende.

Op de Melkmerkt was de pomp, alwaer het boerinneken op staet, ook seer fraey opgeciert met eene gansche boerefamilie; en een huys alwaer uijthong ‘Caffé de Figaro’.

Dese twee dingen waeren seer fraey en vermaekelijk om sien en verciert met opschriften en jaerschriften dewelke men ook ten allen kanten van de stad te lesen vond.

Van dese boer en boerin wird over eenige jaeren seer veel werk gemaekt. 'S avonds om 10 uren sag men den heere Bisschop rondgaen tusschen den toeloop en toejuichingen van ontellijke menigte volk.

'S anderdags na middag heeft den heere Bisschop de openbaere complimenten ontfangen van den edeldom en voornaemste borgers.

Desen avond hebben de gebueren van het Bisdom de verciering andermael verligt.

Den 12 is door het capittel van de parochiale en collegiale kerk van St Jacobs, in plaets van wijlen den seer Eerw^{e} heer

Petrus Le Begge, overleden 2 deser (hij was deken sedert 26 Meert 1774) tot deken van het capittel gekosen, den seer Eerw^{e} heere Joannes Baptista Laenen, gebortig deser stad, licentiaet in de H. Godsgeleerdheijd, voortijds professor van 't Bisschoplijk seminarie, en lestmael vice-deken van 't selve capittel, welke keus sijne Doorl. Hoogw^{t} heeft geconfirmeert, sijnde op 20 deser geinstalleert.

Den 25 is den prins Ferdinandus van Wurtenberg hier binnen gereden, komende van Mechelen en sag de veldoefeningen in de buytenvestinge deser stad, door de troupen der twee veldbataillons van Ligne, keerende ontrent den avond wederom na Brussel.

Den 30 gingen eenige soldaeten van Clairfayt na 't vernietigt clooster der Witsusters, maer wirden aldaer niet ingelaeten, alsoo de conchargie daertoe geen order hadde. Sij sijn daer niet ingeraekt als op 8 July daer naer; het waeren allen getrouwden. De kerk diende voor stal.

Den 21 July en volgende dagen wirden tot Brussel in 't Broodhuys verkogt, de diamanten en kostelijke gesteenten, als robijnen, emerauden, hyacinten, grenaden enz., alsook eene menigte fijne peerlen, alle voortkomende en ontnomen van de gesupprimeerde kloosters in dese Nederlanden waer van men de catalogue siet in druk.

Den 25 Julij 's morgens, sag men eene sterke divisie van het regiment de Ligne aen het hoofd hebbende den prins, hunnen colonel eygenaer, commandant generael der troupen deser stad, in groote parade de veldoefeningen verrigten in tegenwoordigheijd onder andere van lord Cornwallis, vermaerd generael, logeerende in den Grand Laboureur.

Den 3 Augustus om 5 uren 's morgens, marcheerde het regiment van Clairfayt langs de Meer uijt dese stad na het Laer bij Deurne alwaer sij de krijgsoefeningen begosten.

Den 5. Hunne koninglijke Hoogheden de gouverneurs generael alsook Clemens Wenceslaus van Saxen, keurvorst en Artsbisschop van Trier en Maria Cunegundis van Saxen, princesse abdisse van Thorn en Essen, komende langst de Brusselsche vaert, wirden desen morgent door de twee kotters ontrent Hoboken opgewagt, die soo haest sij dit doorlugtig geselschap in 't gesigt kregen, omtrent 10 uren, hun kanon losbrandden. Hunne koninglijke Hoogheden, dan aen boord van een derselve onder seijl gaende, stapten aen land op de werf; wirden aldaer andermael onder geschut onthaeld, door hunne hoogheden prins de Ligne, den hertog van Ursel en door sijne Doorl. Hoogw^{t} onsen Bisschop alsook door den markgrave en borgemeesters. Het doorlugtig geselschap, hebbende in hun gevolg den grave van Seckendorff, den generael baron de Kempel en andere, vervoegden sig in koetsen na de Cathedraele, na de collegiale van St Jacobs en na andere kerken, alsook na de accademie.

De regenvlagen, na middag de krijgsoefeningen te velde op 't Laer bij Deurne in 't vuer, belet hebbende, sijn 's anderdags 's morgens de monsteringen en oefeninen. soo voor de troupen van den kasteele als van de stad verrigt voor sooveel het weder toeliet; om half elf voornoen, is dit geselschap uijt het Bisdom na Mechelen vertrokken.

De troupen op het kasteel als in de stad vervolgde die veldoefeningen. Die van Ligne hebben 10 deser na middag in het vuer geexerceert, het was dikwijls exercitie op 't Laer bij Deurne, sijnde groote en vlakke plaetsen.

Deser dagen sag men in 't ligt de volgende advertentie:

‘Dat men van wegens den president en de lieden van de

comité der casse van religie in de herberg ‘de Swaen’ op het Vlaemsch hoofd, toebehoort hebbende aen de Eerw^{e} P. voor de dijkagie van den Polder van Borgersweert, naest het Vlaemsch hoofd, toebehoor hebbende aen de Eerw^{e} P. Cathuysers binnen Antwerpen. Den eersten sitdag 10 Augusti 1785; den 2^{den} ditto en den laesten 31 ditto, wanneer de absolute verkoopinge onder agreatie sal toegewesen worden.

Den 21 kwam den Heer Cardinael Artsbisschop van Mechelen, binnen dese stad; sijne Eminentie ging binnen de Cathedraele met de processie van devotie, waerin onsen Bisschop ook officieerde, met de aenhoudende gebeden om de bermhertigheijd Gods af te smeeken, de helderheijd des logts, en den oost in te konnen schueren; na de maeltijd is sijne Eminentie uijt het Bisdom na Mechelen vertrokken.

Den 24 is alhier het volgende geafficheert:

‘Den tresorier generael, raeden en commisen der domijnen en finantiën sijner Majesteijt den keijser en koning’.

‘Seer lieve en speciale vrienden. Wij senden u de tegenwordige om u te seggen, dat wij hebben geresolveert u te verbieden de binnenkomst soo te water als te land van de aberdanen der vremde vischvangsten, op de straffen gestatueert door ordonnantien tegen den struijkhandel. U sullen de tegenwoordige mede deelen aen uwe subalternen, en u sullen die, gelijk sij, afficheeren ter gewone plaetsen van de comptoiren. Tot soo verre, lieve en speciale vrienden, God hebbe u in sijne heijlige bewaernisse. Uijt Brussel den 23 Augusti 1785.’

Was geparafeert Cas. V^{t} en lager onderteekent Fernois, onderstond: aen de officiers principael van Antwerpen.

Den 29 voor middag, is den lieutenant generael, grave de

Murray, van Brussel hier binnen gereden en met sijne hoogh[t] prins de Ligne, commandant deser stad, voorder vertrokken na de Polders, die de Hollanders in de forten aen de Schelde houden onder water geset. Sij sijn van Santvliet om half 10 's avonds wedergekeert en 's anderdags 's morgens na Brussel vertrokken, van waer prins de Ligne 31 deser 's morgens alhier weder arriveerde.

Men verwagt alhier tegen 15 September het hoofdquartier van het leger, soodat een aental van troupen, aen den linken vleugel sal besetten, de landstreken naest de Nederschelde, alsook te Merxem, Schooten, Eeckeren en elders; en aen het middelstip en den regten vleugel sullen de andere hun legerveld uijtbreijden naest de groote en kleijne Nethen tot Herentals, Thielen, Geel en Casterlee toe.

Om desen tijd wird de graenvliet, vóór het oosterhuys gerepareert, seer vervallen sijnde. De blauwe stukken op de brug liggende tegen de kanten, sijn serken uijt de kerk der facons.

Den 1sten September heeft het gebrand in 't klooster der Annonciaten; in seker kapelleken staende aldaer in den hof, in hetwelk de soldaeten hadden gekokt, waerdoor dien brand ontstond, aengesien er geen schouw was.

In het klooster der der Annonciaten hadden sij gemeijnt in den refter eene generaele bakkerij te maeken.

Alle de cellen van 't klooster der Facons waeren uijtgebroken om eene sael te hebben, om ingeval den oorlog voortging, een generael hospitael voor de sieke en gekwetsten te maeken; het gruijs, komende van dese mueren, wird gedeeltelijk in de kerk gestort, die in eene droevige gesteltenis gesien word, beroofd van de altaeren en ciraeden, als al het andere vernietigd.

Alle de klooster waerin soldaeten sijn, sijn seer verdestrueert, de geschilderde glasen in de panden en andere plaetsen,

sijn uijtgeslaegen en de trappen, sloten en loode goten, uijtgebroken.
In de kerk der Annonciaten waeren kribben, en dienden voor stallen, alsook de sacristij.

Den 5 was 't groote revue van de twee bataillons van Ligne op het plijn buijten het kasteel, voor den heer hertog van Ursel.
Ten selve dage wird geordonneert aen de schippers, van een seker getal van krabben schuijtjes aen te brengen.

Den 6 was het groote revue binnen het kasteel van de drij bataillons van Clairfayt, geschiedende op deselve wijs.

Den 7 voormiddag arriveerde den prins Ferdinand van Wurtenberg, met een geselschap Russische rijsigers, bevaerde des anderdags de Nederschelde, wordende onthaeld aen boord der kotters.

Den 8 om half drij na middag vertrokken de voorgemelde schuijtjes na Gend.
Vandaeg wird er ook een kanon scheep gedaen aen de werf als ook bomben en poeder.

Den 9 en 10 vertrok er een kanon.

Den 10 vertrok om 12 uren 's middags, het derde bataillon van Clairfayt uijt het klooster der Annonciaten, langs St Jorispoort, met hunne bagagie wagens na Mechelen en Brussel. Om half twee kwaemen de quartiermeesters van 't regiment van Caunits, nu Wurtenberg, langs St Jorispoort hier binnen gaende na 't kasteel.

Bij ordonnantie van den raede der financie van 5 deser, is

verklaerd om den invoer van den aberdaen der vremde visscherijen, verboden bij ordonnantie van 23 Augusti laest leden, te beletten, dat den inbrenger sal verbeuren eene boete van f 500 voor ieder ton en f 750 voor ieder vatjen of minderheijd als een ton; aldus moesten wij den goeden aberdaen derven en den slegten duer betaelen.

Den 11, desen morgend vroeg, sag men de plijn buijten het kasteel afmeten om een kamp te maeken.

Vandaeg wird er overvloedig veel stroey in 't Derde order gebrogt. 'S noenens, om half één, kwaemen de twee bataillons van 't voors^{e} regiment van Wurtenberg, van Mechelen hier binnen, gingen aesntonds, vergeseld van prins de Ligne na kasteelplijn, alwaer duc d'Ursel bijkwam; begosten aenstonds te werken en hunne tenten te stellen, om aldaer gecampeert te liggen, hetwelk seer spoedig verrigt wird. Met dese sijn er alsnu ses bataillons in de stad en kasteel, twee van Clairfaijt, twee van Ligne en twee van Wurtenberg.

Daer wird vandaeg een kanon te scheep gedaen aen de werf: alsook buyten de slijkpoort, gevoerd de batterijen.

Desen avond was het collegie.

Den 11 was alhier aengeplakt eene waerschouwing, van stadswegen op 10 deser in collegie geresolveert en gepubliceert sijnde, dat het aen alle onvrije hoveniers en andere buijtenlieden bij provisie toegelaeten word, van heden af op alle dagen van de weke, soo 's morgens als na den noen, hunne groenten, pottagien, boter en eetwaeren in dese stad te mogen merkten en verkoopen, sullende deselve buijtenlieden met hunne waeren kennen voorstaen op alle de merkten deser stad, aen het kasteelplijn en op andere plaetsen, op dewelke de militaire sullen sijn ingequartiert of gecampeert.

Den 13 verhuysden de overgebleven soldaeten uijt het klooster der Annonciaten na het gene der Witsusters.

Daer kwaemen ook binnen dese stad, eenige van de nieuwe

bende der pionniers of pontonniers, en quartiermeesters der Husaeren van Wurmser. Eenige van Ligne uijt het klooster der Clarissen, trokken na 't Oosterhuijs en elders. Daer was order om den Tapisierspand ledig te maeken voor de peerden der husaeren van hunne koningl. Hoogh^{den}. In 't Hesschenhuys worden stroeij en matrassen gemaekt. Den generael Lilieu der dragonders van Toscaenen, logeert op 't hof van Dh^{r} Van den Steene te St Willibrords. De kasteelplijn wird wederom afgeteekend voor een ander kamp te maeken.

Des middags arriveerde den prins Ferdinand van Wurtenberg, colonel eygenaer van een regiment van sijnen naem, te vooren Caunits, met sijne veld-equipagien en gevolg; hebbende sijn logement in 't klooster der Eerw^{e} Paters Predikheeren. Hij was 's anderdags tegenwoordig in de binnenkomst en revue van het grenadiers bataillon van Heyden op den middag, ten bijwesen van den grave de Murray, lieutenant generael en commandant generael der troupen in de Nederlanden, alsook van prins de Ligne en den hertog van Ursel.

Den 14 September, om half elf 's morgens, kwaemen dragonders van Toscaenen langs St Jorispoort binnen dese stad, reden na Borgerhout, Deurne, Womelgem, Merxem en elders, sijnde seer schoon volk. Ook kwaemen de husaeren van Wurmser langs Kipdorppoort binnen dese stad, trokken de Roode poort uijt na Eeckeren, de Donck, Borgerhout, Deurne en elders; sijnde ook seer schoon volk. 'S noenens om 12 uren, arriveerden de grenadiers van Wuttemberg en van Murray langst het water en gingen na 't klooster der Annonciaten; in de sacristij deser schoone kerk, altijd soo suyver gehouden sijnde, stond het peerd van eenen oversten der militairen en diende tot stal; het mest sag men in de kerk leggen; denkt eens, hoe het ging; ook konde het door de goede en godvrugtige inwoonders sonder droefheijd niet aensien worden.

In het huijse van den graef de Proli, op de Schoenmerkt,

logeerde den graef van Murray; alsook den graef Zechenter, quartiermeester generael van het leger.

Desen voormiddag waeren alhier gearriveerd, de veld equipagie van sijne koningl. Hoogh^{t}, den hertog van Saxen Tesschen, gouverneur en kapitijn generael deser Nederlanden in 't Bisdom, onder een geleij van husaeren, die het logement hebben in en ontrent Tapissierspand. Desen avond arriveerde hunne koningl. Hoogheden in 't Bisdom. De Feldmaerschalterij, die over 9 maenden van Weenen was afgeveerdigt, met haere bedienden, is ook van Brussel desen avond hier binnen gekomen; ook sijn er nog wel 30 wagens der militairen binnen gekomen.

Den 15 smorgens, om half seven, vertrok sijne koninglijke Hoogheijd met de generaels, te peerd, na den Polder, en kwam om half twaalf wederom in 't Bisdom, alwaer de militaire oversten en officiers kwaemen om orders te ontfangen en waerschijnlijk raed gehouden wird. De grenadiers hadden de wagt aen 't Bisdom.

Den markgrave had in 't begin deser maend September, den volgenden brief van den raed en fiscaelen ontfangen; die den selven met den volgenden in 't Vlaemsch, ook van de fiscalen, van 30 Augusti laest, na de andere hoofdofficieren sond, om aen de respective officiers der dorpen te doen komen, luydende als volgt:

‘Monsieur, étant chargé de la part de leurs Altesses Royales, les gouverneurs généraux, d'adresser de lettres circulaires imprimées à tous les collateurs seculiers des fondations pour les pauvres, établis dans votre ressort pour les exhorter à conférer aux femmes vieilles et estropiées et decrepittées ainsi qu'aux veuves et orphelins necessiteux des militaires en général les places qui sont à leur disposition, nous vous envoyons ici les exemplaires de ces lettres que vous ferez par-

venir aux collateurs de votre ressort immédiat, de même qu'aux officiers subalternes, afin qu'ils en fassent de même. Nous avons l'honneur d'être, Monsieur, votres humbles et très obéissants serviteurs, les conseilles fiscaux de Brabant'; était signé: P.G. Cuylen et P.F.N. De Lannoy; à coté était: Bruxelles 1er Septembre 1785; plus bas à Mr Le markgrave d'Anvers.

'Sijne majesteijt den keyser en koning, in aendagt genomen hebbende, dat de oude en gebrekkige vrouwen der soldaeten, alsook de behoeftige weduwen en weesen van de militairen in 't gemijn verdienen deelagtig te sijn van de fondatien gestigt ten voordeele van den armen, en dat den dienst, dewelke de mans en de vaders van de ongelukkige persoonen doen, ofte gedaen hebben aen het vaderland, behooren hun voor het minsten sooveel regt ten dien opsigten te geven als konnen hebben de vrouwen en weduwen en de weesen van de andere geslagten van onderdaenen. Hunne koningl. Hoogh[en] de gouverneurs generael hebben geresolveert van de collateurs der voorschreeve fondatien binnen dit land afsonderlijk te doen recommandeeren, van hun daer in te ontfangen, sij hebben te dien eijnde aen de Bisschoppen circulaire brieven doen bestellen, en deselve belast van daer toe aen alle de andere geestelijke collateurs van hunne Bisdommen, aenmaeningen te doen toekomen, hun voorhoudende de beweegredenen die sij de behoorlijkste souden oordeelen om hun daer toe te brengen, ende opdat de wereldlijke collateurs van diergelijke fondatiën, insgelijks souden medewerken tot het volbrengen hunner verwagtinge op dit voorwerp, hetwelk maer en strekt tot behulpsaemheijd van den militairen staet dewelke het gemeijn best vereyscht aen te moedigen, dese serenissime prinsen hebben ons belast aen deselve wereldlijke collateurs der fondatien van den armen in ons ressort opgeregt, toe te senden, de voorhandige cir-

culaire brieven die wij u in de voorsegde hoedanigheijd beschikken, u aenmaenende op de sterkste wijse, ten eynde u den cas vervallende in aendagt soud nemen de redenen die ten behoeve van de voors[e] vrouwen en weesen sijn militerende, en aen deselve soud confereren de plaetsen wesende tot U dispositie. Lager stond: Wij blijven Ued. dienstwillige dienaeren. De raeden fiscaelen van Brabant; ende waeren onderteekent: P.G. Cuylen, P.F. De Lannoy. Brussel den 30 Augusti 1785.

Den 15 na middag, trokken de grenadiers uijt het klooster der Annonciaten na 't kasteelplijn en begosten aenstonds hunne tenten te stellen, om aldaer gekampeert te liggen.

Den 16 in den morgend, vertrok het bataillon, generael van Clairfaijt, uijt 't kasteel na Beveren met hunne bagagie wagens te schepe, om ontrent Beveren tot tijd en wijlen, hunne tenten te slaegen. Desen namiddag was het wederom conseil de guerre in het Bisdom.

Vandaeg is de cancelrij op de Schoenmerkt, in 't huijs van de Grave de Proli gekomen, (die wijnig na de Asiatische compagnie ook gefailleert is en daerom sig absenteert) alwaer s'avonds de krijgskas ook inkwam op verscheijde wagens langs S[t] Jorispoort, binnen dese stad gebragt sijnde.

Den 17 sag men alhier aengeplakt eene advertentie, Fransch en Vlaemsch, wegens het commissariaet civiel binnen dese stad, welks bureau gelegen is in de Lange Gasthuijsstraet tegen over het maegden huijs; luijdende als volgt:

‘Men laet weten dat die persoonen, dewelke souden willen het quartier generael van sijn majesteijt den keyser en koning volgen, als: marquetenter, vleeshouwer, traiteur, leveraer van bieren, verkooper van levensmiddelen, waeren en koopmanschappen; sullen hun moeten adresseeren aen den

heer De Genger, greffier van het auditoriaet van den leger staet, die hem bevind in het Quartier generael, om met den selven heer De Genger onder het authoriteyt van sijne oversten te convenieeren, daer den prijs en qualiteijt van het bier, vleesch en levensmiddelen ofte victuailien, soo wel als over den prijs van de tafel die de traiteurs sullen geven en vervolgens voorsien te sijn van eene commissie ofte patente van mijnheer den generael Zechenter, quartiermeester generael van het leger. Die personen sullen genieten alle hulp en gunsten, soo wel als vrijdom van alle regten op bier, vleesch en alle andere victuailien, als thol, inkomende regten, barreelen, octroyen, en alle andere gesteld op de consomtie.

Zij sullen insgelijks genieten, als wanneer het quartier generael sal gesteld worden op het plat land, ofte wel in de klijne steden, den vrijdom van den accijns op den wijn.

Waere het saeken dat er eenige ingesetene personen, welbefaemde en andere, in gemeynschap of societeijt wilden ondernemen te leveren alle het vleesch aen het quartier generael, sal het noodig sijn, verschil te maeken in de prijsen van die van de eerste qualiteijt, gelijk de welbemiddelde personen gebruijken, en die van eene mindere qualiteijt, gelijk oude koeyen, gesond, maer soo vet niet. Men is beweegt te contracteeren met diergelijke persoonen ofte societeijten, selfs aen de selve persoonen, penningen te geven op avance, onder behoorlijke borge of cautie voor de levering van d'een of d'ander van deselve qualitijten ofte wel voor alle bijde.

Men is insgelijks beweegt te contracteeren met twee à drij traiteurs, mits deselve sig verbindende. Men sal het getal geconvenieert bepaelen.'

'Gedaen ter cellerij van den heer commissaris generael civiel te Antwerpen den 16 September 1785.'

Men sag nog een andere ordonnantie wegens den selven, aengaende de magasijnen in 't quartier deser stad; aen het Bis-

dom was eenen lijst aengeplakt der logementen van de generaels.

Den 18, 's morgens ten 8 uren, hoorden hunne koningl. Hoogheden met hun gevolg de Misse in de Cathedraele, in venerabel kapel aldaer, gelesen wordende door den Bisschop.

Gister moesten er 50 karren van 't quartier van Santhoven en ook van andere quartieren, 's morgens heel vroeg tot Lier sijn, door order van Dh^{r} Robrecht, commissaris der vivers, om haver te transporteeren uijt het magasijn aldaer, na het kamp van Viersel.

Allen den tijd dat die van Wurtemberg op de plijn laegen, speelden hunne musikanten alle avonden, van half seven tot half agt, hun veldmusiek, en daer wird verscheijde mael gedanst door de officierkes met jouff^{r} van de stad.

Desen morgend wird op de kasteelplijn, in eene groote tente, door den veldpater de Misse gecelebreert, dewelke alle de aldaer gecampeerd liggende hoorden.

Den 19 's morgens was het schoon dragonder regiment van Toscaenen te Wijnighem versaemt tot de groote revue, aldaer verrigt wordende door hunnen generael.

Ten 9 uren 's morgens vertrok de princesse uijt het Bisdom na Brussel. Desen nagt sijn er twee couriers aengekomen, eenen van Weenen en eenen van Parijs.

Vandaeg wird van stadswegen gepubliceert en geordonneert, dat alle degene eenig stadsofficie hebben of bedienen, moeten eene lanterne met ligt aen hunne huysen uijtsteeken, beginnende met den 1sten October op pene dat degene die sulks niet sullen hebben gedaen, hunne gagiën sullen worden ingehouden. De gilden, ambagten en natien, moeten insgelijks dese ordon-

nantie onderhouden en aen hunne kamers op den voors[en] tijd eene lanterne met ligt uijtsteken.

Voorders word bij de selve geordonneert, aen alle degeene herberg, afspanning, logist of cafféhuys houden, ook eene lanterne met ligt, niet hooger van den grond als 10 voet, uijtsteken op pene van 6 gulden. De borgers en ingesetenen alhier, soo geestelyke als wereldlyke, wirden andermael aensogt aen hunne huysen lanternen uyt te steken en met het verlaeten der poortklok, ligt te doen branden. Degene welkers gelegentheijd niet souden toelaeten, het stellen van lanternen en den onderhoud van ligt alleen te bekostigen, wirden aensogt, sig met vier of vijf man hunne naeste gebueren te verstaen, om dit gesaementlijk te doen.

Den 20 's morgens, soo vroeg mogelijk, moesten tot Lier sijn, wederom 25 karren van 't quartier van Santhoven, bespannen met twee peerden, moetende aldaer laeden, ieder 24 sakken haver uijt het magasijn aldaer, en transporteren na het kamp van Viersel. De dorpen van Merxem, S[t] Job en Schooten, waeren dese rijs vrij, aengesien deselve overvallen sijn van vragten uijt het magasijn deser stad Antwerpen.

Vandaeg arriveerde de princesse wederom binnen dese stad Die van Wurtemberg hadden order om ten twee uren na middag te vertrekken na Capelle en gereed sijnde, kregen contre order. Ten selven dage wirden de Grenadiers, aen 't Bisdom de wagt hebbende, door die van Ligne afgelost.

Den 21 's morgens, vertrokken de grenadiers; 's noenens om half 12 vertrekken de soldaeten van Wurtemberg, op het kasteelplijn gecampeert gelegen hebbende, met hunne bagagie wagens en tenten, aen het hoofd hebbende, hunnen colonel eijgenaer, den prins van Wurtenberg. Dese troupen moesten nog dien dag de tente slaegen onder Eeckeren, naest Capelle, Hoogboom. Na middag, reed sijne koningl. Hoogh[t] Albert

Casimir met prins de Ligne uijt dese stad met hunne husaeren en gevolgt door eenige muijlesels, komende 's avonds wederom.

Den 23 desen morgend half tien, is de gouvernante na Brussel vertrokken, en 's avonds wederom gekomen, vergeselt met den nieuwen minister aen het hof van Brussel wegens den keyser: den grave de Belgiojoso.

Vandaeg wird uyt het quartier generael deser stad door Mh^{r} Gummarus Cornet de Grez, aen den markgrave geschreven van te ordonneeren 50 wagens met vier peerden ieder bespannen, te compareeren in 't bosch van St Bernaerds bij Capellen, om palissaden te transporteeren, besig sijnde met de batterije op de Platluijs te maeken en van hersten te senden in 't bosch van Tongerloo en van te senden, vandaeg of morgen vroeg, eenige pionniers om den weg te repareeren.

Den 24 desen morgend is den gouverneur generael met eenige heeren in 't legerveld, ontrent Westmalle, vertrokken en om 3 uren na middag wederom gekeerd.

Den 25 pakten die van Clairfaijt op 't kasteel, om te[(1)] sijnde seer slegt weder. Na middag om 5 uren kwamen er eenige wedrom van 't regiment van Wurtemberg, gaende na 't kasteel. Desen morgend hoorde sijne koningl. Hoogh^{t} de Misse, wederom in de Cathedraele in Venerabel kapel.

Den 26 quaemen er grenadiers van Murray in 't klooster der Spinsters op de vuylruij. Na middag arriveerden de twee bataillons van Wurtemberg wederom binnen dese stad, marcheerden na 't kasteel, hebbende het in het kamp van Capellen niet konnen houden door de nattigheijd.

(1) Hier werd bij het verspringen van bladzijde door den schrijver een woord overgeslagen.

Om half drij was 't bataillon, colonel de Clairfaijt, langst St Jorispoort vertrokken, en de grenadiers van Ligne, Viercet en Clairfayt waeren uijt de kampen van Viersel, langs Kipdorppoort, binnen dese stad gekomen.

Mh^{r} Cornet de Grez, commissaris generael, beveelde onder andere bij ordonnantie, door hem onderteekend, aen alle brouwers, koopmans van hoey en andere particulieren van te voeren in de plaetsen die door de heeren commissarissen van wegens de heeren Staeten van Brabant, voor de levering aengesteld, hun sullen aengewesen worden, soodaenige quantitijten en partijen van hoey dat sij hun sullen belasten, dewelke sullen betaeld worden door d'officiers van de magasijnen op den prijs lest leden gesteld en gereguleert.

Voorts wird bij deselve bevolen en geordonneert aen alle drossaerden en andere officieren van dorpen en gemeijntens, gelegen in de seven quartieren van Antwerpen, van sig te begeven en styf woonen, geduerende den tijd dat de tegenwoordige omstandigheden sullen dueren in de dorpen, alwaer sij officieren sijn, en andere in te stellen, ingeval sij officier van verscheyde dorpen sijn.

Den 1sten *October* sag men een transport van recruten aenleijden, op de Meer, wordende besigtigd door prins de Ligne.

Er wird van stadswegen gewaerschouwt, een ieder, soo in stadsbedieningen sijnde als werklieden, leveraers enz. van (alsoo d'intentie van sijne koningl. Hoogh^{t} is, dat voortaen alle deser stadsrekeningen geeindigt worden met den laesten dag van October; en de nieuwe rekeningen beginnen met den eersten November) hunne respectieve rekeningen te sluyten met den laesten dag deser loopende maend October; deselve over te brengen in handen van den gene des behoort; en voor het toekomende, het jaer beginnen met 1° November, en de stadsre-

keningen te sluijten met den laesten October vóór den jaere 1786.

Den 2 sag sijne koningl. Hoogh^{t} de parade op de Meer, die van Ligne, vóór en na de Misse, met het groot musiek. Sijne Hoogh^{t} hoorde de Misse in de kerk der O.L. Vr. Broeders.

De drij bataillons van Stein, besetten de grensen in het quartier van Hoogstraeten; de husaeren van Wurmser: Ravels, Dessel en Turnhout. De verdeelingen der dragonders van Saxen Cobourg houden ook post tot Beerse en Vorsselaer; die van Arberg tot Ghierle, Thielen, Vlimmeren en Wechel der Sande; alle voorsien van hunne veldtuygen. De ovens, opgemaekt tot Herenthals bleven in gang. De magasijnen daer en tot Westmalle en elders, genoegsaem voorsien.

Eene verdeeling van het regiment van Wurtemberg houd tot Stabroeck, naest Hollandsput, de wagt. De Husaeren sedert eenige dagen Eekeren en andere posten naest de Neder-Schelde besettende, syn gekomen van Diest. De dragonders van Toscaenen houden post tot Schooten, Merxem, Deurne, Wijneghem en Schilde.

Den 4 's morgens vertrokken hunne koningl. Hoogh. na Brussel, en sijn des avonds wederom gekomen van hun nieuw buytengoed tot Lacken, buijten Brussel.

Den 6 's morgens marcheerde eene verdeeling van 't regiment van Wurtemberg na de voorposten aen de grensen.

Den 7 tegen den avond quaemen er eenige soldaeten van Wurtemberg binnen dese stad, misschien van de kanten van Capelle of daer ontrent.

Den 9 's morgens om half tien was de parade op de Meer van die van Wurtemberg met hunne grenadiers en die van Murray,

onder het groot veldmusiek, gaende vervolgens na de kerk der O.L.V. Broeders de Misse hooren onder het gesang der troupen met den gouverneur en gouvernante, gevolgd door de generaels en den prins van Wurtemberg.

Den 14. Hunne koningl. Hoogh[en] de gouverneurs generael, hadden gister voormiddag hun aenstaende vertrek en dat van het hoofdquartier aengekondigd, nemende desen morgend afscheijd van onsen Bisschop; van waer sij om half negen in hunne veldkoets wederkeerden na Brussel. Het hof en equipagien sijn kort na middag ook na Brussel wedergekeert. Ontrent den noen ging de wagt der grenadiers van aldaer weg; s'agternoens was het commissariaet civiel ook gedaen en vertrok den volgenden dag. Desen morgend vertrokken ook de pontonniers.

Den 15 vertrok de krijgskas, uijt het huijs van Proli, na Brussel, alwaer ook de grenadiers de wagt hadden gehad. Men bevestigt genoegsaem den vrede, bij het voorder tractaet te besluijten met de republiek der Vereenigde Provinciën.

Den 16 wirden de bootjes of schuytjens wederom gebrogt van Gend, van hier vertrokken synde den 8ste der maend September laest leden. De matrosen die sy weder brogten waeren in het blouw gekleed met roode kraegen en hadden pluijmen op den hoed.

De husaeren van Wurmser sijn vertrokken van Turnhout na hunne nieuwe quartieren, alsook die van Hoogstraeten, Oostmalle, Westmalle, Bracht en Eeckeren en van hunne eerste rustplaets tot Vorsselaer, Herenthals, Ranst, Broechem en elders, voort te marcheeren na Diest, Thienen en andere bovenlanden.

Den 17 sag men na middag al eenen kotter afkomen binnen

dese haven, dien 's anderdags gevolgt wird door den anderen en door de brik.

Den 18 hadden die van Wurtemberg de wagt aen St Jorispoort, in plaets der grenadieren.

Den 19 wird een kotter ontwaepend, de kanons en meubelen wirden in 't besaenhuijs gedaen en vaerde s'anderdags na den Philippe. Desen morgend is 't grenadier bataillon van Turkmann uijt de voorstad, in en ontrent Berchem, met sijn veldequipagie, vertrokken na het binnenland.

Den 22 vaerde den anderen kotter ook na den Philippe, gisteren onwaepend sijnde. De kanons wirden van de werf gedaen.

Den 23 volgde de brik de voorschreven kotters, alnog kanon ophebbende, en de laeste kanons wirden van de werf gedaen, dit waeren de 48 ponders van de stad; de roosters wirden uytgebroken.

Den 25 sijn de dragonders van Toscaenen met hunne veldcqupagien van Deurne, Borgerhout en andere, hier binnen gekomen; desen morgend om 8 uren langs St Jorispoort uijtgereden na Mechelen, voorders na Loven.

Den 28 sijn er soldaeten van Clairfayt vertrokken uijt het klooster der Witsusters, in welke kerk peerden stonden. Na middag om 3 uren wird het water van den Polder, den Doel en daer ontrent afgelaeten. De Husaeren van Wurmser sijn niet alleen uijt de verscheijde quartieren tot Gheel, Herenthals en bijgelegene dorpen afgemarcheerd na het bovenland en den kant van den lande van over Maese, maer het overige der magasijnen van haver, waermede selfs sommige kerken en kloos-

terpanden nog waeren opgestaepeld, zijn derwaerts ook afgevoerd met een groot getal van leger-wagens.

Vandaeg wird het klooster der Eerw^{e} Paters Brigittinen tot Hoboken, finael aldaer verkogt, verdeelt sijnde in vier koopen.

Den 29 Deser wirden de kotters afgedankt; vele balken, planken en ander houtwerk, gedient hebbende aen de batteryen, wirden binnen dese stad gebrogt.

Den 31 vertrokken wederom eenige soldaeten van Clairfaijt, daags te voorent uijt den Polder in het klooster der Witsusters gekomen synde.

Verscheyde soldaeten hadden hun afscheijd alreeds gekregen, zoodat waerschijnlyk de saeken geeijndigd sijn.

Den 1sten November, om half negen smorgens, vertrok Duc d'Ursel langs St Jorispoort na Brussel.

Vandaeg heeft den heere Choordeken der Cathedraele voor de eerste rijse gepredikt; na middag in deselve kerk, sijnde eenen uijtmuntenden predikant.

Den 2 vertrok prins de Ligne met alle haest na Brussel, alhier gelogeert hebbende, ten tijde van sijn verblijft in dese stad, in de abdije van St Michiels.

Desen morgend om 7 uren, vertrokken den prins Ferdinand van Wurtemberg, vergeseld door den heer De la Costa, major van sijn regiment en twee kapityns, alle te peerd, na Lillo en de omlanden, sijnde desen prins 's avonds wederom gekeerd.

Den 4 heeft sijne Doorl. Hoogw^{t} de Misse gedaen in de kerk van den H. Carolus Borromeus, wesende den feestdag van dien heiligen, patroon der selve kerk en beschermer der Christelijke leering, opgerigt voor de bejaerde menschen deser stad, ten jaere 1779.

Vandaeg vertrokken er kanoniers, met twee van hunne bagagiewagens, langs St Jorispoort.

Desen nagt sijn de veldequipagien van 't regiment de Ligne, eenige dagen ingescheept sijnde, na Brussel vertrokken, om voort getransporteert te worden na Doornik.

Den 10 heeft onsen Bisschop het Venerabel in de veertiendagsche Beregtinge der parochie van St Joris, tot de sieken gedraegen.

Den 14 wird van stadswegen gewaerschouwt, door het magistraet gelast synde, van aen de heeren staeten op te senden, een notitie van die persoonen, dewelke niet voldaen sijn geweest over het logement der staf-officieren en andere, binnen dese stad, geduerende het laeste quartier generael, sedert September laestleden geweest hebbende.

Den 16 heeft sijne voorn^{e} Hoogw^{t} het Venerabel in de veertiendagsche Beregtinge der parochie der Borgt, tot de sieken gedraegen.

Desen morgend vertrok het bataillon generael van Wurtemberg met de veldequipagien, van het kasteel na Mechelen en soo voorts na Luxembourg.

Den 17 is het derde bataillon van Clairfaijt binnen dese stad gekomen, komende alhier in garnisoen op het kasteel.

Den 19 om half twaelf, is de Genuesche loterij, ingestelt door openen brieven van wijlen haere K.K.A. Majesteijt Maria Theresia, de dato 14 September 1760, alhier op de puije van het stadhuijs, voor de eerste rijse getrokken op de manier als deselve tot Brussel getrokken word, sullende alsoo van drij tot drij weken continueeren.

Sedert vandaeg word het buspoeder uijt de magasijnen op

dese stadsvesten afgevoert en te scheep gedaen, om na de magasijnen te worden gedaen.

Den 21 na middag begost het koninglijk geluij der Cathedraele, voor de uijtvaert van den Artshertog Albertus, overleden 13 Juyl 1621, hetgene sedert eenige jaeren niet geschied was, ter oorsaeke van de merkelijke schaede der landen in den Polder, waerop dit beset is. Sullende alsnu wederom gecontinueert worden na ouder gewoonte. Dit was agtergebleven sedert.....; die landen waeren gelegen in den Polder van.....; het Magistraet had daer voor .....

Den 24 's avonds, gaf eene genootschap edelen en borgers, luijsterlijke redoute op de comediesael, aen den hertog van Ursel, aen den prins van Wurtemberg en aen alle andere militaire officiers.

Den 25 vertrok den prins Ferdinand van Wurtemberg. colonel eygenaer, uijt sijn logement in 't klooster der Eerw^{e} Paters Predikheeren, na sijn dankbaerheijd te hebben betoont aen den Eerw^{e} Pater Prior en andere religieusen. De veldequipagien van den prins, sijn den 28 deser opgevolgt.

Vandaeg is het bataillon generael van Ligne uijt het Oosterhuys vertrokken langs St Jorispoort na Mechelen en soo voorts na Doornik, en alsnu wirden de wagten aen de poorten hernomen door de borgerlijke wagten.

Vandaeg is duc d'Ursel ook na Brussel wedergekeert, ten tijde van sijn verblijf binnen dese stad, gelogeert hebbende inde refugie der abdije van St Bernards, op den Oever.

Den 27 desen morgend, 't quart voor 8 uren, vertrok het bataillon, colonel van Ligne, gelegen hebbende in het klooster

der Victorinnen, langs St Jorispoort, na eerst de Misse gehoort te hebben in St Joriskerk.

Vandaeg liet den markgrave, ingevolge d'order van den heer Cornet de Grez, de dato 23 deser, weten aen verscheijde dorpen van 't quartier van Santhoven dat sij op 28 deser, voor noen of ontrent 1 uur na noen, voor den tijd van 5 dagen voorsien sijnde van hoey en haver en den voerman met sijn eetwaeren moesten leveren, eenige wagens met vier peerden, en karren met twee peerden, tot Calmpthout, op den greef aldaer, tot het transporteeren van palissades, op pene van met militaire executie gedreven te worden.

Den 28 's morgens, vertrok het bataillon, colonel van Wurtemberg, uijt dese stad, ook na Mechelen en voorts na hun voorig garnisoen tot Luxembourg, aengeleijd wordende door den major De la Costa, gelegen hebbende in het klooster der Clarissen en Predikheerinnen.

Den 30 's morgens vertrok de grenadier compagnie van het bataillon van Heijden, nog in dese stad sijnde, na Brussel, gelegen hebbende in het klooster der Spinsters.

Vandaeg hebben die van Clairfaijt de wagt aen de magasijnen.

Na middag begost het koninglijk geluij der Cathedraele voor het jaergetijde van Isabella, Artshertoginne van Oostenrijk, infante van Spagnien, gemallin van den voors^{en} Artshertog Albertus, overleden 1 December 1633, hetwelk van den selven tijd als het gene van Albertus was agtergebleven, siet hier boven, 21 deser.

Den 1sten December, om elf uren, begost de Misse in de choor der Cathedraele, die met swert laeken behangen was. Den autaer was behangen met swert fluweel, waerop een goude moorekruijs, alsoo was de baere, te midden staende, ook

behangen; sullen ook alsnu wederom continueeren na ouder gewoonte.

Vandaeg vertrokken de grenadiers van Wurtemberg in de Annonciaten gelegen hebbende; soodat alsnu alle de kloosters ledig waeren. De siekenen van Ligne uijt de Facons, degene van Clairfaijt uijt Tersieken, waeren na het kasteel gebrogt; er waeren nog magasijnen in de Luijthaegen, het Derde order en Carmelietessen; in de Norbertineressen bleef ook alnog den entrepot, waer voor het klooster der Witsusters ook begost gebruijkt te worden. Dog in ieder klooster bleef nog altijd iemand tot conchargie of toesigt der selve; trekkende daervoor per dag 2 schellingen of 17 ½ stuyvers. Het oosterhuijs was alsnu ook ledig, aldaer was de hoofdwagt geweest, alwaer de sleutels deser stad bewaerd wirden.

Den 4 wesende St Barbara, sijn alhier voor aelmoesseniers gekosen Jon^{r} Petrus Werbrouck, en Jon^{r} Antoine Jos. Kannekens.

Den 10 en volgende dagen, wirden tot Brussel in het vernietigt klooster der Clarissen, publiek verkogt, de beste schilderijen uijtgesogt uijt de gene ontnomen aen alle de vernietigde kloosters deser Nederlanden.

Den 15 wirden wegens het magistraet gewaerschouwt, dat alle degene die nog niet hebben ingebrogt hunne notitiën, rekeningen en pretentiën over logementen, leverantiën en werken of andersints ter oorsaeke van het verblijf des krijgsvolks.

Den 28 wird, wegens de staeten generael der vereenigde Provintiën, ingevolge het vrede tractaet, gesloten 8 October laest tot Fontainebleau, begost aen de slegting der forten der Kruijsschans en Frederik Hendrik. Siet de gasette van 17 en 21 Februarij 1786.

Den 30 wird van Stadswegen gewaerschouwd, alsoo den heer kapitijn de Grosseau, wegens het regiment van den prins de Ligne, sig binnen dese stad sal begeven Dijnsdag toekomende, om te volbrengen de afrekening van het logementgeld van het voors[e] regiment alhier in garnisoen gelegen hebbende, dat alle degene die ten lasten van dit regiment eenige pretentiën sijn hebbende, ter oorsaeke van logement, gehouden sullen sijn, met hunne rekening te komen bij den voors[en] kapitijn de Grosseau in den Grand Laboureur op de Meer op Woensdag 4 January 1786; sullende ten dien eijnde aldaer beginnen te vacqueren.

Desen morgen is in het schoon klooster der gewesen Jesuiten, het selve van binnen afgebroken sijnde, eenen blijkhof gemaekt, om lijnwaert te wasschen en onder de directie van den notaris Funck.

Dit jaer is het knegtjenshuys, die treffelijke fondatie, ook wederom in stand gekomen, ten jaere 1781 door de Aelmoesseniers vernietigt sijnde, tegens welke ongeregtige en aen het publiek seer nadeelige suppressie sig de knegtjens jongens hadden verzet; immers, verscheijde treffelijke persoonen op dien naem hadden gesteld en seer groote processiën geintenteert in den raede van Brabant van dien tijd tot in desen jaere 1785; alswanneer het selve wederom moest in wesen komen.

De jongens waeren geduerende dien tijd buyten bij arme boeren besteed, of bij geringe borgers binnen dese stad.

Den 24 December is den spijker omgesteld voor de chynsen als volgt: tarwe f 5,11; rogge f 3,11; evene f 4,17; evit f 1,18; boekwey f 2,17; haver f 2,14; gerst f 3,14; sloorsaed f 7,15; spariesaed f 3,5; peerde boonen f 3,6; raepsaed f 12; witte boonen f 7,10; erweten f 6,15; kempsaed f 7; winter-sloorsaed f 10; alle per veertel.

Zaakregister.

Aalmoezeniers 1770 20
Aalmoezeniers 1771 22
Aalmoezeniers 1772 30
Aalmoezeniers 1773 37
Aalmoezeniers 1774 42
Aalmoezeniers 1775 47
Aalmoezeniers 1776 60
Aalmoezeniers 1777 67
Aalmoezeniers 1778 72, 84 en vgd.
Aalmoezeniers 1779 100
Aalmoezeniers 1782 127
Aalmoezeniers 1785 215
Aartsbroederschap van het HH. Sacrament 16, 17
Aberdaan, 196.
Administrateurs der kloosters, 135.
Akademie, 24, 40.
Aken (Huis van), 143.
Ambachten opengesteld, 149.
Ambachtswezen. Enkwest, 164.
Annonciaten, 120, 155, 158, 172, 176, 178, 181, 197, 198, 199, 203.
Apothekers, 103, 105.
Armenzorg, 99, 127.
Armenzorg voor Krijgsweduwen, 201.
Asiatische Compagnie, 182, 183.
Augustijnen, 71.
Bakkers en molenaars, 157.

Bedelarij, 74, 96, 101.
Beenhouwers, 161, 162.
Begraafplaatsen, 155.
Belasting op de honden 1770, 28.
Berg van Barmhartigheid, 78.
Besnijdeniskapel in O.-L.-V.-Kerk, 105.
Beurs. Boiseeringen, 46.
Beurs. Bouwwerken, 50, 61.
Beurs. Wacht, 181.
Bezoeken aan de Stad, 21, 39, 53, 61, 121, 124, 128, 142, 187, 188.
Bierhoofd, 110.
Bisschop van Antwerpen, 28, 43, 52, 54, 64, 146, 167, 188, 189.
Bisschop van Gent, 29, 98.
Bisschop van Namen, 98.
Blauwe toren, 23.
Boeken (Verkoop van), 189.
Brabantsche Korenmerkt, 42.
Brigitinnen, 153, 189, 212.
Broederschap der XXXVI heiligen, 21.
Broederschap van Liefde in St-Carolus, 95.
Burgerlijke Wacht, 166, 167.
Calmpthout. De Greef, 215.
Capellen. Bosch van St-Bernaards, 207.
Capucienen, 143.
Capucinerssen, 120, 152.
Carmeliterssen 139, 141, 158, 172, 178, 180, 186, 189, 215.
Catechismus, 94, 96.
Catechismus (Wellens), 147.
Clarissen 151, 156, 158, 167, 170, 172, 178, 183, 199, 215.
Collecte voor de Armen, 96.
Collecte voor het H. Land, 45.

Corps de garde, 125, 150.
Deken van O.-L.-V.-Kerk, 38, 159, 189, 193.
Derde Order, 139, 143, 144.
Dragonders, 205, 211.
Eerewijn van de Stad, 16, 17, 26, 57, 101.
Facons, 151, 155, 158, 172, 178, 180, 186, 196, 215.
Falconplein. Kruis, 126.
Feestelijkheden, 24, 26, 27, 29, 39, 56, 116, 174, 190, 214.
Fonctiën bij het leger, 203.
Forten langs de Schelde. (Zie ook *Kruisschans*), 122, 168.
Fort Frederik Hendrik, 215.
Fort Lillo, 149.
Fort St-Laureis, 163.
Fort St-Philips, 161, 211.
Gangen. Zie Stegen.
Gasthuisstraat (Lange - O.L.V. Beeld), 126.
Gedenkpenningen, 51.
Gilde van den jongen Handboog, 71.
Gilden en burgerlijke wacht, 167.
Grenadiers 203, 206, 207.
Groenvliet, 174.
Hand te Berchem, 99.
Herenthalsche vaart, 31.
Hessenplein, 129.
Heiligenbeelden (Versiering der), 24.
H. Schrift. (Vertaler van het), 19.
Honderdjarige, 61.
Houtkaai, 46.
Huidevettersstraat. Drijhoek, 126.
Huizennummering 1779, 74.
Huwelijken, 168.
Huwelijken. Dispensatiën, 119.
Jezuïeten. Afschaffing der, - Verkoop der goederen, 33, 38, 48, 55, 66, 73, 129, 216.

Jozef II (Ontvangst van), (Doortocht van), (Huldiging van), 113, 114, 114.
Jubilee (Pauselijke),
1770 16.
1776 53.

Jubilee van het Broederschap der XXXVI heiligen, 21.
Jubilee van het Broederschap van den Rozenkrans, 22.
Jubilee der Broederschap der Dubbele Liefde, 32.
Jubilee der Broederschap vh H. Sakrament in St-Walburgis, 3
Jubilee der Broederschap van het H. Sakrament in St-Walburgis, 32.
Jubilee van de Broederschap der Bedrukte Moeder Gods, 38.
Jubilee van de Broederschap van S. Petrus en Paulus, 39.
Jubilee van de Broederschap van het H. Kruis bij de Beggaerden, 42.
Jubilee der Broederschap der XIV daagsche Berechting in St-Joris, 53.
Jubilee van het O.L.V. Lof, 70.
Jubilee van de Broederschap der Geloovige Zielen, 144.
Jubilee van S.-Thomas van Aquino, 38.
Jubilee van deken Engelgrave, 22.
Kapel van het H. Sacrament in de Cathedrael, 41.
Karthuizers, 136, 138, 139, 140, 143, 144, 158, 172, 175, 189, 196.
Kasteel, 71.
Kasteel (Bouwwerken aan het), 27.
Kasteel (Gouverneur van het), 16, 17, 101.
Kasteelplein, 199, 205.
Kas van Religie. Zie Administrateurs der kloosters.
Kazernen, 125.
Kempen. (Huzaren in de), 210.
Kielkerkhof, 181.
Klokken van St-Andries, 32.
Klokken der Cathedraal, - van St. Jacobs, 17, 18.
Klokken van S.-Walburgis, 30.

Kloosterorden. (Onafhankelijkheid der), 119.
Kloosters. Vernietiging der, 123, 129, 131 vgd.
Kloosters. Vernietiging. Tweede groep, 151, 172, 173.
Knechtjeshuis, 102bis, 112, 216.
Koolkaai, 110.
Korsendonck, 189.
Kramen. (Plaats voor de), 54.
Krijgsbelasting, 171.
Krijgskas, 210.
Krijgslogeering, 216.
Krijgsoefeningen, 161.
Krijgsschool in het professiehuis der Jezuïeten, 50, 66, 71, 73, 94, 98, 127.
Krijgswerving, 73, 168, 174, 182, 188.
Kronenborgpoort, 27.
Kruisschans, 169, 215.
Kwartieren. (De 32 - voor Armenzorg), 86.
Lantaarnen, 205.
Leverantiën voor het leger, 170, 208, 215.
Leverantiën van hooi en strooi, 176, 177, 179, 180.
Liefdadigheid (Regeling van), 80.
Loterij (Genueesche), 213.
Luythaegen (Zusters van), 151, 155, 158, 175, 176, 215.
Manufacturen, 41.
Marienborg. Kiel, 130.
Markgravelei. Kerk, 62.
Marine, 174, 179, 210.
Marmittenoorlog, 149, 159, 162.
Medaillen der sneeuwbeelden 1772, 26.
Meir, 53, 208.
Meir. Grand Laboureur, 105, 113, 116, 216.
Molen, De Kroon, 143.
Molen. Slijkpoort, 144.
Molens, 150.

Nazareth (Zusters van). Zie ook *Spinsters,* 151, 158, 172, 178
Nieuwstraat (Korte, - Huizen), 131.
Norbertinerssen, 139, 143, 144, 215.
Ongelukken, 49, 60, 142.
Onvrije hoveniers, 110.
O.L.V. Broeders, 110.
O.-L.-V.-Kerk: Altaren, 64; Lijkblazoenen, 121; Orgel, 70; Schildering der muren, 120.
O.-L.-V.-toren. Wacht, 170.
Oorlog, 71.
Oorlog met Holland, 144, 150, 168-9, 196, 201, 209.
Oostendsche Compagnie (Kamer der), 26.
Oosterschhuis, 153.
Oostmallen, 151.
Overstrooming
1773 36.
177 60.
1780 102bis.

Palinghuis, 170.
Peeter Potsabdij, 37, 38, 41.
Predikheeren, 200, 214.
Predikheerenkerk, 22.
Predikheerenkerk. Toren, 124.
Prekerinnen, 139, 143, 172, 178, 215.
Processie van den Jubilee, 53.
Processiën, 22, 65, 196.
Protestanten. Edict van tolerantie, 117.
Proven. (Regeling op de), 80.
Scheldevaart. Zie ook *Oorlog met Holland,* 39, 48, 116, 195.
Schilderijen, 175, 178.
Schilderijen. (Tentoonstelling van), 40.
Schilders, 40, 105, 114.
Schilderskamer boven de Borze, 24.
Scholen voor arme Kinderen, 119.
Schollen, 60.

Schrijnwerkersstraat. Kruis, 123.
St-Andrieskerk. (Toren van), (Klokken van), 32, 33, 41.
St-Andrieskerk. H. Kruislof, 154.
St-Annaschool. Convict der Jesuïeten, 66.
St-Bernaardsrefuge op den Oever. 15, 16, 104, 110, 214.
St-Carolus Borromeuskerk, 94, 99, 146.
St-Catharinakerk. Kiel, 186.
St-Jacobskerk. Ingang langs St-Jacobsmarkt, 63.
St-Jansvliet, 66.
St-Joriskerk, 39.
St-Joriskerk. Bouwwerken, 126.
St-Jorispoort, 31.
St-Judocusgodshuis en Kapel, 65.
St-Laurentiuskerk, 62.
St-Lucasgilde, 41.
St-Michielsabdij, 23, 24, 27, 39, 47, 59, 105, 109, 110, 114, 116, 124, 125, 142, 156.
St-Michielsbolwerk, 48.
St-Pauluskerk. Zie *Predikheerenkerk.*
St-Pietersvliet, 110.
S.-Walburgiskerk. Bouwwerken, 69, 138.
Sneeuw 1772, 24.
Sneeuwbeelden, 24, 25.
Spinsters, 151, 155, 158, 172, 178, 207, 215.
Spijker.
1770 20.
1771
1772 31.
1773 37.
1774 42.
1775 47.
1776 60.
1777 69.
1778 72.
1779 100.

1780 107.
1781 118.
1782 127.
1783 145.
1784 178.
1785 216.

Stadhuis (Ontvangst op het), 41.
Stadsordonnantiën, 31, 39, 41, 54, 55, 62, 66, 73, 74, 96, 100, 101, 102, 102bis, 115, 117 164.
Stadspoorten, 125, 165.
Standbeeld van Karel van Lorreinen, 43.
Statenvergadering, 60.
Stegen (Lijst der -), 93.
Storm,
19 Dec. 1770 20.
Nov. 1775 46, 60, 61, 73.

Terzieken, 139, 144, 154, 159, 178, 186, 215.
Testament van Bisschop Wellens, 147.
Theater, 40.
Theresianen. (Zie ook *Carmeliterssen),* 139.
Tongerloo (Refuge van), 104.
Tooneelspelen. (Zie ook *Theater*), 71, 100, 108.
Troepenbewegingen, 21, 70, 73, 122, 123, 153, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 180, 181, 186, 194, 194, 198, 199, 200, 203, 206, 211, 212, 213.
Troepen. Logeering, 183.
Ursulinnen, 152.
Valsche geruchten, 54.
Vastenavond, 102, 108, 109, 120.
Vastenbulle 1785, 181.
Veer (Vlaamsch), 182.
Vensters in de Kathedraal, 105.
Vestingen. Palissaden, 161.
Victorinnen, 151, 155, 156, 158, 172, 175, 176, 180, 215.

Viersel. Kamp, 205, 206.
Vlasmarkt, 117.
Vleeschhouwers, 161.
Vlieten, 99.
Volksoptelling, 155.
Vuurvogel, 59.
Waagspelen 128.
Wanordelijkheden 1780, 102.
Waterpoort Maeygat, 138.
Westmalle. Kamp, 207.
Wethouders
1772 28.
1776 52.
1781 111.
1783 137.

Wilde verkens, 117.
Wip op Kasteelplein, 99.
Witzusters, 151, 154, 155, 156, 158, 172, 175, 180, 194, 199, 211, 212, 215
Wijding van prelaat De Vos, 27.
IJsgang op de Schelde 1776, 48.
Zeepolitie, 128.
Zilverwerk der Kloosters, 174.
Zinneloozenhuis, 36.